ΠΑΝΔΩΡΑ

ΣΥΓΓΡΑΜΜΑ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΝ

ΕΚΔΙΔΟΜΕΝΟΝ ΔΙΣ ΤΟΥ ΜΗΝΟΣ.

ΣΥΝΤΑΚΤΑΙ

Α. Ρ. ΡΑΓΚΑΒΗΣ, Κ. ΠΑΠΑΡΡΗΓΟΠΟΥΛΟΣ, Ν. ΔΡΑΓΟΥΜΗΣ, κλ.

ΤΟΜΟΣ ΕΝΝΑΤΟΣ.

ΑΠΟ ΑΠΡΙΛΙΟΥ 1858 ΜΕΧΡΙΣ ΑΠΡΙΛΙΟΥ 1859.

ΑΘΗΝΗΣΙ,

ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΝ ΠΑΝΔΩΡΑΣ.

1859.

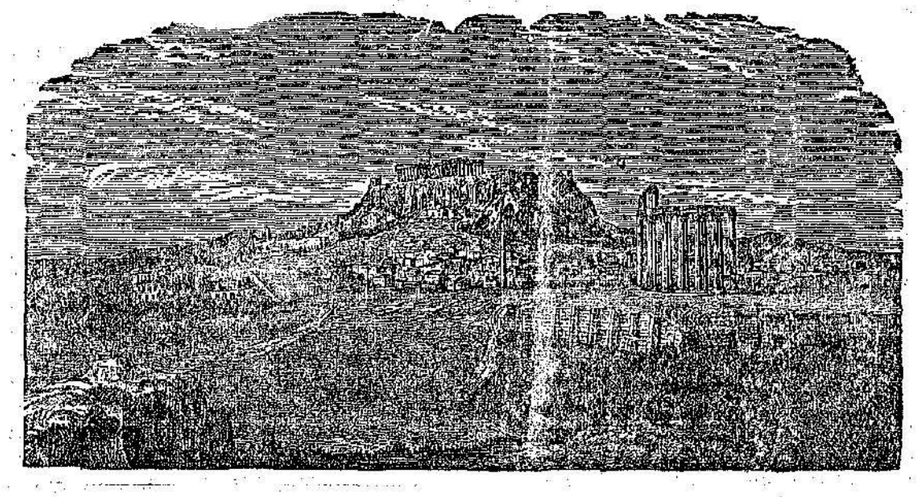

ΠΑΝΔΩΡΑ.

15 ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΥ, 1858. ΤΟΜΟΣ Θ'. ΦΥΛΛΑΔΙΟΝ 210.

ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΗ ΔΙΑΤΡΙΒΗ

ΠΕΡΙ

ΤΗΣ ΝΗΣΟΥ ΙΘΑΚΗΣ,

(Συνέχεια. Ἴδε φυλλ. 209.)

Πλησιάζων εἰς τὰ χωρίδια καὶ τὰς μάνδρας ἀπανταχοῦ τῆς Ἑλλάδος, ὁ ξένος εἶναι βέβαιος νὰ ἀπαντήσῃ δυσάρεσόν τινα διαφώτισιν τῶν Ὁμηρικῶν στίχων προσβαλλόμενος, οὐχ ἧττον ὁρμητικῶς ἢ ὁ Ὀδυσσεὺς, ὑφ' ὁλοκλήρου ἀγέλης κυνῶν. Τὸ πλῆθος καὶ ἡ ἀγριότης τῶν ἀπογόνων τούτων τῶν περιπήμων μολοσσῶν εἶναι ἓν τῶν περιστατικῶν τοῦ τόπου, ἅτινα κατὰ πρῶτον ἑρελκύουσι τὴν προσοχὴν τοῦ περιηγητοῦ, καὶ εἷς τῶν χαρακτήρων τοῦ καθ' ἡμᾶς Ἑλληνικοῦ βίου τῶν συμπληρούντων τὰς περιεργοτάτας διαφωτίσεις τῆς κλασικῆς ἀρχαιότητος. Κατ' ἀρχὰς οἱ κύριοι αὐτῶν δὲν ἀπεύθυνσιν ἐν γένει νὰ τοὺς ἀνακαλέσωσιν, ὅπερ νομίζουσιν ὅτι ἤθελε καταβάλει τὸ πνεῦμά σου, καὶ καταστήσει αὐτοὺς ἀνωφελεῖς κατὰ τῶν λύκων καὶ κλεπτῶν· καὶ οἱοσδήποτε ἤθελε τυροβολήσει κατ' αὐτῶν, ἢ τοὺς προσβάλει ἐντόνως, εἶναι σχεδὸν βέβαιος νὰ περιπέσῃ εἰς ἐπικίνδυνον πρὸς τοὺς ἐντοπίους διένεξιν. Τοῦτο ἐνίοτε συμβαίνει καὶ σήμερον κατὰ τὰς Ἀγγλικὰς κυνηγεσίας, ὡς συνέβη ἄλλοτε τῷ Ἡρακλεῖ ἐν Σπάρτῃ (1). Ὥστε τὰ συνήθη ἀμυντικὰ ὅπλα εἶναι οἱ διεσπαρμένοι λίθοι ἐξ ὧν τὸ πετρώδες ἔδαφος τῆς Ἑλλάδος εἶναι ἀπανταχοῦ κατεστρωμένον. Οὗτοι δὲ εἶναι τόσῳ μεγάλοι οἱ πλεῖστοι ὅσον νὰ ῥίπτωνται διὰ μιᾶς χειρὸς, καὶ κατὰ γράμμα οἷον τὸ χερμάδιον τοῦ Ὁμήρου, καὶ οἱ ἀκριδέντες λίθοι οὓς ἔβαλλον οἱ ἥρωες τῆς Ἰλιάδος. Ἡ συνήθης παρατήρησις ἣν ἐποίουν περὶ τῆς ἁρμονίας τῆς Ἑλληνικῆς φύσεως καὶ τῶν Ἑλληνικῶν ἠθῶν, ἀνεκάλεσε κατὰ πρῶτον εἰς τὸ πνεῦμά μου σαφῆ καὶ ζωηρὰν ἐντύπωσιν τοῦ ἀείποτε ἐπαναλαμβανομένου περιστατικοῦ τούτου τῶν Ὁμηρικῶν μαχῶν, ἐν αἷς οἱ πολεμοῦντες, ὅτε τυχὸν στεροῦνται τὰ τακτικὰ αὐτῶν προβόλια, προστρέχουσι διὰ μιᾶς εἰς τὰ ἀμυντικὰ ὅπλα ὅσα ἡ πάτριος αὐτῶν γῆ χορηγεῖ ἀφθόνως. Καὶ κατὰ τοὺς μᾶλλον πεπολιτευμένους χρόνους, τὸ ὅπλον τοῦτο δὲν φαίνεται ὅτι ὅλως ἄχρηστον κατέστη μεταξὺ τῶν Ἑλλήνων

(1) Ὅρα Παυσανίου Λακων. ΙΒ', καὶ Ἀπολλοδώρου Β', 73. Ὅτε ὁ Ἡρακλῆς ἐπεσκέφθη τὴν Σπάρτην συνωδεύετο ὑπὸ τοῦ ἐξαδέλφου αὐτοῦ, τοῦ νέου Ἰολάου, ὅστις ἐφύλαττε κύνα προσδεδεμένον κατ' αὐτόν. Οἱ δὲ υἱοὶ τοῦ Ἱπποκόωντος, τοῦ ἔχοντος τὸν κύνα, ἔδραμον ἐπομένοις κατ' αὐτοῦ καὶ προσβάλλοντες αὐτὸν μὲ τὰ δόπαλά των. Ἐντεῦθεν αἱματηρὰ μάχη ἠρτήθη μεταξὺ τοῦ Ἡρακλέους καὶ τοῦ Ἱπποκόωντος, ἥτις ἐτελείωσε μὲ τὴν πανοικεὶ ἐξολόθρευσιν τοῦ δευτέρου.

στρατιωτῶν (1). Ἐάν τις μεμονωμένος ξένος εἰσέλθῃ αἰφνιδίως εἰς τινα Ἑλληνικὴν μάνδραν, ἤθελεν, ὡς ὁ Ὀδυσσεύς, μεγάλως κινδυνεύσει νὰ κατακερματισθῇ· ἀλλ' ἐν τῇ δημοσίᾳ ὁδῷ, ἡ μακρὰν τῶν ἀντικειμένων τῆς φυλακῆς των, σπανίως πλησιάζουσιν οἱ κύνες οὗτοι εἰς τοὺς κεκλεισμένους τόπους, καὶ ἀρκεῖ νὰ ἄρῃ τις τὸν λίθον πρὸς ἀπειλήν των, ἢ καὶ νὰ σταθῇ ἵνα λάβῃ αὐτόν, καὶ ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἀπομακρύνονται. Ἐντεῦθεν ὁ ἀστεῖος αἰνιγμὸς τοῦ Ἀριστοφάνους (2)·

Λέγε δῆτ' ἐγὼ δὲ πρῶτα λήψομαι λίθον,
Ἵνα μὴ μ' ὁ χρησμὸς ὁ περὶ τοῦ κυνὸς δάκῃ.

Ξένος εὑρισκόμενος ἐν τῇ αὐτῇ θέσει τοῦ Ὀδυσσέως, ὅτε κατ' αὐτοῦ ἐπέδραμον οἱ κύνες τοῦ ἰδίου συβώτου, δύναται νὰ μιμηθῇ τὸ παράδειγμα τοῦ βασιλέως τῆς Ἰθάκης, καὶ νὰ καθίσῃ μὲ τέχνην κατὰ γῆς (*ἕζετο κερδοσύνῃ*) καὶ νὰ ῥίψῃ πᾶν ὅπλον ἀμυντικὸν (*σκῆπτον δὲ οἱ ἔκπεσε χειρός*) μέχρις οὗ σωθῇ ὑπὸ τοῦ Εὐμαίου τῆς μάνδρας διὰ κραυγῶν καὶ *πυκνῆσιν λιθάδεσσιν* (3). Βεβαιοῦται δὲ μετὰ πεποιθήσεως ὑπὸ αὐτόπτου μάρτυρος, ὅτι οἱ κύνες θέλουσι περικυκλώσει τὸν οὕτως ἀφοπλίζοντα τὴν ὀργὴν καὶ τὰς ὑποψίας των, καὶ θέλουσιν ἀνανεώσει τὰς προσβολάς των, ἅμα ἐγερθῇ ἐκ νέου.

γ'. Τὸ οὕτω καλούμενον *Στολεῖον τοῦ Ὁμήρου* κεῖται πλησίον τοῦ χωρίου τῆς *Ἐξωγῆς* εἰς τὸ βόρειον διαμέρισμα τῆς νήσου. Ὑψίσταται εἰς τὰ θέμελα ἀρχαίας οἰκοδομῆς, ἴσως ναοῦ, καὶ εἰς ἀλίγας βαθμίδας καὶ παστοὺς ἐσκαμμένους ἐν τῷ βράχῳ. Ἡ θέσις εἶναι γλυκεῖα καὶ εὐάρεστος περιτριγυρισμένη ὑπὸ ἐγκάρπων κισσῶν καὶ ἄλλων χαριέντως περιερπόντων φυτῶν. Οὐχὶ μακρὰν ἐκεῖθεν καὶ προσαρτώμενον εἰς τὴν πλευρὰν τοῦ Νηρίτου εἶναι τὸ ὡραῖον χωρίδιον *τῆς Λεύκης*, ὅπερ ἀνακύπτον ἐν μέσῳ ὑλομανῶν καὶ πυκνοφύλλων δένδρων, θεωρεῖται μετὰ πιθανότητος κατέχον τὴν θέσιν τοῦ καλοῦ ἄγρου τοῦ Λαέρτου (4). Ἡ καλλιτέρα ὁδὸς πρὸς ἐπίσκεψιν τοῦ διαμερισματος τούτου εἶναι ἡ διὰ θαλάσσης ἀπὸ Βαθέος μέχρι τοῦ μικροῦ λιμένος τῶν Φρικιῶν ἄγουσα, ὅθεν μικρὸν ἀφίσταται τὸ *Στολεῖον τοῦ Ὁμήρου*. Ἐντεῦθεν δι' ἡμισείας ὥρας ὁδοιπορίας φθάνεις εἰς τὴν πολυάθρωπον κώμην *Σταυρόν*, κοινὸν ὄνομα ἔν τε τῇ Ἑλληνικῇ καὶ Ἀγγλικῇ τοπογραφίᾳ. Ἐὰν δὲ ἐφόντισας νὰ προπέμψῃς ἐκεῖ ἵππους, δύνασαι ἐντὸς τριῶν ὡρῶν νὰ ἐπανέλθῃς ἐν ἀνέσει εἰς τὴν πρωτεύουσαν δι' ἀξιολόγου πρὸς ἱππασίαν ὁδοῦ, ἥτις εἶναι ἡ μόνη διὰ ξηρᾶς συγκοινωνία μεταξὺ τοῦ βορείου καὶ τοῦ μεσημβρινοῦ μέρους τῆς νήσου. Ἀφίνουσα ὄπισθεν τὸ Βαθύ,

(1) Ὅρα Λουκιανοῦ, περὶ Ὑμνησ. 32.

(2) Ἱππεῖς, 102—8.

(3) Ὀδυσ. Ξ, 29—36. Τὸ χωρίον τοῦτο ἐξηγεῖ ὁ Ἀριστοτέλης, Ῥητορ. Β', γ'. Ὅτι δὲ πρὸς τοὺς ταπεινουμένους παύεται ἡ ὀργὴ καὶ οἱ κύνες δηλοῦσιν, οὐ διώκοντες τοὺς καθίζοντας.

(4) Ὀδυσ. Ω, 204.

ἡ ὁδὸς αὕτη περιέρχεται τὸν μέγαν λιμένα, διακόπτει πλαγίως τὸν ἰσθμόν, καὶ προσκολλᾶται ὡς κορωνὶς ἐπὶ τῆς πλευρᾶς τοῦ Νηρίτου, ἄνωθεν τοῦ πορθμοῦ τῆς Κεφαλληνίας, λαμπρὰν θέαν παρέχουσα τῆς ἀντικειμένης νήσου. Ἴχνη τῆς ἀρχαίας διακρίνονται εἰσέτι ἐπὶ τῆς ἀποκρήμνου ὁδοῦ.

Κάτωθεν τοῦ χωρίου *Σταυροῦ* σώζονται ἀρχαῖά τινα ἐρείπια πλησίον τοῦ μικροῦ λιμένος τῆς πόλεως ἐπὶ τοῦ δυτικοῦ παραλίου τῆς νήσου. Μολονότι τὸ φρούριον καὶ τὰ ἀνάκτορα, τὸ Οὐένδορ ἢ ἡ Οὐερσαλλία τῶν Ἰθακησίων δύνανται νὰ ταυτισθῶσι μὲ τὸ σήμερον καλούμενον κάστρον τοῦ Ὀδυσσέως, καὶ μολονότι ὁ ἀξιόλογος αὐτοῦ λιμὴν καθιστᾷ πιθανόν, ὅτι ἐκεῖ ὑπῆρχε καὶ πόλις ἐπὶ τῆς θέσεως τοῦ νέου *Βαθέος*, φαίνεται οὐχ ἧττον ἐναργὲς ὅτι ἡ Ὁμηρικὴ πρωτεύουσα ἦτο ἐν τῇ πόλει· διότι ὁ ποιητὴς παριστᾷ τοὺς μνηστῆρας προσμένοντας τὸν Τηλέμαχον κατὰ τὴν ἐκ τῆς Πελοποννήσου ἐπάνοδόν του ἐν Ἀστερίδι, μικρᾷ νήσῳ ἐν τῷ μεταξὺ Ἰθάκης καὶ Σάμου πορθμῷ (1), ἔνθα ἄλλη νῆσος δὲν ὑπάρχει ἢ ὁ νῦν *Δασκάλιον* καλούμενος σκόπελος, κείμενος ἀκριβῶς ἀπέναντι τοῦ στομίου τοῦ λιμένος τῆς πόλεως. Εἶναι ὅθεν σύμφωνον καθ' ὅλα πρὸς τοὺς σκοποὺς τῶν μνηστήρων νὰ τίθηται ἡ πρωτεύουσα ἐν τῇ πόλει. Ἐπ' ἀληθείας οὐδεὶς ἕτερος λιμὴν ἢ νῆσος ὑπάρχει πρὸς οὓς νὰ συνάδῃ ἡ διήγησις τοῦ ποιητοῦ. Ὁ συνταγματάρχης Λείκιος προσέτι παρατηρεῖ, ὅτι τὸ κατὰ παράδοσιν ὄνομα *πόλις* εἶναι καὶ μόνον ἰσχυρὸν ἐπιχείρημα, ὅτι ἡ πόλις, ἧς τὰ ἐρείπια σώζονται εἰσέτι, ἦτο ἡ ὑπὸ τοῦ Σκύλακος (2) καὶ ἔτι σαφέστερον ὑπὸ τοῦ Πτολεμαίου (3) μνημονευομένη ὡς ὁμώνυμος τῇ Ἰθάκῃ. Δυνάμεθα δὲ εὐκόλως νὰ πιστεύσωμεν, ὅτι κατὰ πᾶσαν ἐποχὴν ἡ *πόλις* ἦτο παρ' Ἰθακησίοις τὸ κοινότερον ὄνομα τῆς πρωτευούσης.

Ἐὰν δὲ ἡ Ὁμηρικὴ πρωτεύουσα τῆς Ἰθάκης ἦτο ἐν τῇ πόλει, ἕπεται ὅτι τὸ Νήϊον ὄρος, ὑφ' ὃ ἵστα-

(1) Ὀδυσ. Α, 844. Ἔστι δέ τις νῆσος μέσῃ ἁλὶ πετρήεσσα

Μισηγὺς Ἰθάκης τε Σάμοιό τε παιπαλόεσσης,
Ἄστερίς, οὐ μεγάλη· λιμένες δ' ἔνι ναύλοχοι αὐτῇ
Ἀμφίδυμοι· τῇ τόν γε μένον λοχῶντες Ἀχαιοί.

Ἀληθὲς ὅτι ὁ μικρὸς βράχος Δασκάλιον δὲν ἔχει σήμερον ἀμφίδυμον λιμένα, ἀλλ' ὡς παρατηρεῖ ὁ Στράβων σεισμοὶ καὶ ἄλλα φυσικὰ αἴτια μετέβαλον τὸ ὁλικὸν σχῆμα αὐτοῦ ἀπὸ τῶν Ὁμηρικῶν χρόνων. Τὸ δὲ Δασκάλιον εἶναι ἀναμφιβόλως συστολὴ τοῦ Διδασκαλεῖον καὶ ἔχει τοιοῦτον ὄνομα διότι ἦτο ποτὲ διαμονὴ καλογήρου μετερχομένου τὸν διδάσκαλον· ἐν ᾧ τὸ Ἀστερὶς ἐμφαίνει ὅτι ἡ Ὁμηρικὴ νῆσος οὐδὲν ἕτερον ἦτο ἢ ἀστεροειδὴς βράχος.

(2) Σκύλαξ ἐν Ἀκαρνανίᾳ· νῆσος Ἰθάκη καὶ πόλις καὶ λιμήν.

(3) Ἰθάκη, ἐν ᾗ πόλις ὁμώνυμος. Πτολεμ. Γ', 14. Πρβ. Λείκιον Περιήγησιν ἐν τῇ δυτικῇ Ἑλλάδι. Κεφ. ΚΒ'.

το (1), ἤτοι τὸ ὄρος τῆς Ἐξωγῆς πρὸς τὸ βόρειον ἄκρον τῆς νήσου, καὶ ὅτι μία τῶν ἀκρωρειῶν αὐτοῦ ἦτο ὁ *Ἑρμαῖος λόφος* ἐξ οὗ ὁ Εὔμαιος εἶδε τὸ πλοῖον τοῦ Τηλεμάχου εἰσερχόμενον εἰς τὸν λιμένα (2). Καθίσταται ὡσαύτως πιθανόν, ὅτι ὁ λιμὴν Ῥεῖθρος, ὅστις ἔκειτο *ὑπὸ Νηΐῳ* (3) *καὶ νόσφι πόληος*, δύναται νὰ ταυτισθῇ πρὸς ἕνα τῶν πλησίον ὅρμων τῶν Ἀφαλῶν ἢ τῶν Φρικιῶν. Τὰ δὲ ὑπὸ τοῦ Ὁμήρου ἀριθμούμενα μεταξὺ τῶν εἰς τὸν Ὀδυσσέα ὑποκειμένων χωρῶν (4) Κροκύλεια καὶ Αἰγίλιψ, εἶναι ἴσως πόλεις τῆς Ἰθάκης. Οἱ περὶ τὸ νέον χωρίον τῆς Ἀγωγῆς τραχεῖς βράχοι, σχεδὸν ἀνέφικτοι, εἰμὴ εἰς τὰς αἶγας, ἐπάγουσιν ἡμᾶς εἰς τὴν εἰκασίαν, ὅτι κατέχουσιν ἴσως τὴν θέσιν τῆς Αἰγίλιπας.

Πλὴν τοῦ Μεγανησίου, τοῦ ἀρχαίου Τάφου, ὅπερ εἶναι προσάρτημα τῆς Λευκάδος, πᾶσαι αἱ παρὰ τὴν δυτικὴν παραλίαν τῆς Ἀκαρνανίας μικραὶ νῆσοι ὑπάγονται εἰς τὴν Κυβέρνησιν τῆς Ἰθάκης. Μείζων τούτων εἶναι ὁ *Κάλαμος*, *Κάρνος* κατὰ τοὺς ἀρχαίους, περιέχουσα ἑκατὸν περίπου οἰκογενείας, καὶ παράγουσα ἄφθονον σῖτον. Διαρκούσης τῆς Ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως, ὁ *Κάλαμος* ἐγένετο καταφύγιον πολλῶν οἰκογενειῶν χριστιανῶν, ἃς ἐπροστάτευε φρουρὰ Ἄγγλων στρατιωτῶν. Λύτη, ὡς ἐπίσης ἡ *Καστός*, ἡ *Ἄτοκος* καὶ τινες ἄλλαι μικραὶ νῆσοι ἐκεῖ πλησίον, κατῳκοῦντο ἐκπαλαι ὑπὸ τῶν Ταφίων, ἤτοι, Τηλεβοάων, ὡς ἐπίσης ὀνομάζονται, οὓς ἐξυμνεῖ ὁ Ὅμηρος ὡς λαὸν θαλάσσιον καὶ ἔκδοτον εἰς τὴν πειρατείαν. Ὅλον τὸ σύμπλεγμα τῶν Ἐχινάδων εἶναι ὡσαύτως ἐξάρτημα τῆς Ἰθάκης. Τὰ νησίδια ταῦτα, ὧν τὰ πλεῖστα δὲν εἶναι εἰμὴ ξηροσκόπελοι, παράγουσι τὸ ἴδιον ὄνομα ἐκ τῆς ὁμοιότητος τῆς ὀξείας καὶ ὡς ἄλλοτε ἦτο, ἀκανθώδους μορφῆς αὐτῶν πρὸς τὴν ῥάχιν τοῦ συνήθους εἰς τὰ παράλια ταῦτα ἐχίνου (5). Ὑπὸ δὲ τῶν Ἐνετῶν ἐγνωρίζοντο ὡς αἱ *Κουρεσολάροι* νῆσοι, ὄνομα κυρίως ἀνῆκον εἰς τὸ παρὰ τὰς ἐκβολὰς τοῦ Ἀχελώου ἐγειρόμενον χερσονήσιον ὄρος.

Οἵτε ἀρχαῖοι καὶ νεώτεροι κριτικοὶ εὑρέθησαν ἐν ἀμηχανίᾳ ὡς πρὸς τὴν θέσιν τοῦ Δουλιχίου. Ἀλλ' ὁ Στράβων (1) ἐπιμένει, ὅτι ἦτο μία τῶν Ἐχινάδων· καὶ ἐπειδὴ ἡ γνώμη αὐτοῦ συμφωνεῖ ἐντελῶς πρὸς τὸν Ὅμηρον (2), φαίνεται ὅτι δὲν ὑπάρχει ἰσχυρὸς λόγος, ἵνα ἀμφιβάλωμεν ὅτι τὸ Δουλίχιον ἦτο ἡ πρωτεύουσα νησαίου τινὸς κράτους, ὅπερ, ὡς ἡ Ὕδρα καὶ ἕτεραι ἑλληνικαὶ νῆσοι ἐν τοῖς καθ' ἡμᾶς χρόνοις, προήχθη ἴσως διὰ τοῦ κατὰ θάλασσαν ἐμπορίου εἰς ὑψηλὸν βαθμὸν πληθυσμοῦ καὶ εὐπορίας, οὐδόλως ἀναλογοῦντα πρὸς τοὺς φυσικοὺς πόρους καὶ τὰς διαστάσεις αὐτοῦ. Συνεισέφερε δὲ εἰς τὴν κατὰ τῆς Τρωάδος ἐκστρατείαν ναῦς τεσσαράκοντα (3). Καὶ ὁ Πεταλᾶς· ἐπειδὴ εἶναι ἡ μείζων νῆσος τῶν Ἐχινάδων, καὶ ἔχει τὸ πλεονέκτημα δύο καλῶς προστατευομένων λιμένων φαίνεται ὅτι ὑπὲρ πᾶσαν ἄλλην δικαιοῦται νὰ θεωρηθῇ ὡς τὸ ἀρχαῖον Δουλίχιον (4). Δὲν εἶναι ἐπ' ἀληθείας ἡ γυμνὸς βράχος, ἀλλὰ τοιαύτη καὶ ἡ Ὕδρα, ἥτις τὸ ναυτικὸν ἀπέβαλε τοὺς Τούρκους ἀπὸ τοῦ Αἰγείου α Ὁποῖον τόπον ἐκλέξατε ὡς πατρίδα σας » ἔλεγεν Ἄγγλος περιηγητὴς πρὸς τὸν Ὑδραῖον ναύαρχον Τουμπάζην. « Ἡ ἐλευθερία τὴν ἔκλεξε, καὶ ὄχι ἡμεῖς » ἀπήντησεν ἑτοίμως ὁ πατριώτης. Προσέτι ἐπειδὴ ὁ Πεταλᾶς χωρίζεται διὰ τινος στενοῦ 300 μόνον ποδῶν ἀπὸ τῶν εἰς τὰς ἐκβολὰς τοῦ Ἀχελώου προσκεχωμένων εὐφόρων πεδιάδων τὰ φυσικὰ αὐτοῦ ἐλλείμματα ἴσως ἀνεπληροῦντο ἐκεῖθεν, καὶ τὰ ἐπίθετα, *πονήεις* καὶ *πολύπυρος* ἅτινα τῇ ἀποδίδει ὁ Ὅμηρος (5) ἀνάγονται ἴσως εἰς τὸ μέρος τοῦτο τῆς χώρας του. Ἀπὸ τοῦ Πεταλᾶ εὔκολος καὶ ἐνδιαφέρουσα περιήγησις δύναται νὰ γίνῃ πρὸς τὰ ἐκτεταμένα καὶ γραφικώτατα ἐρείπια τῆς *Οἰνίας* ἢ τῆς πόλεως τῶν *Οἰνιάδων* (ὑπὸ τὸ τελευταῖον τοῦτο ὄνομα ἀπαντωμένης πάντοτε ἐν τῇ ἱστορίᾳ), ἥτις κεῖται εἰς τι ὕψωμα ἐπὶ τῆς δεξιᾶς ἤτοι Ἀκαρνανικῆς ὄχθης τοῦ Ἀχελώου. Περίβλεπτος εἶναι ἡ πέριξ σκηνὴ κατά τε τοὺς φυσικοὺς αὐτῆς χαρακτῆρας καὶ τὰς κλασικὰς ἀναμνήσεις, διότι ἡ πόλις αὕτη καθὸ τὸ σημαντικώτερον φρούριον τῆς Δυτικῆς Ἑλλάδος, ὑπῆρξε πολλάκις ἀντικείμενον πολλῶν

(1) Ὀδυσ. Γ, 81. Ἡμεῖς ἐξ Ἰθάκης Ὑπονήϊον ἐλήλουθαμεν.

(2) Ὀδυσ. Π, 471. Ἤδη ὑπὲρ πόλις, ὅθι Ἑρμαῖος λόφος ἐστίν,

Ἦα κιών, ὅτε νῆα θοὴν ἰδόμην κατιοῦσαν,
Ἐς λιμέν' ἡμέτερον.

(3) Ὀδυσ. Ψ, 185.

(4) Ἰλιάδ. Β, 632. Οἱ ῥ' Ἰθάκην εἶχον καὶ Νήριτον εἰνοσίφυλλον,

Καὶ Κροκύλε' ἐνέμοντο καὶ Αἰγίλιπα τρηχεῖαν κτλ.

Ὁ Στράβων ὅμως τείνει νὰ θέσῃ τὰ Κροκύλεια καὶ τὴν Αἰγίλιπα ἐν Λευκάδι, ἐν ᾧ ὁ Κ. Ο. Μύλλερ τείνει νὰ ταυτίσῃ αὐτὰ πρός τε τὸ Ἀρκοῦδι, καὶ τὴν Ἄτοκον, νησίδια κείμενα μεταξὺ Ἰθάκης καὶ Λευκάδος.

(5) Οἱ παρὰ τὰς ἐκβολὰς τοῦ Ἀχελώου βράχοι συναποτελοῦντες μέρος τῶν Ἐχινάδων ὀνομάζονται ἐκ τῆς μορφῆς των Ὀξεῖαι. Τὸ δὲ ὑπὸ τοῦ Ὁμήρου ἀποδιδόμενον εἰς αὐτὰς ἐπίθετον Θοαί, ἑρμηνεύθη ὡς συνώνυμον τοῦ Ὀμεῖαι, ἢ παράγεται ἴσως ἐκ τοῦ Θοας ἀρχαίου ὀνόματος τοῦ Ἀχελώου, ὡς μανθάνομεν παρὰ τοῦ Στράβωνος.

(1) Γ'. 2.

(2) Οἱ δ' ἐκ Δουλιχίοιο, Ἐχινάων δ' ἱεράων

Νήσων, αἵ ναίουσι πέρην ἁλὸς Ἠλίδος ἄντα κτλ.
Ἰλιάδ. Β'. 625.

(3) Ἰλιάδ. Β, 630.

(4) Περιήγ. ἐν τῇ Ἀντ. Ἑλλ. Κεφ. ΚΒ'. Κλίνω μᾶλλον νὰ παραδεχθῶ τὴν ὑπαγόρευσιν, ἣν ἀλλαχοῦ ποιεῖ ὁ Λείκιος, ὅτι τὸ Δουλίχιον πρέπει νὰ ζητηθῇ ἐν τῇ μικρᾷ καὶ στενῇ νήσῳ πλησίον τοῦ Πεταλᾶ, ἥτις σήμερον καλεῖται Μικρή. Τῶν δύο τούτων ὀνομάτων ἡ ἐτυμολογία φαίνεται ἡ αὐτή.

(5) Δουλιχίου πολυπύρου, πονήεντος. Ὀδυσ. Π, 396.

πεισματωδῶν συγκρούσεων (1). Μέρη τινὰ τῶν τειχῶν της παρέχουσιν εἰσέτι ὡραῖα δείγματα τῆς στρατιωτικῆς ἀρχιτεκτονικῆς τῶν Ἑλλήνων καὶ νομίσματα φέροντα τὴν κεφαλὴν τοῦ παυρωτοῦ Ἀχελώου καὶ τὴν ἐν Δωρικῇ διαλέκτῳ ἐπιγραφὴν *Οἰνιαδῶν* παμπλήθεις εὑρίσκονται εἰς τὰ περίχωρα. Τινὰ ἐξ αὐτῶν εἶναι ὡραιότατα, φέροντα ἱλαρὰν εἰκόνα νεανίσκου μετὰ κέρατος ταύρου ἐκ τοῦ μετώπου ἐκφυομένου. Τὰ νομίσματα ταῦτα ταίνεται ἔχων πρὸ ὀφθαλμῶν ὁ Σοφοκλῆς ὅτε εἰσάγει τὴν Δηϊάνειραν περιγράφουσαν μὲ τόσην γλυκύτητα τὴν μεταξὺ τοῦ Ἡρακλέους καὶ τοῦ ποταμοῦ Ἀχελώου δεῖν τὴν μνηστείαν αὐτῆς μυθολογουμένην διένεξιν.

Μνηστὴρ γὰρ ἦν μοι ποταμὸς, Ἀχελῶον λέγω,
Ὃς μ' ἐν τρισὶν μορφαῖσιν ἐξῄτει πατρὸς,
Φοιτῶν ἐναργὴς ταῦρος, ἄλλοτ' αἰόλος
Δοάκων ἑλικτὸς, ἄλλοτ' *ἀνδρείῳ κύτει*
Βυπῤῥωρος· ἐκ δὲ δασκίου γενειάδος
Κρουνοὶ διερῥαίνοντο κρηναίου ποτοῦ (2).

Ὁ ἐκ τοῦ Πίνδου καταῤῥέων Ἀχελῶος καὶ τὴν Ἀκαρνανίαν ἀπὸ τῆς Αἰτωλίας διαχωρίζων, εἶναι ὁ εὐρύτερος τῆς Ἑλλάδος ποταμός. Εἶναι ἐπ' ἀληθείας εὐγενὲς ῥεῖθρον ἄξιον ἢ ἀπελαμβάνει παλαιόθεν διακρίσεως, καθὸ πατριάρχης καὶ ἐπώνυμος ἥρως ὅλων τῶν ποτίμων τῆς Ἑλλάδος ὑδάτων (3), καὶ ἐπαξίως ὑμνεῖται ὑπὸ τοῦ Ὁμήρου ὡς βασιλεὺς τῶν ποτιμῶν καὶ ἀντίπαλος, μετ' αὐτοῦ τοῦ μεγασθενοῦς Ὠκεανοῦ, τοῦ ἄνακτος ἀνδρῶν τε θεῶν τε·

Οὐκ ἔστι Διὶ Κρονίωνι μάχεσθαι,
Τῷ οὐδὲ κρείων Ἀχελώϊος ἰσοφαρίζει,
Οὐδὲ βαθυῤῥείταο μέγα σθένος Ὠκεανοῖο (4).

Τὰ ὕδατα αὐτοῦ ἔχουσι χρῶμα κίτρινον, ὑπόλευκον καὶ πικρόν, ὡς τὰ τοῦ ἐν Ῥώμῃ Τιβέριδος· ἐκ τούτου, ἢ ἐκ τῶν πολλῶν λίθων καὶ ἄμμων ἅτινα αἱ συγχναὶ αὐτοῦ πλημμύραι ἐπεσώρευσαν ἐπὶ τῶν ὀχθῶν αὐτοῦ, προῆλθεν ἡ κοινῶς ἀποδιδομένη αὐτῷ ὀνομασία τοῦ *Ἀσπροποτάμου*· καὶ ἡ ἀρχαία ἔκφρασις *Ἀγελῴος ἀργυροδίνης* (5), φαίνεται σύνοικε προαγγέλλουσα τὸ νέον τοῦτο ὄνομα. Ὁ Ἡρόδοτος μᾶς πληροφορεῖ (6) ὅτι εἰς τὰς ἐκβολὰς αὐτοῦ πρόσχωσις συνήνωσε κατὰ τὴν ἐποχὴ τοῦ τὸ ἥμισυ τῶν Ἐχινάδων πρὸς τὴν στερεὰν καὶ ἐκ τούτου δυνάμεθα νὰ συμπεράνωμεν, ὅτι τιὲς τῶν παρὰ τὰς ὄχθας ἀνυψουμένων σήμερον λόφων, ἦσαν ἄλλοτε νῆσοι, ὡς ἄλλοτε ἦτο, καθ' ἃ ἀναφέρει ὁ Πλίνιος (1) ἡ Ἀρτέμιτος Χερσόννησος, πιθανῶς ἡ Κουρτσολάρη. Ἡ ἐπισώρευσις τῆς γῆς ἄμως δὲν ἠδύνατο νὰ ἦναι τόσην ταχεῖα ὅσην φαντάζεται ὁ Θουκυδίδης, ὅτις προέλεγεν ὅτι πᾶσαι αἱ Ἐχινάδες ἤθελον γενῇ μετ' οὐ πολὺ μέρη τῆς Ἠπείρου (2). Ἐκ τοῦ Παυσανίου καὶ τοῦ Πλινίου (3) ἐξάγεται φανερῶς, ὅτι κατὰ τὰς δύο τελευταίας χιλιετηρίδας μικρὰν μόνον ἀλλοίωσιν ὑπέστη τὸ παράλιον τοῦτο. Ὁ Δούναβις καὶ ὁ Νεῖλος καὶ ἄλλοι μεγάλοι ποταμοὶ τείνουσι μέχρι τινὸς νὰ δελταποιηθῶσι· ἀλλ' ὅ,τι ἀκολούθως εἰσφέρουσι, χάνεται εἰς τὸ ἀπέραντον τῆς θαλάσσης.

Οἱ παρὰ τὰς ἐκβολὰς τοῦ Ἀχελώου γυμνοὶ βράχοι μᾶς ἐνδιαφέρουσι, διότι ὁ Βύρων κατὰ τὸν ἀπὸ Κεφαλληνίας εἰς Μεσολόγγιον ἐπικίνδυνον αὐτοῦ διάπλουν ἐν Ἰανουαρίῳ τοῦ 1821, τρὶς ἠναγκάσθη νὰ ζητήσῃ καταφύγιον μεταξὺ αὐτῶν, δίς μὲν ἕνεκα τῶν αἰφνιδίων τρικυμιῶν τῶν τοσούτων συνήθων εἰς τὰς θαλάσσας ταύτας, ἅπαξ δὲ, ἵνα ἐκφύγῃ περιπλέοντα Τοῦρκον καταγωγέα. Ὁ πόνος καὶ ὁ κίνδυνος, οὓς ὑπέμεινεν ἐπί τινας ἡμέρας ἐν τινι, Ἰονίῳ πλοιαρίῳ, ὑπῆρξαν πιθανῶς ἡ τελευταία αἰτία τῆς νόσου, ἥτις τόσον ἀώρως ἀφῄρπασεν αὐτὸν κατὰ τὸν ἑπόμενον Ἀπρίλιον. Ὁ Βύρων ἔλαβε τὴν ἀμοιβὴν, ἣν αὐτὸς ἤθελεν ἐπιθυμήσει. Κατῆλθεν εἰς τὸν τάφον ἐν μέσῳ τῶν δακρύων καὶ εὐλογιῶν εὐγνώμονος ἔθνους, τὸ δὲ ὄνομα αὐτοῦ, ὡς τὸ τοῦ Γυϊλφόρδου, οὐδέ ποτε θέλει λησμονηθῇ ἐν Ἑλλάδι.

Παρὰ τὰς Ἐχινάδας ὡσαύτως, ἐπὶ τῶν ὑδάτων τῆς Ἰθάκης καὶ οὐχὶ ἐντὸς τοῦ Κορινθιακοῦ κόλπου, ὡς ἠδύνατό τις νὰ φανταστῇ ἐκ τοῦ ὀνόματος τοῦ Λεπάντου (οὕτως ὠνόμαζον τὸ Ναύπακτον οἱ Ἐνετοὶ) ὅπερ ἐν γένει τῇ ἀπεδόθη, συνήφθη ἐν Ὀκτωβρίῳ τοῦ 1571 ἡ σημαντικωτέρα ναυμαχία τῶν νεωτέρων χρόνων. Καταπτοηθέντες ἐκ τῆς προσφάτου πτώσεως τῆς Κύπρου, καὶ ἐκ τῆς ἀπαντοχοῦ ταχείας προόδου τῶν Ὀθωμανικῶν ὅπλων, οἱ Ἐνετοὶ, οἵτινες ἔτρεμον διὰ τὰς ἐν τῷ Ἀδριατικῷ κατοικίας των, ὁ τῆς Ἱσπανίας Φίλιππος ὁ Β', οὗ αἱ Ἰταλικαὶ χῶραι ἔτρεχον τὸν ἔσχατον κίνδυνον, καὶ ὁ Πάπας Πίος ὁ Ε', ὅστις ἦτο ἡ ψυχὴ τῆς ὅλης ἐπιχειρήσεως, συνήλθον εἰς συμμαχίαν κατὰ τῶν ἀπίστων. Ἡ ἀρχιστρατηγία διεπιστεύθη εἰς τὸν Δὸν Ἰωάννην ἐξ Αὐστρίας, υἱὸν τοῦ Αὐτοκράτορος Καρόλου, τοῦ Ε', καὶ νεώτερον τότε τοῦ τε Ἀλεξάνδρου, ὅτε κατέκτησε τὴν Ἀνατολὴν, καὶ τοῦ Ναπολέοντος· ὅτε ἐν τῇ θαυμαστῇ ἐκείνῃ ἐκστρατείᾳ τοῦ 1796 κατὰ πρῶτον ἀπεδίωξε

(1) Θουκυδ. Γ, 77. Παυσαν. Μεσσην. ΚΕ'. Πλούτ. Δ' 63. Λιβ. ΚΣΓ. 24. ΑΙΓ. 11.

(2) Τραχίν. 9—14 Πρβ. ὡσαύτως αὐτόθι 507

Ὁ μὲν ἦν ποταμοῦ σθένος ὑψίκερω τετραόρου
Θέρμα ταύρου.
Ἀχελῶος ἀπ' Ὀνιάδων

Ὅρα πρωΐτι Σ τράβωνος Γ. Δι. δώρ. Σ.κελ. Δ'. 168. Τὰ ἐρείπια τῶν Ὀνιάδων ὀνομάζονται σήμερον ὑπὸ τῶν περὶ ἐκεῖνα χωρικῶν Τριγαρδόκαστρον ἴσως ἐκ τῆς τριπλῆς ἄκρας· τοῦ λόφου ἐφ' οὗ εὑρίσκονται.

(3) Ὅρα Οὐεργιλίου, Γεωργ. Α', 9.
Poculaque inventis Acheloia miscuit uvis

(4) Ἰλιάδ. ΚΑ', 193.

(5) Δ. νύσ. Περιηγ. 433.

(6) Β', 10.

(1) Hist. Nat. Δ', 2.

(2) Β', 102.

(3) Παυσαν. Ἀρκαδ. ΚΔ. Πλίν. Hist. Nat. Δ'. 2.

τοὺς Αὐστριακοὺς τῆς Ἰταλίας. Τὸν Τουρκικὸν στόλον ἐκ 230 πρυμνέων συνιστάμενον, ἀπήντησαν οἱ σύμμαχοι ἐν ὄψει σχεδὸν τῶν ὑδάτων τοῦ Ἀκτίου, ἔνθα 1600 ἔτη πρότερον τὸ κράτος τοῦ κόσμου ἐχάθη καὶ ἐκερδήθη. Ἴση σχεδὸν ἦτο ἀμφοτέρωθεν ἡ δύναμις, καὶ ἡ μάχη ὑπῆρξε μακρὰ, πεισματώδης καὶ αἱματηρά. Εἶχον ἐγερθῆ τότε τὰ ἰσχυρότερα πάθη ὅσα δύνανται νὰ διεκταράξωσι τὴν ἀνθρωπίνην καρδίαν· θρησκευτικὰ καὶ πολιτικὰ μίση, ὁ ἔρως τῆς δόξης, ἡ ἐλπὶς τῆς κατακτήσεως, ὁ τρόμος τῆς δουλείας. Πάντα δὲ τὰ ἐργαλεῖα τοῦ πολέμου, ὅσα ἐφεῦρον οἱ τε ἀρχαῖοι καὶ οἱ νεώτεροι, ἐτέθησαν ἐν χρήσει, ἱστοὶ, ἄκωνες, βομβίδες, σιδηρᾶ ἄγκιστρα, τηλεβόλα, πυροβόλα, λόγχαι καὶ ξίφη. Εἰς πολλὰς τῶν τριήρεων, ἡ μάχη ἐγένετο ἐκ τοῦ πλησίον σῶμα πρὸς σῶμα, ὡς ἐν στρατοπέδῳ. Ὁ τῶν Ὀθωμανῶν ναύαρχος Ἀλῆς καὶ ὁ Δὸν Ἰωάννης περικυκλούμενοι ἑκάτερος ὑπὸ ἐκλεκτικῆς χειρὸς πολεμιστῶν, τρεῖς ὥρας πεσματωδῶς ἐμάχοντο κατ' ἀλλήλων. Ἔπεσεν ἐπὶ τέλους ὁ Ὀθωμανὸς ἀρχηγὸς, ἡ τριήρης αὐτοῦ κατελήφθη, καὶ ἡ σημαία τοῦ στρατοῦ ἀνεπετάσθη ἀπὸ τοῦ ὑψηλοτέρου αὐτῆς ἱστίου. Τότε ἡ κραυγὴ, *Νίκη, Νίκη*, ἠγέρθη ἐπὶ τοῦ χριστιανικοῦ στόλου, καὶ οἱ ἄπιστοι ἔφευγον πανταχόθεν. Μεγάλην ζημίαν ὑπέφεραν οἱ σύμμαχοι, ἀλλὰ 200 περίπου Ὀθωμανικαὶ τριήρεις συνελήφθησαν ἢ κατεστράφησαν. Εἴκοσι πέντε περίπου χιλιάδες Τούρκων ἔπεσαν ἐν τῇ μάχῃ, καὶ 15 χιλιάδες χριστιανῶν αἰχμαλώτων, οἵτινες εὑρέθησαν ἀλυσσωμένοι εἰς τὰ κωπία, ἠλευθερώθησαν. Τὴν ἡμέραν ταύτην τὴν λίαν χαρμόσυνον πρὸς τὴν Χριστιανοσύνην, ὁ Τουρκικὸς στόλος, ὅστις ἐπὶ τοσοῦτον ἦτο ἡ μάστιξ καὶ ὁ τρόμος αὐτῆς, ἔλαβεν, ὡς ὁ Τουρκικὸς στρατὸς ἔξωθεν τῆς Βιέννης τῷ 1683, πληγὴν ἐξ ἧς οὐδέποτε ἀνέλαβε.

Διερχόμενος τὸν Ἀχελῶον ἀπὸ τῶν Οἰνιάδων πρὸς τὴν Αἰτωλίαν, ὁ περιηγητὴς μετ' οὐ πολὺ φθάνει εἰς τὸ Μεσολόγγιον, ὅπερ διὰ τὴν ἡρωϊκὴν αὐτοῦ ὑπεράσπισιν, καθ' ἃς ὑπέστη δύο πολιορκείας, διακοσίων τοῦ ὑπὲρ ἀνεξαρτησίας πολέμου, ἐπαξίως κατέστη ἐφάμιλλον τῆς Νουμαντίας καὶ τῆς Σαραγώσης. Κατὰ τὸ φθινόπωρον τοῦ 1822 ὁ Μαυροκορδάτος, πρόεδρος τότε τῆς Ἑλλάδος, ἀρχηγέτης μικρᾶς χειρὸς Ἑλλήνων, ἡρωϊκῶς ἀπέκρουσε πάσας τὰς ἐπανειλημμένας ἐφόδους μεγάλου Ὀθωμανικοῦ στρατοῦ, ὅστις ἐν ᾧ ἐπικουρίᾳ ἔθλιβεν ἐκ Πελοποννήσου καὶ Ἤδρας, ἠναγκάσθη νὰ ἄρῃ τὴν πολιορκείαν, τὸ πλεῖστον ἀπολέσας τῆς δυνάμεώς του. Τὸ Μεσολόγγιον, οἷον τότε ἦτο, περιγράφει ὁ στρατηγὸς Γόρδων, ὁ ἐπιτιθειότερος ἱστορικὸς τῆς Ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως « ὡς μικρὰν πόλιν ᾠκοδομημένην ἐπί τινος βροβορώδους παραλίας ἰσοπέδου πρὸς τὴν θάλασσαν, προστατευομένην μόνον ὑπὸ ἀτελοῦς τάφρου, ἑπτὰ ποδῶν πλάτος ἐχούσης, καὶ πέντε βάθος, μετά τινος προχώματος ἐκ γῆς καὶ λίθων, ὑψηλοῦ πέντε πόδας καὶ δύο ἥμισυ παχέος· πρόσθες δέ, ὅτι ἡ ἄτοπος ἀνάπτυξις τῶν περιτειχισμάτων ἤθελεν ἔχει ἀνάγκην φρουρᾶς 4000 στρατιωτῶν, καὶ ὁ Μαυροκορδάτος εἶχε μόνον 380, ἐξ ὧν 35 ἦσαν Σουλιῶται ὑπὸ τοῦ Μάρκου Μπότσαρη ὁδηγούμενοι. Τὸ πυροβολικόν του περιελάμβανε δεκαπέσσαρα σιδηρᾶ τηλεβόλα μὲ πυρίτιδα εἰς τὴν ἀνάλωσιν ἑνὸς μηνὸς ἐπαρκοῦσαν (1). Τὰ ὀχυρώματα τοῦ Μεσολογγίου κατά τι ἐνισχύθησαν ἀκολούθως ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν κυρίως τοῦ Λόρδου Βύρωνος, καὶ ἡ πόλις κατέστη τὸ στρατηγεῖον τῶν ἐπαναστατῶν κατὰ τὴν δυτικὴν Ἑλλάδα. Ὅτε δευτέραν φορὰν ἐπολιορκήθη ὑπὸ τῶν Τούρκων ἐν Ἀπριλίῳ τοῦ 1825 περιεῖχε 5000 πολεμιστῶν, κυρίως ἐκ τῶν γειτόνων ἐπαρχιῶν καὶ 50 περίπου κακὰ τηλεβόλα διαφόρου χωρητικότητος. Ἀρχηγὸς τῶν Ὀθωμανῶν ἦτο ὁ Ῥεσὶτ Μεχμὲτ Πασᾶς οὗ ἡ Τουρκία σπανίως ἔλαβε ἀξιώτερον στρατηγὸν ἢ πολιτικόν, ὅσῳ καὶ ἂν ἦτο ὠμὸς καὶ δόλιος. Ἀλλ' οὐχ ἧττον πᾶσαι αἱ ἐπίμονοι αὐτοῦ προσπάθειαι ἵνα κυριεύσῃ τὸ φρούριον, ἐπὶ 8 κατὰ συνέχειαν μῆνας, ἀπέβησαν ὅλως ἀτελεσφόρητοι, καὶ οἱ Ἕλληνες ἤθελον πιθανῶς καταστρέψει τὸν πολιορκοῦντα στρατόν, ἐὰν ἰσχυραὶ ἐπικουρίαι δὲν ἐπρόφθανον πρὸς ὑποστήριξίν του. Ὁ Σουλτάνος ἐγκαρδίως ἐπεθύμει τὴν ἅλωσιν τοῦ φρουρίου τούτου, ὅπερ ἐθεώρει ὡς τὴν κυρίαν ἀκρόπολιν τῆς ἀνταρσίας· καὶ ἤθελεν ἵνα ὁ Ἰβραὶμ Πασᾶς ἀναλάβῃ τὴν κατάκτησιν αὐτοῦ ὑποστηριζόμενος ὑφ' ὅλων τῶν ναυτικῶν δυνάμεων τῆς Τουρκίας, Αἰγύπτου καὶ Ἀφρικῆς, ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ Καπετὰν Πασᾶ ἀρχιναυάρχου τῆς Αὐτοκρατορίας. Ὁ Ἰβραὶμ ἐπομένως ἀπέπλεον ἀπὸ τῆς Πελοποννήσου μὲ τρομερὰν πυροβολικὴν παρασκευὴν καὶ μέγαν Αἰγυπτιακὸν στρατὸν κανονικῶς συντεταγμένον ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν Εὐρωπαίων ἀξιωματικῶν· ὥστε περὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ 1826 οἱ ὑπερασπισταὶ τοῦ Μεσολογγίου εἶδον ὅλας τὰς δυνάμεις τοῦ Ὀθωμανικοῦ Κράτους συγκεντρουμένας κατ' αὐτῶν. Στενὴ καὶ ἄγρυπνος πολιορκεία διέκοψε τότε τὴν βοήθειαν τῶν τροφίμων καὶ πολεμεφοδίων ὅσα ἕως τότε ἐλάμβανον παρὰ τοῦ πατριωτικοῦ ἐνθουσιασμοῦ τῶν Ζακυνθίων, οἵτινες ἐπροσπάθουν συνεχῶς νὰ φθάσωσιν εἰς τὴν πόλιν μὲ μικρὰς λέμβους, βοηθούμενοι ὑπὸ τῆς νυκτὸς καὶ ὑπὸ τὰς περιπλοκὰς τῶν πορθμῶν τῶν διατεμνόντων τὰ τενάγη, μέχρι τῆς ἐπὶ τῶν παραλίων φυλακῆς (2). Ἐπὶ δέκα μῆνας περικλειόμενοι, ὑπὸ τοῦ λιμοῦ ἐπαπειλούμενοι, καὶ ἕνεκεν τῶν πόνων, τῆς ἀγρυπνίας καὶ

(1) Γόρδωνος. Ἑλλ. Ἐπαναστ. Βιβλ. Κ'. Κεφ. γ'.

(2) Οἱ Ζακύνθιοι φαίνονται λαβόντες τὸ Μεσολόγγιον ὑπὸ τὴν εἰδικὴν προστασίαν των, καὶ πολλαὶ τῶν κυριωτέρων οἰκογενειῶν ἐξώδευσαν πολὺ μεγάλα ποσὰ εἰς προμήθευσιν ἐφοδίων. « Ὅτε ἡ καταστροφὴ αὐτοῦ ἐδημοσιεύθη » ἐν Ζακύνθῳ », λέγει ὁ στρατηγὸς Γόρδων (Βιβλ. Ε'. κεφ. ϛ) « ὁ λαὸς πάσης τάξεως ἐφάνη πενθοφορῶν καὶ βαθειαν λύπην καταδεικνύων ὡς εἰ δυστύχημα εἶχεν ἐνσκήψει ἐν τῇ ἰδίᾳ αὐτῶν νήσῳ. »

τῶν τραυμάτων ἀριωθέντες, οἱ πολιορκούμενοι εἶχον ἤδη ἀπολέσει τὸ τρίτον τοῦ ἀριθμοῦ των· καὶ ἐπειδὴ ἡ πόλις εἶχε καταντήσει ἄπλοῦς σωρὸς ἐρειπίων, ἕνεκα τοῦ ὑπὸ τῶν ἐχθρῶν ἀκαταπαύστου πυροβολισμοῦ, οἱ κάτοικοι κατέκειντο εἰς τὰ βορβορώδη ἕλη τῶν τάφρων τῶν, ζῶντες ἐξ ὀλίγων καὶ ἀηδῶν τροφῶν, καὶ ἐκτεθειμένοι εἰς τὴν ἀνιλεῆ ἀριμύτητα τοῦ χειμῶνος, ἀνυπόδητοι καὶ ῥακενδύται. Ὅσῳ μακρὰν ἠδύνατο νὰ ἐκταθῇ ἡ ὄρασίς των, ἐπὶ τῶν ὑδάτων, ἄλλην σημαίαν δὲν ἐβλέπετο παρὰ τὴν ἡμισέληνον· ἡ δὲ πεδιάς ἦτο πεπυκνωμένη ἐκ τῶν σκηνῶν καὶ σημαιῶν τῶν ἀπίστων, ἐν ᾧ αἱ βαθμηδὸν ἀναφαινόμεναι νέαι καονοστοιχίαι, μᾶλλον ἐντέχνως διατιθέμεναι, καὶ τὰ γυμνάσια τῶν τακτικῶν Αἰγυπτίων τρομερῶς προεμήνυον τὴν προσεχῆ καταστροφήν των. Καὶ ὅμως οἱ ἄνδρεῖοι Ἠπειρῶται, Αἰτωλοί, καὶ Ἀκαρνᾶνες οὐδὲ μίαν στιγμὴν ἐδίστασαν· εἶχον εἰσέτι ἀμυδράν τινα ἐλπίδα ἐπικουρίας ἐκ τῶν συμπολιτῶν αὐτῶν, καὶ ἐγωΐζιζον, ὅτι τὸ Μεσολόγγιον ἦτο τὸ ἔσχατον προπύργιον τῆς χριστιανοσύνης ἐν τῇ δυτικῇ Ἑλλάδι. Ὀλίγαν ἐπ' ἀληθείας ἐδύναντο νὰ ὠφεληθῶσιν ἐκ τινος πρὸς τὸν Ῥεσίτην συνθηκολογίας, διότι οὗτος ἀείποτε ἐθανάτονε τοὺς αἰχμαλώτους, καὶ εἶχεν ἐσχάτως καταδικάσει ἕνα ἱερέα, δύο γυναῖκας, καὶ τινα παιδία, νὰ ἀνασκολοπισθῶσιν ἐνώπιον τοῦ στρατοπέδου του· ἀλλ' ὁ Ἰβραΐμ, ὅστις ἐκαυχᾶτο ἐπὶ τῇ ἀγαθῇ πίστει καὶ φιλανθρωπίᾳ αὐτοῦ, ἤλπιζεν, ὅτι ἤθελον παρακινηθῇ νὰ διαπραγματευθῶσι πρὸς αὐτόν. Ἔπεμψε διάγγελμα προσκαλῶν τὴν φρουρὰν ν' ἀποστείλῃ ἐπιτρόπους δυναμένους νὰ λαλῶσι Τουρκιστί, Ἀλβανιστὶ καὶ Γαλλιστί. Τῶν Ἑλλήνων ἡ ἀπάντησις ἦτο ἀξία τῶν ἀρχαίων Σπαρτιατῶν. «Δὲν ἐν-»νοοῦμεν τόσας γλώσσας, καθὰ ἀγράμματοι, μό-»νον ἠξεύρομεν πῶς νὰ μεταχειριζώμεθα τὸ ξί-»φος καὶ τὸ τηλεβόλον.» Καὶ ἐπίσης ὅτε Ἄγγλος ἀξιωματικὸς τοῦ ναυτικοῦ (1), φιλανθρωπίᾳ κινούμενος, διεβίβασεν εἰς αὐτοὺς πρότασίν τινα ἐκ μέρους τοῦ Καπετὰν Πασᾶ, ἡ ἀπάντησίς τον ἦτο εὐγενὴς μὲν ἀλλὰ σταθερὰ ἀποποίησις πάσης διαπραγματεύσεως.

Καὶ ὅμως πᾶσαι αἱ ἀπηλπισμέναι ἔφοδοι τῶν Μουσουλμάνων ἀπεκρούσθησαν, καὶ τὸ στρατόπεδον αὐτῶν αἱ συνεχεῖς ἔξοδοι τῶν Ἑλλήνων οὐχὶ σπανίως ἐνέβαλον εἰς ἀταξίαν, ἡ δὲ τελευταία πρᾶξις τῆς ἐνδόξου ταύτης τραγῳδίας προσήγγιζε μόνον τὴν 22 Ἀπριλίου τοῦ 1826. Ἐπειδὴ τρεῖς εἰσέτι ἡμέραι λιμοῦ δὲν ἤθελον ἀφήσει μίαν ζῶσαν ψυχὴν ἐντὸς τῶν τειχῶν, οἱ πολιορκούμενοι ἀπεφάσισαν νὰ διανοίξωσι τὸν δρόμον των ἀναμέσον τοῦ ἐχθρικοῦ στρατοῦ, ὡς οἱ Πλαταιεῖς ἐν τῷ Πελοποννησιακῷ πολέμῳ, ἀλλὰ τοιουτοτρόπως ὥστε νὰ μὴ καταστήσωσιν ἀδύνατον τὴν σωτηρίαν τοῦ ἀσθενεστέρου μέρους τῶν ἐγκατοίκων. Πολλοὶ τούτων ἀπεποιήθησαν νὰ ἐγκαταλείψωσι τὴν γῆν τῶν γενεθλίων των, καὶ ὁμοῦ μὲ ὅσους ἡ ἡλικία, τὰ τραύματα, ἢ ἡ ἀδυναμία καθίστων ἀνικάνους νὰ μετατοπίσωσιν, ἐκλείσθησαν εἰς τὴν κυριωτέραν πυριταποθήκην, ἣν ἐνέπρησαν τὴν ἐπιοῦσαν συγκαταστρέφοντες τοὺς πρώτους φθάσαντας τῶν ἀπίστων μεθ' ἑαυτῶν. Ὅτε οἱ ἀπομείναντες ἀπεχαιρέτων διὰ πάντοτε τοὺς φίλους καὶ συγγενεῖς των, οἱ ὀδυρμοὶ καὶ οἱ κλαυθμοὶ τῶν γυναικῶν, ὡς μοι ἔλεγόν τινες τῶν ἐπιζησάντων εἰς τὴν τρομερὰν ἐκείνην σκηνήν, ἠκούοντο καὶ εἰς αὐτὸ τὸ Τουρκικὸν στρατόπεδον, καὶ διήγειρον τὴν προσοχὴν τῶν ἀπίστων. Περὶ τὸ μεσονύκτιον τὸ σύνολον τῶν πολεμιστῶν κραυγάζοντες «ἐμπρός, ἐμπρός, θάνατος εἰς τοὺς βαρβάρους», προσῆλθον εἰς τὰς γραμμὰς τῶν πολιορκητῶν, ἐλπίζοντες νὰ διαχαράξωσι ὁδὸν εἰς τὸ ὄπισθεν ἐρχόμενον πλῆθος τῶν γυναικῶν, πολλαὶ τῶν ὁποίων εἶχον περιβληθῇ ἀνδρικὴν ἐσθῆτα, καὶ ὁπλισθῇ διὰ πιστολίων καὶ μαχαιρῶν. Οὔτε τὰ τριπλᾶ χαρακώματα τοῦ Ἰβραΐμ, οὔτε αἱ φλογεραὶ ἐκπυροσκροτήσεις τῶν πυροβόλων καὶ τηλεβόλων, οὔτε ἡ μακρὰ γραμμὴ τῶν αἰγυπτιακῶν λογχῶν ἠδύναντο ὅλα ὁμοῦ νὰ ἐμποδίσωσι τὴν ἀπηλπισμένην ταύτην σύγκρουσιν τῆς ἀπελπισίας. Ἐκ τῶν 9000 ἀτόμων, ἅτινα κατὰ τὰς μᾶλλον ἀξιοπίστους μαρτυρίας ἦσαν ἐν Μεσολογγίῳ τὴν ἑσπέραν τῆς 22 τοῦ Ἀπριλίου, περίπου 1800 (ὧν 200 ἦταν γυναῖκες) ἠδυνήθησαν ν' ἀποσωθῶσιν εἰς τὰ ὄρη τῆς Αἰτωλίας (1). Ἡ δὲ ἐπιστολὴ ἣν ἔγραψαν, δύο ἡμέρας μετὰ τὴν ἔξοδον, πρὸς τὴν Ἑλληνικὴν Κυβέρνησιν οἱ ἐπιζήσαντες ἀρχηγοί, εἶναι ὄντως ἀξία τῶν ὡραιοτέρων χρόνων τῆς Ἑλλάδος.

(1) Ὁ πλοίαρχος Ἄβδοττ ἐκ τῆς κορβέττας Ῥόπ.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Α'.

Περὶ τῆς ὁμοιότητος τῶν ἀρχαίων καὶ νέων Ἑλλήνων κατὰ τὸν τρόπον τῆς ναυτιλίας καὶ ἄλλα ἔθιμα.

Πολλάκις παρετηρήθη, ὅτι ὁ τῶν κλασικῶν εἰδήμων περιηγητὴς δὲν δύναται νὰ διαμείνῃ πολλὰς ἡμέρας ἐν Ἑλλάδι, χωρὶς νὰ διακρίνῃ πολλὰ παραδείγματα, καθ' ἃ ὁ νῦν λαὸς διατηρεῖ καὶ τὰ ἔθιμα τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων καὶ τοὺς ἀρχαίους τρόπους τῆς ἐν τῇ διαλέκτῳ ἐκφράσεως αὐτῶν. Ἀλλά, μολονότι ἕκαστον μέρος τῆς Ἑλληνικῆς ἱστορίας καὶ γραμματολογίας δύναται νὰ διαφωτισθῇ ἐκ τῶν ὑπαρχόντων ἐθίμων, ἀξιοπαρατήρητον εἶναι ὅτι συχνότερα συμφωνοῦσι ταῦτα πρὸς τὴν ἁπλότητα τῶν ἀρχαίων τρόπων ἢ πρὸς τοὺς ἀνήκοντας εἰς μᾶλλον πεπολιτευμένην περίοδον, πρὸς τοὺς ἐπικρατήσαντας εἰς τὴν ἐποχὴν τοῦ Ὁμήρου μᾶλλον ἢ τοῦ Θουκιδίδου. Ὁ δὲ ὑπὲρ ἀνεξαρτησίας πόλεμος αὐτῶν παρέσχε σημαντικὰς ἀποδείξεις τῆς ταυτότητος τοῦ Ἑλληνικοῦ ἔθνους. Καθ' ὅλας σχεδὸν τὰς περιπετείας τοῦ πολέμου τούτου δύναταί τις νὰ εὕρῃ παράλληλόν τι ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῶν προγόνων αὐτῶν, καὶ ἐν γένει ἐν τῇ τῶν ἁπλοϊκωτέρων χρόνων καὶ τῶν ἀπωτάτων χωρῶν τῆς Ἑλληνικῆς γῆς. Ἡ ναυτιλία λαοῦ τόσον οὐσιωδῶς θαλασσίου παρέχει φυσικῷ τῷ λόγῳ οὐκ ὀλίγα παράδειγματα τῆς διατηρήσεως τῶν ἀρχαίων ἐθίμων. Ὁ τροπωτὴρ ἢ μικρὸς πάσσαλος, εἰς ὃν διά τινος θηλείας δερματίνης ἢ ἐκ σχοινείου οἱ Ἕλληνες κωπηλάται προσαρτῶσι τὰ κωπία των, ἀντὶ τῆς παρ' ἡμῖν κωπιοθήκου, καὶ πάντα τὰ ἄλλα ναυτικὰ ἐργαλεῖα καὶ σκεύη τῶν ἀρχαίων δύνανται νὰ παρατηρηθῶσι καθημερινῶς ἐν χρήσει μεταξὺ τῶν νῦν Ἑλλήνων· ἡ δὲ ὑπὸ τοῦ Ὁμήρου περιγραφὴ τῆς κατοικίας τοῦ Εὐμαίου δύναται νὰ ἐφαρμοσθῇ μετ' ὀλιγίστων διαφορῶν εἰς τὴν καλύβην Ἕλληνος χωρικοῦ τῶν ἡμερῶν μας. Ὡσαύτως τὰ περὶ τὸ φαγητόν, καὶ ἐπ' ἀληθείας πάντα τὰ οἰκιακὰ ἔθιμα τῶν Ὁμηρικῶν ἡρώων ἔχουσιν εἰσέτι ζῶσαν μαρτυρίαν ἐν Ἑλλάδι. Μετὰξὺ πλείστων ἄλλων χωρίων παράβαλε Ὀδυσ. Ξ, 48, 518. Π 47. Α, 188. Κ, 550. Α, 96. Ε, 44. Ἰλιάδ. Β, 415 Ἡρόδ. Ζ. 138, καὶ ἄλλα ἀπανταχοῦ σχεδὸν τοῦ Ἡσιόδου καὶ τοῦ Ἀριστοφάνους· ἤθελεν εἴσθαι ἁπλῆ σχολαστικότης νὰ πολλαπλασιάσωμεν τὰς παραθέσεις. Οὕτως ἐπίσης καὶ ἡ ἐπηρεία σχεδία, ἣν κατεσκεύασεν ὁ Ὀδυσσεὺς ἐν τῇ νήσῳ τῆς Καλυψοῦς, φαίνεται ὅτι ἀκριβῶς ἦτο ἐν πλατὺ καὶ ἀλίτενὲς ἀκάτιον ὁμοιάζον ἐν γένει τὰ ὁποῖα μεταχειρίζονται οἱ ἁλιεῖς καὶ ἀκτοπλοοῦντες ἐμποροι τοῦ Αἰγαίου καὶ τοῦ Ἰονίου πελάγους. Τὰ δεμάτια δ' ὧν συνήθως περιτυλίσσουσι τὰ πλευρὰ αὐτῶν καὶ δι' ὧν τοσοῦτον προφυλάττονται κατὰ τῶν κυμάτων ἢ κατὰ τοῦ κινδύνου ἀλφνιδίας ἀνατροπῆς ἀκριβῶς περιγράφονται ὑπὸ τοῦ Ὁμήρου.

Φράξε δέ μιν ῥίπεσσι διαμπερὲς οἰσυΐνῃσιν
Κύματος εἶναρ ἔμεν κτλ. Ὀδυσ. Ε, 256.

Ἡ παρ' Ὁμήρῳ περιγραφὴ διάπλου τινὸς εἶναι ἀκριβὴς διήγησις καὶ τῶν διά τινος πλοιαρίου τοῦ τόπου σημερινῶν περιπλεύσεων.

Καὶ πάλιν οἱ νέοι Ἕλληνες ναῦται, ὡς οἱ ἀρχαῖοι, δυσὶν ἀγκύραις προσορμίζουσι τὰ πλοῖά των, τὴν μὲν βάλλοντες εἰς τὴν θάλασσαν, τὴν δὲ προσαρτῶντες διά τινος σχοινίου εἴς τινα βράχον ἢ δένδρον ἐπὶ τῆς παραλίας. Τὴν πρᾶξιν ταύτην αἰνίττεται ὁ Πίνδαρος Ὀλυμ. ς'. 100.

Ἀγαθαὶ δὲ πέλοντ' ἐν χειμερίᾳ
Νυκτὶ θοᾶς ἐκ ναὸς ἀπεσκίμφθαι δίν' ἄγκυραι.

Παράβ. Πλούταρ. ἐν Σόλωνι ιθ'. *οἰδήματος ἐπὶ δυσὶν βουλαῖς ὥσπερ ἀγκύραις ὁρμοῦσαν, ἤτοι ἐν σάλα τὴν πάλιν ἵσεσθαι.*— Προσέτι Στοβαίου Ἀνθολογ. Ρ. 22. *οὔτε ναῦν ἐξ ἑνὸς ἀγκυρίου, οὔτε βίον ἐκ μιᾶς ἐλπίδος ὁρμιστέον.* Τὸ ἀσταθὲς τῶν Ἑλληνικῶν πελάγων

Subdola cum ridet placidi pellacia ponti

καθιστᾷ ἀναγκαίαν τοιαύτην προφύλαξιν. Ὁ ἄνεμος, ὡς νεανίας, ἄλλοτε μὲν κεκουρασμένος ἢ ὑπνώττων, ἡσυχάζει

Calm as a slumbering babe
Tremendous ocean lies.

Ἥσυχος κεῖται ὡς τὸ νυστάζον βρέφος
Ὁ τρομερὸς Ὠκεανός·

ἄλλοτε δὲ κυματίζει ὑπὸ ὁρμητικῶν καὶ ἀγρίων ἀνέμων, οἷος ὁ Εὖρος τῆς ἐρήμου, rabies Noti

Quo non arbiter Adriæ
Major, tollere seu ponere vult freta.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Β'.

Περὶ τῆς ἀρχιτεκτονικῆς τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων.

Οἱ διάφοροι ῥυθμοὶ τῆς Ἑλληνικῆς κτιστικῆς, διαστελλόμενοι συνήθως διὰ τεχνικῶν ἔργων οὐχ ἧττον συγκεχυμένων τῶν ἐν τῇ Γοτθικῇ Ἀρχιτεκτονικῇ, δύνανται εὐπρεπῶς νὰ καταταχθῶσιν εἰς τέσσαρας κλάσεις ὡς ἑρεξῆς:

α. Κυκλοπείος, τουτέστι τὸ ἀρχαιότατον ὄρος τῆς προϊστορικῆς περιόδου, οὗ τὰ μᾶλλον ἀξιοσημείωτα δείγματα εἶναι τὰ τείχη τῶν Μυκηνῶν καὶ τῆς Τίρυνθος. Κατὰ τοῦτον ἀκανόνιστοι μεγάλοι λίθοι ἀτέχνως συναρμαζονται ἀλλήλοις, πληρουμένων τῶν διαλειμμάτων ἐκ λιθαρίων ἢ ἀμμολίθων.

β'. Πολυγώνειος, καθ' ὃν, ἐπίσης ἀκανόνιστοι λίθοι, συμπαγῶς προσαρμόζονται ἀλλήλοις. Τὸ ὄρος τοῦτο ἐνίοτε καλεῖται καὶ *Πελασγικόν*, οὗ τὰ καλήτερα καὶ πλειότερα δείγματα εὑρίσκονται ἐν Ἑλλάδι καὶ ἐν τῇ κεντρικῇ Ἰταλίᾳ, ἔνθα ἦσαν αἱ κυριώτεραι ἕδραι τῶν Πελασγικῶν φυλῶν.

γ'. Ἀκανόνιστος Ἑλληνικός, μεταβατικὸν ὄρος ἀπὸ τοῦ πολυγωνείου εἰς τὰς ὀρθογωνίως συναπτομένας γραμμάς. Τὸ πολύγωνον ἐντοῦθα κατὰ τὸ πλεῖστον μέρος ἐγκαταλείπεται, καὶ τετράπλευροι λίθοι ἀντικαθίστανται, ἀλλὰ μὴ σκοπουμένης τῆς ἀκριβοῦς συμμετρίας τοῦ σχήματος αὐτῶν ἢ τῆς παραλλήλου σειρᾶς τῶν στρωμάτων τῆς οἰκοδομῆς.

δ'. Κανονικὸς Ἑλληνικός, ἡ ὀρθογώνειος οἰκοδομὴ τῆς ἀνθρᾶς περιόδου τῆς Ἑλληνικῆς τέχνης, ὅτε οἱ λίθοι ἐτέμνοντο καὶ ἐτάσσοντο μὲ ὡραιοτάτην ἀκριβειαν.

Τὸ δὲ ὑλικὸν ὅπερ ἀπανταχοῦ μετεχειρίζοντο ἐν ταῖς Ἑλληνικαῖς οἰκοδομαῖς εἶναι τὸ λεγόμενον palombino οἱονεὶ φασπόχρουν μάρμαρον, ἐξ οὗ συνίστανται ἐν γένει τὰ ὄρη τῆς Ἑλλάδος. Φυσικῷ τῷ λόγῳ ἐν τῇ Ἑλληνικῇ ὡς ἐν τῇ Γοτθικῇ Ἀρχιτεκτονικῇ ἀπαιτεῖται πεῖρα καὶ τις λεπτὸς κρίσεως πρὸς διάκρισιν τῶν μεταβατικῶν καταστάσεων. Κατ' ἀμφοτέρας δὲ πολὺ ἐξαρτᾶται ἐκ τῶν

ἐθίμων τῶν διαφόρων χωρῶν καὶ τῆς σχετικῆς αὐτῶν προόδου εἰς τὰς τέχνας καὶ τὸν πολιτισμόν.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Γ'.

Περὶ τῆς δευτέρας πολιορκείας τοῦ Μεσολογγίου, καὶ τοῦ γενικοῦ χαρακτῆρος τοῦ ὑπὲρ ἀνεξαρτησίας Ἑλληνικοῦ πολέμου.

Τόμος ὁλόκληρος ἠδύνατο νὰ πληρωθῇ μὲ διηγήματα ἀτομικῶν πράξεων ἀνδρείας καὶ ἔτι ὑψηλοτέρας καὶ σπανιωτέρας ἀρετῆς, αὐτοπαρνήσεως ἐκ μέρους τῶν ὑπερασπιστῶν τοῦ Μεσολογγίου. Ἐκ τῶν πολλῶν ἀνεκδότων, ἅτινα ἤκουσα ἐκ στόματός τινων ἐπιζησάντων, δύο μόνα θέλω ἐκλέξει ἔχοντα τὸ πλεονέκτημα, ὅτι φέρουσιν ἀναμφισβητήτου γνησιότητος τύπον, μνημονευόμενα δὲ προσέτι ὑπὸ τοῦ στρατηγοῦ Γόρδωνος. Α'. Ὁ Παπαδιαμαντόπουλος, ὁ ἀστυνόμος τῆς πόλεως διοικητὴς ἐπὶ τῆς πολιορκείας, γεννηθεὶς Κοτσάμπασης ἐν Πελοποννήσῳ, παρέχει παράδειγμα τῆς μεταβολῆς ἣν δύναται νὰ ἐπιφέρῃ ἐν τῷ πνεύματι τοῦ ἀνθρώπου ἡ ἐλευθερία. Ἐπορεύθη τῷ Φεβρουαρίῳ τοῦ 1826 εἰς Ζάκυνθον πρὸς προμήθευσιν βοηθημάτων· ἀλλ' ὅτε ἐπὶ τὸ χεῖρον ἐτρέποντο τὰ πράγματα, ἐπέμεινε νὰ ἐπιστρέψῃ ἀνὰ μέσον μυρίων κινδύνων, ἵνα ἀποθάνῃ μετὰ τῶν συμπολιτῶν του· δυσκολώτατον ἴσως ὑπὲρ πᾶν ἄλλο εἶδος ἀφοσιώσεως κατὰ τὴν πρᾶξιν. Ἀπέθανε δὲ ἐν τῇ ἐσχάτῃ ἐξόδῳ (1). Β'. Τὴν ἀξιομνημόνευτον ἐκείνην νύκτα πολλαὶ ἑκατοντάδες Ἑλλήνων, οἵτινες εἶχον ἤδη διέλθει τὰς γραμμὰς τῶν πολιορκητῶν, ἐφονεύθησαν ἐπιστρέφοντες, ἵνα διασώσωσί τινας τῶν ἀκολουθούντων αὐτοὺς γερόντων, γυναικῶν καὶ παιδίων, μεταξὺ τῶν ὁποίων τὸ ἱππικὸν τῶν Τούρκων ἐχάρττεν αἱματηρὰν γραμμήν. Τηιουτοτρόπως ἀδελφός τις ἔσωσε τὴν ἀδελφήν, λαβὼν αὐτὸς ἐν τῷ ἀγῶνι βαρεῖαν πληγήν. Ἡ δὲ νεᾶνις ἔφερεν αὐτὸν εἰς τὰς ἀγκάλας της ἔξω τῆς συμπλοκῆς καὶ τὸν κατέθεσεν ἐξηντλημένον ἐκ τοῦ πόνου καὶ τοῦ ῥέοντος αἵματος ἐπί τινος λοφίσκου παρὰ τοὺς πρόποδας τῶν ὀρέων. Ἐκεῖ δὲ προφθάσαντος αὐτοὺς ἱππέως Ὀθωμανοῦ, λαμβάνει τὸ πυροβόλον τοῦ ἀδελφοῦ, πυροβολεῖται ὑπὸ τοῦ ἀπίστου, καὶ πυροβολοῦσα τὸν φονεύει· ἀμφότεροι δέ, ἀδελφός τε καὶ ἀδελφή, ἐπὶ τέλους ἐσώθησαν.

Ὁ χαρακτὴρ τοῦ ὑπὲρ ἀνεξαρτησίας Ἑλληνικοῦ πολέμου δὲν ἐξετιμήθη ἀρκούντως ἐν τῇ δυτικῇ Εὐρώπῃ. Σκοπουμένων πασῶν τῶν περιστάσεων αὐτοῦ, ὑπῆρξεν ἡ κατὰ τοὺς νεωτέρους χρόνους μᾶλλον ἀξιομνημόνευτος πάλη. Ἀξιόλογοί τινες ἄνθρωποι φαίνονται συστηματικῶς ἀποποιούμενοι πᾶσαν τιμὴν καὶ θαυμασμὸν εἰς τὰ μεγάλα κατορθώματα τῆς προσφάτου ἱστορίας. Πρὸς αὐτούς, τὰ περιβόητα συμβάντα λαμπρότερα διαλάμπουσι ἐν τῷ σκότει τῶν αἰώνων, ὡς τὰ ὄρη φαίνονται μεγαλήτερα ἐν τῇ ὁμίχλῃ, καὶ κατ' αὐτούς, ἐν τῷ ἱστορικῷ ὡς ἐν τῷ φυσικῷ κόσμῳ, ἡ ἀπόστασις μαγεύει τὴν ὅρασιν, ὥστε μὲ ψυχρὰν περιφρόνησιν ἐπιβλέπουσιν ἐπὶ τοῦ παρόντος λαοῦ τῆς Ἑλλάδος, καὶ τοι τοὺς προγόνους αὐτοῦ ὑπερεκθειάζοντες. Καὶ ὅμως τὸ νὰ θεωρῇ τις τὸ Μεσολόγγιον μὲ ἄλλα αἰσθήματα ἢ μὲ τὰ ὁποῖα πᾶς πεπαιδευμένος ἐπὶ τέλους θεωρεῖ τὰς Θερμοπύλας ἢ τὴν Σαλαμῖνα, ἐλέγχει ἢ ἄγνοιαν ἢ πρόληψιν. Ἐὰν ληφθῶσιν ὑπ' ὄψιν αἱ περιστάσεις ἐν αἷς ἡ πάλη ἤρχισε καὶ διεξήχθη, ἡ κατὰ τῶν Τούρκων ἐσχάτη ἄμυνα τῶν Ἑλλήνων πρέπει νὰ ἀναφανῇ θαυμαστοτέρα τῆς ὑπὸ τῶν προπατόρων αὐτῶν κατὰ τῶν Περσῶν· εἰς τοὺς πρὸς τὸν Δαρεῖον καὶ Ξέρξην πολέμους, οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες ἦσαν πλήρεις ἀναμνήσεων ἐθνικῆς ὑπερηφανείας καὶ δόξης, αἱ διάφοροι κοινότητες ἤκμαζον καθ' ὅλην τὴν ἐνέργειαν τῆς νεότητος καὶ τῆς ἐλευθερίας, ἦσαν συνηθισμένοι εἰς τὸν στρατιωτικὸν βίον καὶ εἰς τὰ πολεμικὰ γυμνάσια, ἐστρατηγοῦντο ὑπὸ τῶν μᾶλλον διακεκριμένων ἐκ τῶν ἰδίων συμπολιτῶν, οὐδεμία ξένη δύναμις ἐνείχετο εἰς τὴν διένεξιν, μόνης δὲ τῆς Ἀττικῆς ὁ πληθυσμὸς ἦτο σχεδὸν ἴσος πρὸς τὴν τῆς ὅλης λεγομένης κυρίως Ἑλλάδος ἐν ἔτει 1821, καὶ εἶχον ναύτας καὶ στρατιώτας τοσοῦτον ὑπερέχοντας τῶν Περσῶν κατὰ τὴν πειθαρχίαν, τὴν φυσικὴν δύναμιν, τὰ ὅπλα καὶ τὸ πνεῦμα, ὅσον οἱ ὑπὸ τὸν Κόρτες Ἱσπανοὶ ὑπερεῖχον τῶν Μεξικανῶν, καὶ οἱ ὑπὸ τὸν Κλίβην Ἄγγλοι, τῶν Ἰνδῶν. Ἂς στρέψωμεν ἤδη τὸ βλέμμα ἐπὶ τοῦ ἑτέρου μέρους τῆς εἰκόνος. Κατὰ τὴν ῥῆξιν τοῦ ἐσχάτου ὑπὲρ τῆς ἀνεξαρτησίας των πολέμου, οἱ Ἕλληνες ἦσαν ἐκνευρισμένοι καὶ τετρομασμένοι ὑπὸ ἀπηνεστάτης δουλείας πεσσάρων αἰώνων

Ἥμισυ γὰρ τ' ἀρετῆς ἀπαίνυται εὐρύοπα Ζεὺς
Ἀνέρος, εὖτ' ἂν μιν κατὰ δούλιον ἦμαρ ἕληται.

Πρὸ πολλοῦ ἀπηγορεύετο εἰς αὐτοὺς ἡ χρῆσις τῶν ὅπλων· οἱ δὲ Τοῦρκοι οὐ μόνον ἦσαν ἀτυμέτρως ἀνώτεροι κατά τε τὴν πειθαρχίαν καὶ τοὺς πόρους, καὶ ἠδύναντο νὰ ἀνάγωσι κατ' αὐτῶν ὑπερμεγέθεις δυνάμεις χερσαίας τε καὶ θαλασσίους, ἀλλ' ἦσαν ἤδη πρὸ πολλοῦ ἐφεδρεύοντες εἰς ὅλας τὰς πρωτευούσας, φρούρια καὶ χωρία· ἐξ αὐτῶν δὲ τῶν Ἑλλήνων οἱ πλουσιώτεροι, οἱ κάλλιον ἐκπαιδευθέντες καὶ μεγαλητέραν ἔχοντες ἐπιρροήν, ἦσαν ἐν γένει ἢ ἔμποροι εἰς ξένας χώρας, ἢ διπλωματικοὶ ὑπάλληλοι τῆς Πόρτας. Αἱ κυριώτεραι χριστιανικαὶ δυνάμεις, ὧν εἶχον ἐπικαλεσθῇ τὴν βοήθειαν ἡ τοὐλάχιστον τὴν συμπάθειαν, ἔπραξαν ὅ,τι ἠδύναντο, κατὰ τὰ πρῶτα πέντε ἔτη τῆς διενέξεως, ἵνα ἐκμηδενίσωσιν ἢ καταβάλωσι τοὺς ἐπαναστάντας, ὡς ἀντάρτας κατὰ τοῦ νομίμου αὐτῶν κυριάρχου· μόνος δὲ τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὁ πληθυσμὸς ὑπερέβαινε τὸν εἰς ὅλας τὰς ἐγερθείσας ἐπαρχίας εὑρισκόμενον. Καὶ ὅμως, καὶ τοι ἐκ τῶν ἀγρῶν καὶ οἰκιῶν αὐτῶν ἀγόμενοι εἰς τὰς φωλεὰς τῶν λύκων καὶ τῶν γυπῶν, «ἐν ἐρημίαις πλανώμενοι καὶ ὄρεσι καὶ σπηλαίοις καὶ ταῖς ὀπαῖς τῆς γῆς», καί τοι, ὅπερ δεινότερον ὅλων τῶν ὅπλων τῶν ἀπίστων, βλέποντες μετὰ θαυμασμοῦ ὅτι τοὺς μετεχειρίζοντο ὡς τοὺς κωνοὺς ἐχθροὺς τῆς χριστιανικῆς Εὐρώπης, οἱ ὀλιγάριθμοι οὗτοι νεοσύλλεκτοι ἐκ τῶν ὀρεινῶν κατοίκων τῆς Στερεᾶς καὶ ἐκ τῶν ἁλιέων καὶ ἐμπόρων τῶν νήσων, οὐδέποτε ἀπεδειλίασν ἐπὶ ἓξ ὁλόκληρα ἔτη καταστρέφοντες ἢ ματαιοῦντες διεξοδικῶς ὅλους τοὺς στόλους καὶ στρατοὺς ὅσους ἔπεμπε κατ' αὐτῶν ὁ Σουλτάνος. Οὐδὲν ἐπ' ἀληθείας θαυμαστότερον τῆς ἐπιμονῆς μεθ' ἧς ἀείποτε προσεκολλήθησαν εἰς τὴν φυλὴν καὶ πίστιν αὐτῶν. Ὅσον ὀλίγοι ἀποσῴζεται καθαροῦ Ἑλληνικοῦ αἵματος εὑρέθησαν κατὰ τοὺς τέσσαρας αἰῶνας τῆς δουλείας, ἐν ᾧ ἡ ἀποστασία οὐ μόνον ἔτωζε τὸν ἀποστάτην ἐκ τῆς σκληροτέρας καταθλίψεως, ἀλλ' εὐθεῖαν διήνοιγεν αὐτῷ ὁδὸν πρὸς ὅλα τὰ ἀξιώματα καὶ τὰς τιμὰς τῆς Αὐτοκρατορίας, καθιστῶσα αὐτὸν διὰ μιᾶς ἀντὶ δούλου δεσπότην.

Ἐπανειλημμένως κατηγορήθησαν οἱ Ἕλληνες ἐν τῇ δυτικῇ Εὐρώπῃ δι' ἃς ἐνίοτε ἔπραττον ὠμότητας κατὰ τῶν ὑπ' αὐτῶν αἰχμαλωτιζομένων Τούρκων. Ἀλλ' ὀφείλομεν ν' ἀναμνησθῶμεν, ὅτι οἱ ἐπανιστάμενοι ἔβλεπον εἰς τοὺς ἀντιπάλους αὐτῶν καὶ τοὺς ἰδιωτικοὺς καὶ τοὺς δημοσίους αὐτῶν ἐχθρούς, οὐ μόνον τοὺς ἀσπονδοτέρους ἐχθροὺς τῆς φυλῆς καὶ πίστεως αὐτῶν, ἀλλὰ προσέτι τοὺς κατερημοῦντας τὴν πατρίδα των, τοὺς ληστεύοντας τὴν ἰδιοκτησίαν των, τοὺς ἀτιμάζοντας τοὺς προσφιλεστέρους συγγενεῖς των. Ἡ διαγωγή των δὲν δύναται ἑπομένως νὰ κριθῇ ὀρθῶς κατὰ τοὺς ἐπὶ τῶν ἡμερῶν μας φιλανθρώπους νόμους τοῦ πολέμου. Πολλοὶ τῶν Τούρκων ἀρχηγῶν παρέσχον ὡσαύτως τοιαῦτα παραδείγματα. Προσέτι τοιαύτη ἦτο ἡ φύσις τοῦ ὑπὲρ ἀνεξαρτησίας πολέμου, ὥστε ἀναγινώσκοντες τὰ χρονικά του, δράττομεν καθ' ὅλην τὴν γυμνότητα αὐτῶν ἐκεῖνα τὰ μυστήρια τῆς καρδίας, τὰ σκληρότατα ἐκεῖνα πάθη καὶ ἀγριώτατα αἰσθήματα, ἅτινα γλυκαίνουσι καὶ καταπραύνονται εἰς ἡσυχωτέρους χρόνους καὶ ὑπὸ τὴν ἐπίρροὴν τοῦ πολιτισμοῦ. Ἐν τεῦθεν οὐ μόνον ἐν τῷ αὐτῷ ἔθνει, ἀλλὰ συχνάκις ἐν τῷ αὐτῷ ἀτόμῳ, ἀνεπτύσσετο ὅλη ἡ ἀδυναμία καὶ ὅλη ἡ ἰσχὺς τῆς ἀνθρωπότητος, τὰ ποταπώτερα ἐλαττώματα ἀναμεμιγμένα μὲ τὰς εὐγενεστέρας ἀρετάς.

Ἀληθὲς ὅτι ἡ ἐν Πύλῳ ναυμαχία ἐξησφάλισεν ἐπὶ τέλους τὴν ἐλευθερίαν τῶν Ἑλλήνων. Ἀλλ' οὐχ ἧττον ἤθελεν εἶσθαι ἄδικον καὶ ἀγενὲς νὰ ἀρνηθῶμεν εἰς αὐτοὺς τὴν τιμήν, ὅτι κατέκτησαν τὴν ἀνεξαρτησίαν των κατὰ τῶν ἀρχαίων αὐτῶν δεσποτῶν. Διότι ὁ Σατράπης τῆς Αἰγύπτου ἦτο οὐσιωδῶς ξένος σύμμαχος, καὶ ἐπ' ὀνόματι μόνον ὑποτελὴς τοῦ Σουλτάνου· καὶ ὅτε ὁ Ἰβραὴμ ἐφάνη ἐν Πελοποννήσῳ τῷ 1825, ἡ ἐπιχείρησις τῆς Τουρκίας ἦτο ἐπίσης ἀπηλπισμένη, ὡς ἡ τῆς Ἑλλάδος τῷ 1827. Ἐν ὅσῳ αἱ δυνάμεις τῶν ἐπαναστατῶν ἦσαν ἀκμάζουσαι, πιθανόν, ὅτι ἤθελον ματαιώσει τὰς συνηνωμένας δυνάμεις τῶν Ὀθωμανῶν καὶ τῶν Αἰγυπτίων. Ἀλλ' αὗται ἦλθον ἐπὶ τῆς σκηνῆς, ὅτε ἐκεῖναι ἦσαν ἤδη ἐξηντλημέναι διὰ τῆς μακρᾶς καὶ θανατηφόρου κατὰ τῶν πρώτων διαπάλης. Ὥστε οἱ στόλοι τῶν συμμάχων μόνον οὐδετέρωσαν τὴν μίαν ξένην ἐπέμβασιν διὰ τῆς ἄλλης, καὶ ἔθεσαν ἐκ νέου τοὺς Ἕλληνας εἰς ἣν κατεῖχον θέσιν πρὸ τῆς ἀρίζεως τοῦ Ἰβραήμ.

(1) Ὁ συγγραφεὺς φιλοφρόνως ἐφιλοξενήθη ἐν Σπάρτῃ κατὰ τὸν Ὀκτώβριον τοῦ 1850 ὑπὸ τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ, ὅστις ἦτο τότε πρόεδρος τοῦ ἐκεῖσε δικαστηρίου, καὶ πρὸς ὃν διατηρεῖ ἔνθερμον εὐγνωμοσύνην.

ΚΙΟΡΟΓΛΟΥΣ.

Περσικὴ ἐποποιία.

(Συνέχεια καὶ τέλος. Ἴδε φυλλάδ. 209.)

—ooo—

Ἐπειδὴ δ' ἐμέμφετο λίαν τὸν σύζυγόν της πράττοντα ὅλας ταύτας τὰς βιαιοπραγίας, ἀπεκρίθη αὐτὸς μὲ παῤῥησίαν τιμίου Τουρκομάνου· ἐπειδὴ οὔτε καλλιεργῶ τὴν γῆν οὔτε ἐμπορεύομαι, πρέπει ἄρα νὰ κλέπτω. Τὸ ἐπιχείρημα ἦτο ἀναντίῤῥητον. Τέλος δὲ πάντων ἔφθασαν εἰς τὰς πύλας τοῦ Σαμλὶ Πέλ. Οἱ λῃσταὶ ἔρχονται εἰς προϋπάντησιν μὲ ἀνευφημίας, μὲ ἄσματα καὶ πυροβολισμούς. — Παλεμιστά, λέγει ἡ ἡγεμονὶς εἰς τὸν Κιόρογλου, ποῖος ἐξ αὐτῶν εἶναι ὁ Ἀϊβάζ; δεῖξέ μέ τον· ὁ δὲ Κιόρογλου εἰς ἀπάντησιν ἐτραγούδησεν οὕτως·

— Ἰδὲ ἐδῶ φιλτάτη μου· οὗτος ὁ ἱππεὺς εἶναι ὁ Ἀϊβάζ. Κύτταξέ τον, καὶ προφύλαξε τὴν ψυχήν μου ἀπὸ τὸ πῦρ τῆς ζηλοτυπίας. Κύτταξε, ἰδοὺ ὁ Ἀϊβάζ· ἀλλὰ πρόσεχε μὴ τὸν ἐρωτευθῇς. Κὶς τὴν χεῖρά του σπινθηροβολεῖ ἀσπίς. Τὸ μέλι τῆς εὐγλωττίας εἶναι ἐπὶ τῆς γλώσσης του, καὶ ἡ γραμμὴ τῆς χειρός τοῦ Παντοδυνάμου εἶναι ἐπὶ τοῦ τόξου τῶν ὀφρύων του. Κύτταξε, μὴ τὸν ἐρωτευθῇς ὅμως. Μόλις εἶναι νέος δεκατεσσάρων ἐτῶν. Πτερὸν γεράνου ὑπάρχει ἐπὶ τῆς κεφαλῆς του. Ὁ ἱππότης οὗτος εἶναι ὁ Ἀϊβάζ, ναί, αὐτὸς ὁ Ἀϊβάζ.

Παρουσίασε τότε τὴν σύζυγον αὐτοῦ εἰς τοὺς συντρόφους του λέγων· — Ὀφείλομεν ἅπαντες νὰ τὴν τιμῶμεν, καθὸ θυγατέρα τοῦ σουλτάνου τῆς Τουρκίας. Ἀφοῦ δὲ ἡ Νιχάρ ἐκάθισεν ἐπὶ τῆς φλιᾶς τῆς πύλης τοῦ φρουρίου οἱ ἑπτακόσιοι ἑβδομήκοντα ἑπτὰ ἱππεῖς τῆς ἱερᾶς φυλακῆς τοῦ Κιόρογλου προσεκύνησαν αὐτήν. — Θεέ! ἀνερώνησεν ὁ Κιόρογλου, νὰ εἶναι εὐλογημένον καὶ δεδοξασμένον τὸ ὄνομά σου! Εἰς τὴν ἀγαθότητά σου μόνην ὀφείλω τὴν ἐκτέλεσιν τῶν προσφιλεστέρων ἐλπίδων μου! καὶ κρούων τὸν *τιμπουρὰν* του ἔψαλεν οὕτω·

— Τὰ νέφη τῆς δυστυχίας διεσκεδάσθησαν διὰ τῆς πίστεως τοῦ Κιόρογλου. Ἰφανίσθησαν ὡς ἡ ὁμίχλη τῆς πρωΐας. Ἰδοὺ ὁ ἐμὸς Ἀϊβάζ.

Ἡ Νιγάρα εἰσῆλθε καθημένη ἐπὶ τῶν πολυτίμων προσκεφάλων πομπικοῦ φορείου. Ὅλαι αἱ γυναῖκες καὶ ὅλαι αἱ δούλαι τοῦ Κιόρογλου ἦλθον εἰς προϋπάντησιν, καὶ τὴν εἰσήγαγον μετὰ σεβασμοῦ εἰς τὸ χαρέμ. Ὁ Πελλὶ Ἀχμὲτ ἐξαχθεὶς ἐκ τοῦ δεσμωτηρίου ἀντημείφθη μὲ ἀξίωμα μέγα εἰς τὸν στρατόν. Λύθημερὸν δ' ἐτελέσθησαν οἱ γάμοι τοῦ τε Κιόρογλου καὶ τοῦ Ἀϊδάζ, εἰς τὸν ὁποῖον ὁ κύριός του ἔδωσε γυναῖκα. Οἱ μουσικοί, ὀρχησταὶ καὶ θαυματοποιοὶ ἔρχονται ἀγεληδόν. Ὁ οἶνος ῥέει ποταμηδὸν καὶ ῥέει εἰσέτι ἕως τῆς ὥρας ταύτης, λέγει συνήθως ὁ Χὰν ἀποτελειόνων τὴν ῥαψῳδίαν ταύτην.

ΣΥΝΑΝΤΗΣΙΣ ΕΚΤΗ.

Εἰς ἐπαρχίαν τινὰ τῆς Ἀσίας ὑπάρχει φυλὴ μεγάλη νομάδων γνωστῶν ὑπὸ τὸ ὄνομα Χαννίς, συγκειμένη ἐκ τριάκοντα χιλιάδων οἰκογενειῶν πλουσίων καὶ κατοίκων χώρας μεγαλοπρεποῦς. Ἕκαστος τῶν ἀρχηγῶν τούτων ἀφιερόνει τὴν ζωήν του εἰς ἀντικείμενόν τι προσφιλές· καὶ ὁ μὲν ἀγαπᾷ τὰ καλὰ ἐνδύματα, ὁ δὲ προτιμᾷ τὰς γυναῖκας, ὁ δὲ εἶναι περιπαθὴς εἰς τοὺς λακωνικοὺς κύνας ἢ λέρακας. Ὁ ἡγεμὼν αὐτῶν Χασὰν πασᾶς ἠγάπα τοὺς ἵππους παρὰ πᾶν ἄλλο τι. Ὅταν ἤκουε περὶ ἵππου ὡραίου, δὲν ἐφείδετο οὔτε χρημάτων οὔτε κόπου διὰ νὰ τὸν ἀποκτήσῃ.

Μίαν ἡμέραν ὁ Χασὰν πασᾶς ἐλθὼν εἰς τὰ ἱπποστάσιά του, ἀφοῦ παρετήρησε πολλοὺς ἐκ τῶν ἵππων, λέγει εἰς τὸν βεζίρην του· ἐπ' ἀληθείας κανεὶς βασιλεὺς εἰς τὰ πέντε μέρη τοῦ κόσμου δὲν δύναται νὰ καυχηθῇ ὅτι ἔχει ἱπποστάσιον ὡς τοῦτο. Ὁ δὲ βεζίρης ἀπεκρίθη· — Κανεὶς βασιλεὺς ὁμολογουμένως δὲν ἔχει ἱπποστάσιον παρόμοιον· ἀλλ' ὁ Κιόρογλου ἔχει ἵππον εἰς τὸ Σαμλὶ Πέλ, ὀνομαζόμενον Κιράτ, καὶ ὁ Κεοῦλὰν αὐτός, ὅστις διοικεῖ τὰ ἑπτὰ κλίματα, δὲν ἔχει παρόμοιόν του. — Ὦ βεζίρη μου, προθύμως δίδω πᾶν ὅ,τι ἔχω διὰ νὰ ἀποκτήσω τὸν ἀδάμαντα τοῦτον. — Τοῦτο δὲν εἶναι εὔκολον, πασᾶ μου. Ὁ Κιόρογλου δὲν ἔχει ἀνάγκην χρημάτων, καὶ εἶναι τῶν ἀδυνάτων νὰ λάβῃς μετὰ βίας τὸν ἵππον του. — Ὦ βεζίρη, εἰς ἐκεῖνον ὅστις θὰ μὲ φέρῃ τὸν ἵππον τοῦτον θὰ δώσω τὸ ἥμισυ τῆς ἐξουσίας μου· ἐὰν δὲ εἴπῃ ὅτι δὲν ἀρκεῖ τοῦτο, θὰ τῷ δώσω τὰ ἥμισυ τοῦ πλούτου μου· ἐὰν δὲ δὲν ἀρκεσθῇ καὶ εἰς ταῦτα, ἔχω ἑπτὰ θυγατέρας καὶ θὰ τὸν ἀφήσω νὰ ἐκλέξῃ τὴν ὡραιοτέραν εἰς γυναῖκα. Ὕπαγε καὶ κήρυξον ἐν φωνῇ ἀλπιγγος καὶ κατὰ τοὺς τέσσαρας ἀνέμους εἰς ὅλα τὰ στρατόπεδα τῆς ἡμετέρας φυλῆς τὸ ἑπόμενον πάταγμα· ὅστις βέης ἢ ἐπαίτης, γέρων ἢ νέος μὲ ἴδῃ τὸν Κιράτ θὰ γείνῃ γαμβρός μου.

Ὑπῆρχε δὲ εἰς τὴν φυλὴν τοῦ Χαννίς, παραλιγεῖς τις Χαμζὰ ὀνομαζόμενος, τοῦ ὁποίου ἡ φαλὴ καὶ αἱ ὀφρῦς ἦσαν φαλακραί, καὶ τὸ πρόσωπον ἠλλοιωμένον ὑπὸ τῆς εὐφλογίας. Οὗτος ἀφίσας τὴν διακήρυξιν ἔτρεξεν ἀνυπόδητος καὶ ἡγυμνος εἰς τὸν βεζίρην· — Τί διακηρύττεις οὕτως, ὦ βεζίρη; — Τί σε μέλλει, φαλακρὰ κεφαλή; — Ἐρωτῶ μόνον, περὶ τίνος πρόκειται; Ὁ βεζίρης ἀφοῦ τῷ ἐξέθεσε τὸ πρᾶγμα, ἐπρόσθεσεν· — Ἐκεῖνος ὅστις τὸ κατορθώσῃ θὰ πλουτήσῃ. — Τί ἀνάγκην ἔχω χρημάτων; λέγει ὁ Χαμζᾶς· δώδεκα ὁκάδες φλοιοῦ ὑδροπέπωνος τὰς ὁποίας μὲ δίδουν, καθ' ἑκάστην εἰς τὸ μαγειρεῖον μὲ ἀρκοῦσιν. Ὁ πασᾶς ὑπόσχεται νὰ διαμοιράσῃ τὴν ἐξουσίαν καὶ τὸν πλοῦτόν του καὶ νὰ δώσῃ μίαν τῶν θυγατέρων του εἰς γυναῖκα εἰς τὸν ὅστις τῷ φέρῃ τὸν Κιράτ. Παρευθὺς ὁ Χαμζᾶς ἐκαθάμβος· — Ὦ βεζίρη, εἶπεν, εἶδα τὰς ἑπτὰ θυγατέρας τοῦ πασᾶ, ἀλλ' ἐὰν συγκατατεθῇ νὰ μὲ δώσῃ τὴν νεωτέραν... — Ὅστις φέρῃ τὸν ἵππον θὰ ἔχῃ τὸ δίκαιωμα νὰ ἐκλέξῃ. Ὁ Χαμζᾶς τύπτων τὸ στῆθος μὲ τὰς δύο χεῖράς του λέγει· — Κύτταξέ με, κύτταξε, ἐγὼ θὰ ἐκλέξω; Εἶναι ἀληθὲς τοῦτο; εἰπέ με, πῶς, παραδείγματος χάριν. Ὁ σατράπης θὰ ἔχῃ τὴν Κιράτ· ἀλλὰ πρέπει πρῶτον νὰ μὲ παρουσιάσῃς εἰς αὐτόν. Ὁ βεζίρης διελογίσθη· παρῆλθον ἤδη τόσαι ἡμέραι ἀφότου ἐδημοσιεύσαμεν τὴν διακήρυξιν ταύτην καὶ κανεὶς δὲν παρουσιάσθη· ἰδοὺ ὁ πρῶτος καὶ ὁ τελευταῖος· ὅθεν πρέπει νὰ τὸν παραστήσω εἰς τὸν σατράπην.

Ὁ Χαμζᾶς εἰσήχθη ἐνώπιον τοῦ σατράπου. — Σὺ κακὴ κεφαλὴ ὑπεσχέθης νὰ μὲ φέρῃς τὸν Κιράτ; — Ἐγὼ ὁ ἴδιος· ἀλλὰ μὲ τί θὰ μὲ ἀνταμείψῃς, πασᾶ; — Θὰ σὲ ἀνταμείψω μὲ τὸ ἥμισυ τοῦ πλούτου μου. — Δὲν ἔχω ἀνάγκην χρημάτων. — Θὰ σὲ δώσω τὸ ἥμισυ τῆς ἐξουσίας μου. — Δὲν μὲ χρειάζεται ἡ ἐξουσία σου, τί θὰ τὴν κάμω; — Θὰ ἐκλέξῃς ἐκ τῶν ἑπτὰ θυγατέρων μου ὁποίαν θελήσῃς. — Ὦ ἡγεμών, δὲν πιστεύω εἰς τοὺς λόγους σου. — Τί ἄλλο περισσότερον ἠμπορῶ νὰ κάμω διὰ νὰ σὲ καταπείσω; — Ὄμοσε φιλῶν τὸ Κοράνιον ὅτι ἐὰν παραβῇς τὸν λόγον σου, θὰ διαζευχθῇς ἑκάστην τῶν ἑπτὰ γυναικῶν σου. Ἀφοῦ δὲ ὁ σατράπης ὡρκίσθη, ὁ Χαμζᾶς λέγει· — Ἀπὸ πολλοῦ ἤδη ἀγαπῶ τὴν νεωτέραν θυγατέρα σου· καὶ ἂν δὲ ἀποθάνω εἰς τὴν ὁδοιπορίαν ταύτην, τοῦτο δὲν μὲ λυπεῖ διόλου· ἐὰν δὲ τοὐναντίον φέρω τὸν ἵππον, θὰ λάβω εἰς γυναῖκα τὴν θυγατέρα σου. Εἰπὼν δὲ ὁ πασᾶς· Θὰ τὴν λάβῃς, ἐφίλησε τὸ Κοράνιον.

Ὁ Χαμζᾶς ἀπέρχεται ἐσπευσμένως εἰς τὸ Σαμλὶ Πέλ, ὅπου ἡ ἄφιξις τοιούτου ποταποῦ ἀνθρώπου μόλις σχεδὸν ἐγνωρίσθη. Διατρίψας δὲ αὐτόθι ἐπὶ μῆνα ἐπεφρόντισε οὕτως· ἃς προσπαθήσωμεν νὰ σαγηνεύσωμεν τὸν Δελὶ Ἀχμὲτ μὲ τὸ ἄγκιστρον τῆς φιλίας. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ἴσως θὰ κατορθώσω νὰ εἰσέλθω εἰς τὸ ἱπποστάσιον. Εἰσελθὼν τότε εἰς τὴν αὐλὴν τοῦ ἱπποστασίου περιεσκεμμένως καὶ μὲ βήματα βραδέα, καὶ διαῤῥήξας τὸν χιτῶνά του κατὰ τὸ στῆθος συνεσώρευσε κοπρίαν, καὶ ῥιφθεὶς ἐπ' αὐτῆς ἤρχισε νὰ κλαίῃ καὶ νὰ ἀναστενάζῃ μεγαλοφώνως. Τὰ δάκρυα ἔῤῥεον ἐκ τῶν ὀφθαλμῶν του ὡς ἡ βροχὴ ἐκ τῆς νεφέλης. Ὁ Δελὶ Μιχτὰρ, ἱπποκόμος τοῦ Κιόρογλου, διαβαίνων τότε ἐντεῦθεν,

εἶδε δυστυχῆ τινα ὁλόγυμνον καὶ κλαίοντα ἐπὶ σωροῦ κοπρίας, καὶ ἐκινήθη εἰς οἶκτον· Πασίγνωστον δὲ ὅτι οἱ μωροὶ (α) εἰσὶν ἐπιῤῥεπεῖς εἰς οἶκτον. — Διατί φωνάζεις οὕτω, φαλακρέ; Ὁ Χαμζᾶς ἀποκρίνεται· — Εἴθε νὰ γείνω δοῦλός σου! Εἶμαι ὀρφανὸς καὶ ξένος· Ἕνεκα τῆς ἀσχημίας τοῦ μετώπου μου κανεὶς δὲν θέλει νὰ μὲ λάβῃ εἰς τὴν ὑπηρεσίαν του· καὶ ὅμως ἐπιθυμῶ νὰ εὕρω κύριον, ὅστις νὰ μὲ δίδῃ ὀλίγον ἄρτον. Ὁ Δελὶ Μιχτὰρ λέγει καθ' ἑαυτόν· ὅλος ὁ κόσμος τρώγει τὸν ἄρτον τοῦ Κιόρογλου· θὰ λάβω αὐτὸν εἰς τὸ ἱπποστάσιον καὶ θὰ τὸν τρέφω. Ἀγανακτηθεὶς λοιπὸν κατὰ πρῶτον ἕως τοῦ ἀγκῶνος καὶ πλυνάσας ἀγγεῖον ζέοντος ὕδατος, ἔλουσε τὴν κεφαλὴν τοῦ Χαμζᾶ καὶ ἔπειτα, ἀφοῦ ἐλούσθη καθ' ὅλον τὸ σῶμα, τῷ ἔδωσε νὰ φορέσῃ τὰ παλαιά του φορέματα. Ὁ φαλακρὸς Χαμζᾶς ἔδειξε τόσον ζῆλον καὶ ἐπιδεξιότητα εἰς τὴν ὑπηρεσίαν του, ὥστε ὁ Δελὶ Μιχτὰρ ἐθαύμαζεν. Εἷς δ' ἐκ τῶν δύο καλλιτέρων ἵππων τοῦ ἱπποστασίου τούτου ἦτο ὁ Κιράτ, ὅστις ἦτο δεδεμένος ἐκ τοῦ ἑνὸς τῶν ποδῶν μὲ ἄλυσον, τῆς ὁποίας τὸ κλειδίον πάντοτε ὁ Κιόρογλου ἔφερεν εἰς τὸν κόλπον του. Ὁ δὲ ἄλλος, τὸν ὁποῖον συνήθως ἀνέβαινεν ὁ Ἀϊδάζ, ὠνομάζετο Δορὰτ (β), καὶ οὗτος ἐδένετο χωριστὰ καὶ τὸ κλειδίον τῆς ἀλύσου τοῦ ἦτο εἰς τὸν κόλπον τοῦ Δελὶ Μιχτάρ.

Ἀφοῦ ὁ Χαμζᾶς ἐγνώρισεν ὅλα ταῦτα τὰ περιστατικά, μετ' ὀλίγον ἤρχισε νὰ ἀπελπίζηται περὶ τοῦ πῶς νὰ γείνῃ κύριος τοῦ Κιράτ. Ὁ Κιόρογλου ἔρχεται μίαν ἡμέραν εἰς τὸ ἱπποστάσιον καὶ εὑρίσκει τὸν Δελὶ Μιχτὰρ κοιμώμενον· παρατηρήσας δὲ εἶδεν ἀθλιόν τινα ῥακενδότην καὶ φαλακρὸν στλεγγίζοντα τὸν Κιράτ μὲ ψήκτραν καὶ τεμάχιον πανίου. Ὁ Κιόρογλου καὶ ὁ Χαμζᾶς ποτὲ δὲν εἶχον ἰδεῖ ἀλλήλους πρότερον. Ὁ Κιράτ ἦτο τετραμένος ὡς τόξον ὑπὸ τὸν πῆχυν τῆς στιβαρᾶς χειρὸς τοῦ Χαμζᾶ, καὶ τὸ δέρμα του ἔστιλβεν ἕνεκα τῆς ἐξαιρέτου περὶ αὐτὸ ἐπιμελείας τοῦ. Ὁ Κιόρογλου τρέμων ὅλος διελογίσθη· ἄνθρωπος ὑπὸ τὸν βραχίονα τοῦ ὁποίου ὁ Κιράτ κάμπτεται οὕτω δὲν εἶναι ἐκ τῶν τυχόντων, καὶ ἀνεφώνησε· — Μαθημένε σκύλε, παρ' ὀλίγον θὰ ξεκοκαλίσῃς τὸ δέρμα τοῦ ἀλόγου· κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον στλεγγίζουν οἱ ἄνθρωποι; Ὁ Χαμζᾶς ἁρπάζει μεγάλην σιδηρᾶν σφύραν καὶ ὑψώσας κατὰ τοῦ Κιόρογλου ἀνέκραξε· — Τί ἦλθες νὰ κάμῃς εἰς τὸ ἱπποστάσιον; Φύγε ἀπ' αὐτοῦ, φαυλόβιε· ἐπειδὴ εἶχε διαταχθῇ παρὰ τοῦ Δελὶ Μιχτὰρ διὰ νὰ μὴ ἐπιτρέπῃ εἰς κανένα τὴν εἴσοδον εἰς τὸ ἱπποστάσιον. Ὁ δὲ Κιόρογλου λέγει· — Ἀνόητε, πῶς τολμᾷς νὰ σηκώσῃς χεῖρα κατ' ἐμοῦ; Ὁ Δελὶ Μιχτὰρ ἐξυπνήσας ἐκ τοῦ θορύβου, ἐσηκώθη καὶ ἐχαιρέτησε τὸν κύριόν του. — Τί ἄνθρωπος εἶναι αὐτός, τὸν ὁποῖον ἔχεις εἰς τὴν ὑπηρεσίαν μου; — Εἶπε νὰ γείνω θύμα σου! Χιλιάδες ἀνθρώπων τρώγουν τὸν ἄρτον σου. Αὐτὴ ἡ φαλακρὰ κεφαλὴ εἶναι ἐπιτηδειοτάτη, καὶ δύναται, ὡς καὶ τόσοι ἄλλοι, νὰ ὠφεληθῇ καὶ αὐτὸς ἐκ τῆς μεγαλοδωρίας σου. — Δὲν ἀρνοῦμαι τὸν ἄρτον μου εἰς κανένα· ἂς φάγῃ ὅσον θέλῃ· ἀλλὰ κρίνων ἀπὸ τοὺς πόδας καὶ ὅλον τὸ ἐξωτερικόν του, δὲν ἐλπίζω κανὲν καλὸν παρ' αὐτοῦ· ἔχει χαρακτῆρα κλέπτου ἵππων. — Ὄχι! ὄχι, κύριέ μου· καὶ σιδηροῦς ἐὰν ἦτο, δὲν ἠδυνάμεθα νὰ κατασκευάσωμεν πλέον τῶν ἓξ ῥαφίδων.

Ὁ Χαμζᾶς ἐννοήσας ὅτι ἦτο ὁ Κιόρογλου, ἔῤῥιψε κατὰ γῆς τὴν σφύραν, καὶ ἔντρομος ἔτρεξε νὰ κρυφθῇ ὑπὸ σάγμα ἡμιόνου. Ὁ Κιόρογλου πρὶν νὰ ἐξέλθῃ ἐκ τοῦ ἱπποστασίου λέγει εἰς τὸν Δελὶ Μιχτάρ — Νὰ ἐπαγρυπνῇς πάντοτε τὸν ἵππον μου καὶ μὴ ἐμπιστεύσαι εἰς κανένα.

Ὅσῳ δὲ ὁ Χαμζᾶς ἔμενεν εἰς τὸ ἱπποστάσιον, τόσῳ μᾶλλον ἐγνώριζε τὸ ἀδύνατον τῆς κλοπῆς τοῦ Κιράτ. Λέγει λοιπὸν καθ' ἑαυτόν· ἐὰν δὲν εἶναι ὁ Κιράτ, ἂς εἶναι τοὐλάχιστον ὁ Δορὰτ· ὁ πρῶτος εἶναι πατὴρ τοῦ δευτέρου, καὶ ἡ μήτηρ του ἦτο φορβὰς ἀραβική. Ὁ Χασὰν πασᾶς δὲν εἶδέ ποτε οὔτε τὸ ἕν, οὔτε τὸ ἄλλο· θὰ μὲ πιστεύσῃ καὶ θὰ δώσῃ τὴν θυγατέρα του· καὶ ἐὰν ποτε συμβῇ νὰ γνωρίσῃ τὸ ἀληθές, δὲν θὰ μοῦ τὴν ἀφαιρέσῃ ἀφοῦ τὴν συζεύχθω.

Τὴν νύκτα ἡτοίμασε τὸ ἐφίππιον καὶ ὅλας τὰς ἱπποσκευὰς αὐτοῦ. Ὁ Δελὶ Μιχτὰρ ἦτο οἰνοβαρὴς ὅτε ἐπέστρεψεν ἐκ τοῦ παλατίου τοῦ Κιόρογλου, καὶ βλέπων τὸν Χαμζᾶν κλαίοντα πικρῶς, καὶ τὸ πρόσωπον ἔχοντα ἐστηριγμένον ἐπὶ τῶν χειρῶν, ὡς νὰ εἶχε χηρεύσει, ἠρώτησε· — Τί ἔχεις, Χαμζᾶ; — Κύριε, καὶ πῶς νὰ μὴ κλαίω; Καθ' ἑκάστην νύκτα πηγαίνεις καὶ πίνεις μὲ τὸν Κιόρογλου ἐρυθρὸν οἶνον, καὶ δὲν λέγεις ποτὲ ἂς φέρωμεν σταγόνας τινὰς εἰς τὸν ταλαίπωρον ὀρφανόν. Φεῦ! Τί πρᾶγμα νὰ εἶναι αὐτὸς ὁ οἶνος; Ποτέ μου δὲν τὸν ἐδοκίμασα· εἶναι γλυκὺς ἢ ὀξεινός.

Ὁ Δελὶ Μιχτὰρ σηκόνεται, λαμβάνει τὸν κύαθον τοῦ ἱπποστασίου, πηγαίνει εἰς τὸ ὀψοφυλάκιον τοῦ Κιόρογλου καὶ πληρώσας αὐτὸ φέρει καὶ βάλλει ἔμπροσθεν τοῦ Χαμζᾶ εἰπών· — Πίε φαλακρὰ κεφαλή. Ὁ Χαμζᾶς πληρώσας ἀγγεῖον μέχρι στεφάνης δίδει εἰς τὸν Δελὶ Μιχτάρ· — Κύριε, δοκίμασε σὺ πρῶτος διὰ νὰ ἴδω πῶς τὸ πίνεις. Ὁ Δελὶ Μιχτὰρ κενώσας τὸ ἀγγεῖον μέχρι τῆς τελευταίας σταγόνος, λέγει· — Ἰδοὺ ὁ τρόπος τοῦ πίνειν. Ὁ Χαμζᾶς πληρώσας ἤδη τὸ ἀγγεῖον καὶ διὰ τὸν ἑαυτόν του, ἀφοῦ τὸ ἐπλησίασεν εἰς τὰ χείλη του, τὸ ἐτίναξε τόσον ἐπιδεξίως, ὥστε ὅλον τὸ ποτὸν ἔχυσεν ἄνωθεν τοῦ ὤμου του, χωρὶς κἂν ὁ Δελὶ Μιχτὰρ νὰ τὸ παρατηρήσῃ. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον τόσον πολὺ ἐμέθυσε τὸν ἱπποκόμον, ὥστε τελευταῖον ἔπεσεν ἐπὶ τοῦ ἐδάφους ὡς νεκρός. Ὁ Χαμζᾶς λέγει καθ' ἑαυτόν· — Δὲν ἁρμόζει νὰ φαίνωμαι μὲ αὐτὰ τὰ ῥάκη. Ἐξέβαλε λοιπὸν τὰ παλαιὰ ἐνδύματά του, καὶ ἀπογυμνώσας τὸν Δελὶ Μιχτάρ, ἀντήλλαξε μὲ ἐκεῖνον τὰ φορέματά του.

(α) Αἰνίττεται τὴν κυρίαν σημασίαν τῆς λέξεως Δελί, μωρός, τρελλός.

(β) Ἵππος κυρίως.

Κιρὰν δὲ εἰς τὸν κόλπον τοῦ σινάφλυγος τὸ κλειδίον τῆς ἀλύσου τοῦ Δοράτ, ἐξήγαγε τὸν ἵππον ἔξω τοῦ ἱπποστασίου, καὶ ἀφοῦ ἐπέσαξεν αὐτὸν ἔσωγεν, ὡς ἀστὴρ διάττων, διὰ τῆς ὁδοῦ τῆς φερούσης εἰς τὸ στρατόπεδον τῆς φυλῆς τοῦ Χαννί.

Ὁ Κιόρογλου λίαν πρωὶ ἔρχεται εἰς τὸ ἱπποστάσιον χωρὶς ζώνης, μόλις ἐξελθὼν ἐκ τοῦ χαρέμ. καὶ παρατηρήσας τὸν μὲν Κιρὰτ βλέπει εἰς τὴν συνήθη θέσιν, ὁ δὲ Δοράτ εἶχε γείνει ἄφαντος· καὶ ἐμάντευσεν εὐθὺς ὅτι τὸν ἔκλεψεν ἡ φαλακρὰ κεφαλή. Ἐκάλεσε λοιπὸν τὸν Δελὶ Μιχτὰρ τὸν ἱπποκόμον, ὅστις σκωθεὶς ἔτριψε τοὺς ὀφθαλμούς του καὶ ἐχαιρέτησε. — Ῥυπαρέ, τί εἶναι αὐτὰ τὰ βάκη τὰ ὁποῖα βλέπω ἐπάνω σου;

Ὁ ταλαίπωρος ἱπποκόμος παρετήρει τὰ ἐνδύματά του καὶ δὲν ἠδύνατο νὰ πιστεύσῃ εἰς τοὺς ὀφθαλμούς του. — Ποῦ εἶναι ὁ Δοράτ; — Κύριε, ὁ Χαμζᾶς, φαίνεται, τὸν ἐξήγαγεν εἰς περίπατον ἢ διὰ νὰ τὸν ποτίσῃ. — Ἐγὼ δὲν σ' ἔλεγον ὅτι ἦτο κλέπτης ἵππων; ὀγλίγωρα, ἑτοίμασε τὸν Κιράτ!

Ὁ Κιόρογλου ὁπλισθεὶς ἀνέβη εἰς τὴν κορυφὴν τοῦ πλησιέστατα κειμένου ὄρους, ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἐφύλαττον οἱ πρόσκοποι αὐτοῦ, καὶ παρατηρήσας τὴν χώραν διὰ τηλεσκοπίου ἐπὶ τέλους ἀνεκάλυψε τὸν φυγάδα. Τὸν εἶδε δὲ πετόμενον ὡς βέλος πρὸς τὰς σκηνάς του.

Λυσσῶν τότε ἀφῆκε βρυχηθμὸν ἐπὶ τοῦ ὄρους.—Ἀθλίε κλέπτα, ποῦ φεύγεις, ποῦ ὑπάγεις. Ἠμπορεῖς νὰ φύγῃς τόσον, ὅσον ἀπέχει ἡ Σταμπούλ· καὶ ἐκεῖ θὰ σὲ ἀκολουθήσω καὶ θὰ σὲ πιάσω.

Ἡ φωνὴ τοῦ Κιόρογλου ὅτε ἦτο ὠργισμένος ἠκούετο ἐν μίλιον μακρόθεν. Ὁ Χαμζᾶς ἀναγνωρίσας αὐτὸν μακρόθεν λέγει·—Ὦ πάτερ οὐράνιε, ἡ ζωή εἶνε γλυκεῖα. Οὐαί, οὐαὶ εἰς ἐμέ! Παρατηρήσας δὲ ἔμπροσθεν καὶ ἰδὼν κώμην κρὰν κειμένην λέγει·—Ἐὰν δυνηθῶ νὰ φθάσω εἰς τὴν κώμην ταύτην, θὰ σωθῶ. Ἐφαίνετο δὲ βάραθρον βαθὺ πρὸ τῆς πόλεως.—Ποῖος ἠμπορεῖ νὰ μὲ βεβαιώσῃ, λέγει καθ' ἑαυτὸν ὁ Χαμζᾶς, ὅτι ὁ Κιόρογλου πρὶν ἐγὼ καταλάβω τὴν κώμην δὲν θὰ καταλάβῃ τὸν πατέρα μου!

Εἰς τὸ βάθος τοῦ βαράθρου ὑπῆρχε μύλος· ἀλλ' ὁ μὲν μυλωθρὸς ἦτο ἀπών, οἱ δὲ τροχοὶ ἔμενον ἀργοί. Τρέχει ἐκεῖ ὁ Χαμζᾶς, δένει τὸν χαλινὸν τοῦ Δοράτ εἰς τὴν θύραν καὶ ἐμβαίνει εἰς τὸ ἔρημον κτίριον. Ἐκεῖ εὑρὼν τὸ φόρεμα τοῦ μυλωθροῦ ἐνεδύθη αὐτὸ καὶ περιτυλιχθὴ μὲ ἄλευρον ἐκ κεφαλῆς μέχρι ποδῶν.

Γνωστὸν ὅτι ὅταν τρέξῃ τις κατεσπευσμένως οἱ ὀφθαλμοί του γίνονται ὡς κεκαλυμμένοι ὑπὸ ὀμίχλης καὶ ἡ ὅρασίς του δὲν εἶναι καθαρὰ ἐπί τινα χρόνον. Ὁ Κιόρογλου μὴ γνωρίσας τὸν Χαμζᾶν ἠρώτησε· μυλωθρέ, ποῦ εἶναι ὁ ἱππεὺς ὁ ὁποῖος ἀναβαίνει τὸν ἵππον τὸν δεμένον εἰς τὴν θύραν σου;—ὦ ἀγά μου! Ὁ ἱππεὺς ἐκρημνίσθη ἐδῶ κυριευμένος ὑπὸ τοιούτου φόβου, ὥστε ἔτρεξε διὰ νὰ κρυφθῇ ὑπὸ τὸν τροχόν.

Ὁ Κιόρογλου τρέμων ὅλος ὑπὸ θυμοῦ κατέβη ἐκ τοῦ ἵππου καὶ εἶπε· κράτει τὸν ἵππον μου.—Ἐκβαλὼν δὲ τὴν μάχαιραν ἔτρεξεν εἰς ἀναζήτησιν τοῦ κλέπτου. Ὁ Κιράτ, ἐπειδὴ εἶχεν τὸ προτέρημα τοῦτο ὅτι ὑπήκουε κατὰ πάντα εἰς ὀντιναδήποτε παρεδίδετο παρὰ τὸν Κιόρογλου, ἀφῆκε καὶ τὸν ὡδήγησεν ὡς παιδίον. Ὁ Χαμζᾶς, φύσει πονηρὸς ὢν, ἀποβάλλει εὐθὺς τὸ ἔνδυμα τοῦ μυλωθροῦ καὶ πηδᾷ ἐπὶ τὸν Κιράτ· καὶ καλπάσας πρὸς ὀλίγον ἐπιστρέφει διὰ νὰ περιμένῃ ἡσύχως τὸν Κιόρογλου, ὅστις ἀνερευνήσας ὅλον τὸν μύλον καὶ μὴ εὑρὼν ψυχὴν γεννητὴν ἐξέρχεται καὶ βλέπει τὸν Δοράτ εἰς τὴν θύραν, καὶ παρὰ τοὺς πόδας αὐτοῦ τὸ ἔνδυμα τοῦ μυλωθροῦ ἐρριμμένον κατὰ γῆς· περαιτέρω δὲ τὸν νικηφόρον Χαμζᾶ μὲ τὰ ἴδιά του ἐνδύματα ἐπὶ τοῦ Κιράτ. Τότε εἶπε καθ' ἑαυτόν. Ἤκαμα λπφοδοσίαν καλλίστην! ὅμως ὁ θεὸς νὰ δώσῃ καὶ νὰ μὴ μετανοήσωμεν πολὺ ἀργά. Καὶ ἀνέκραξε Χαμζᾶ βέη!—Τί θέλεις, εὐγενῆ πολεμιστά.—Ἂς ἐπιστρέψωμεν εἰς τὴν οἰκίαν, ἀλλὰ θὰ ὑπάγωμεν βραδέως· διότι οἱ ἵπποι εἶναι κακοπιακότες.—Ποῦ λέγεις ὅτι θὰ ὑπάγῃς;—Εἰς τὸ Σαμλὶ Πέλ. Μὲ προσέβαλες παραλόγως· καὶ ἦλθον νὰ σὲ ζητήσω μόνος.—Μὴ ἀστεΐζεσαι περισσότερον, ὦ Κιόρογλου· ἐζήτησα τὸν ἵππον εἰς τὸν οὐρανόν, ἀλλὰ, δόξα τῷ Θεῷ, τὸν εὗρα ἐπὶ τὴν γῆν· κατεδέχθης νὰ μὲ δωρήσῃς τὸν Κιράτ ἰδίαις χερσίν. Εὖθε νὰ ἀπολαύῃς ζωὴν καὶ εὐδαιμονίαν ἀτελεύτητον! μόνον νὰ μὴ ἀπαιτήσῃς νὰ σὲ ἀκολουθήσω.—Σὲ παρακαλῶ, Χαμζᾶ, νὰ εἶμαι δοῦλός σου! Εἰπέ με, πλούτη, ἵππον, γυναῖκα, τί ἐπιθυμεῖς; Πολεμιστά, σὲ ὀμνύω ὅτι ὅλα θὰ τὰ ἔχῃς ἐν ἀφθονίᾳ. Εἶσαι κύριος νὰ ἐκλέξῃς ὅ,τι ἔχω εἶναι ἰδικόν σου.—Μὴ νομίζῃς ὅτι θὰ μὲ ἀπατήσῃς. Ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον ἐπιθυμῶ δὲν σὲ ἀνήκει, καὶ θὰ σὲ κάμω νὰ γνωρίσῃς τὴν ἀλήθειαν. Ἐγὼ ἀγαπῶ τὴν μικροτέραν θυγατέρα τοῦ Χασὰν Πασᾶ, ὅστις μὲ ὑπεσχέθη νὰ τὴν δώσῃ εἰς γυναῖκα εἰς ἀνταλλαγὴν μὲ τὸν Κιράτ· ἀπὸ ἓξ μηνῶν καὶ ἐπέκεινα ἐμαραινόμην ὑπὸ ἀπελπισίας εἰς τὸ Σαμλὶ Πέλ. Τώρα δὲ κύτταξε, ἀπάγω τὸν Κιράτ, καὶ σὺ αὐτὸς εἶσαι ὁ αἴτιος τῆς εὐτυχίας μου. Εὖθε νὰ ζήσῃς εὐτυχὴς καὶ μακροχρόνιος! Πηγαίνω νὰ λάβω γυναῖκα.—Χαμζᾶ βέη, ἀπόδοσέ με μόνον τὸν ἵππον, καὶ σὲ φέρω ἐπὶ τῆς σπάθης μου τὴν κεφαλὴν τοῦ Χασὰν Πασᾶ.—Τοῦτο, ὅσον τὸ κατ' ἐμὲ, θὰ εἶναι ἔργον ἀγενές. Ποίαν ἀπόδειξιν γενναιοψυχίας θὰ δώσω εἰς τὴν μνηστήν μου;

Αἱ παρακλήσεις καὶ αἱ ὑποσχέσεις τοῦ Κιόρογλου εἰς οὐδὲν ἐχρησίμευσαν· ὁ Χαμζᾶς ὤμοσεν εἰς τὸ ὄνομα τοῦ θεοῦ, ὅτι δὲν θὰ ἀποδώσῃ τὸν ἵππον. Ὁ Κιόρογλου ἀναστενάξας βαθέως, εἶπε· Χαμζᾶ βέη! ἐπίτρεψόν με νὰ ψάλλω ᾆσμα τὸ ὁποῖον ἐνεθυμήθην.—Χωρὶς Κιρὰτ ὁ βίος καὶ ὁ κόσμος εἶναι βάρος δι' ἐμέ. Ταλαίπωρε Κιόρογλου! Ἤδη ὅτε ὁ Κιρὰτ κατέλιπε τὰς χεῖράς σου πρέπει νὰ κτυπᾷς τὴν κεφαλήν σου ὑπὸ θλίψεως, ὦ Κιόρογλου!

Ὁ Χαμζᾶς ἠτένιζε τὸν Κιόρογλου ἐν ᾧ οὗτος ἐξηκολούθει νὰ ψάλλῃ·—Θὰ ἐζήτησες βέβαια τὸν Κιρὰτ παρ' αὐτοῦ τοῦ θεοῦ. Ἡ οὐρὰ τοῦ Κιρὰτ ἦτο δέσμη ἀνθέων. Ἀναβαίνων τις αὐτὸν ἀνέβαινε τὴν εὐδαιμονίαν αὐτήν. Ὦ Κιόρογλου! ὁ Θεὸς νὰ σὲ τὸν ἀποδώσῃ! πνίγομαι εἰς θάλασσαν βαθεῖαν. Ἡ διὰ τὴν ἀπώλειαν τοῦ Κιρὰν θλῖψις κεῖται ὡς πέτρα τις ἐπὶ τὴν ψυχήν μου, καὶ παρασύρει με εἰς τὴν ἄβυσσον. Εἶμαι χωρικός, μυλωθρός, μακρὰν ἐμοῦ τὸ ξίφος τοῦτο. Κιόρογλου, θὰ ἔχῃς ἀνάγκην τώρα νὰ φωνάζῃς· σῖτον, σῖτον (α)!

Ὁ Κιόρογλου ἐφαίνετο ὡς παράφρων καὶ ἔλεγε χωρὶς Κιρὰτ δὲν ἀξίζει νὰ εἶμαι πολεμιστής.

Ὁ Χαμζᾶς λέγει· ὦ Κιόρογλου, οἱ λόγοι σου ἔκαυσαν τὸ ἧπάρ μου. Πήγαινε εἰς τὸ Σαμλὶ Πέλ καὶ μένε ἐν ἡσυχίᾳ ἓξ μῆνας, καὶ ὕστερον φόρεσε ἔνδυμα Ἀσχὶκ (β) καὶ ἐλθὲ εἰς τὸ στρατόπεδον τῆς φυλῆς τοῦ Χαννί. Ἐκεῖ θὰ φέρω τὸν Κιράτ, καὶ θὰ νυμφευθῶ τὴν θυγατέρα τοῦ Πασᾶ· ἀλλὰ σὲ ὀμνύω ὅτι ἐγὼ αὐτὸς ὁ ὁποῖος ἔλαβα τὸν Κιρὰτ ἀπὸ τὰς ἰδίας χεῖράς σου, ὁ αὐτὸς θὰ σὲ ἀποδώσω ἰδίαις χερσὶ τὸ ἡνίον καὶ τὸν ἵππον.—Πῶς νὰ γνωρίσω, ὦ Χαμζᾶ, ἐὰν οἱ λόγοι σου εἶναι εἰλικρινεῖς ἢ ὄχι;—Ὀμνύω εἰς τὸν θεόν· ἔχω ψυχὴν εὐγενῆ καὶ σὲ τὸ ἐπαναλέγω ὅτι ἐγὼ αὐτὸς θὰ κρατῶ τὸν Κιρὰτ μὲ τὸν χαλινὸν καὶ θὰ σὲ τὸν ἀποδώσω. Τοῦτο εἰπὼν ἔστρεψε τὴν κεφαλὴν τοῦ Κιρὰτ καὶ ὑπῆγε πρὸς τὸ στρατόπεδον τῆς φυλῆς τοῦ Χαννί. Ὁ Κιόρογλου παρετήρει τὸν λίαν πεφιλημένον ἵππον του ἕως οὗ ἔγεινεν ἄφαντος. Περίλυπος καὶ νεύων εἰς τὴν γῆν τὸ ὅμμα του ἐπέστρεψεν ὀπίσω καὶ ἀνέβη τὸν Δοράτ. Ὅλοι οἱ ἵπποκόμοι εἶχον ἐξέλθει ἀπὸ τὸ Σαμλὶ Πέλ διὰ νὰ ἴδωσι τί μορφὴν θὰ ἔχῃ ὁ Χαμζᾶς ἐπαναγόμενος ὑπὸ τοῦ Κιόρογλου· ἀλλ' ὅτε εἶδον τὸν ἀρχηγὸν των μόνον ἐπὶ τοῦ Δοράτ, εἶπον πρὸς ἀλλήλους· ὁ Κιόρογλου ἠπατήθη ὑπὸ τοῦ πανούργου ἐκείνου φαλακροῦ. Καὶ φοβηθέντες τὴν ὀργὴν τοῦ Κιόρογλου διεσκορπίσθησαν παντάχοῦ. Ἕκαστος ἐξ αὐτῶν ὡς μῦς ἐκρύφθη εἰς τρύπαν. Ὁ Ἀϊδὰζ δὲ μόνος ἐτόλμησε νὰ εἴπῃ· Ἀγᾶ, ἔκαμες καλὴν λῆς ψυδοσίαν· τὸν Δοράτ μὲ τὸν Κιράτ! Συνέλαβες τὸν κλέπτην;—Φύγε ἀπ' αὐτοῦ, ἀνόητον παιδίον. Καὶ ὁ νεανίσκος ἔντρομος ἀπεμακρύνθη.

Ὁ Κιόρογλου πορευθεὶς εἰς τὸ χαρέμιον ἐπὶ ἓξ μῆνας δὲν ἐκινήθη ἐκ τοῦ διαμερίου τῆς Νιγκάρας. Εἰς τὸ τέλος δὲ τοῦ χρόνου τούτου λέγει·—Νιγκάρα, ὁ Χαμζᾶς μὲ ὑπεσχέθη περί τινος πράγματος· πρέπει νὰ ὑπάγω καὶ ἢ νὰ ἀποθάνω ἢ νὰ ἐπανέλθω μὲ τὸν Κιράτ.

Ἐνηκώθη λοιπὸν καὶ ἐφόρεσεν ἔνδυμα Ἀσχίκ, καὶ ἀποχαιρετήσας τὴν γυναῖκά του ἀνεχώρησεν.

Πλησιάζων ἤδη εἰς τὸ στρατόπεδον τοῦ Χαννὶ ἡτοιμάζετο νὰ κεράσῃ πλατὺν ποταμὸν καὶ παρατηρήσας τὸ ἴχνος τῶν πολλῶν ἵππων ὁ ὁποῖος εἶχε πηδήσει δι' ἑνὸς πηδήματος ἀπὸ τῆς μιᾶς ὄχθης εἰς τὴν ἄλλην, λέγει καθ' ἑαυτόν·—Κανεὶς ἵππος ὑπὸ τὴν ὑφήλιον, ἐκτὸς τοῦ Κιράτ, δὲν ἤθελε δυνηθῇ νὰ κατορθώσῃ τοιοῦτόν τι· φαίνεται ὅτι ὁ Χαμζᾶς ἦλθε μὲ αὐτὸν ἐδῶ.

Εἰσελθὼν εἰς τὸ στρατόπεδον κατέτριψε πολὺν χρόνον νὰ περιέλθῃ πολλὰς σκηνὰς καὶ σχοινία τεταμένα δεικνύοντα τὰ ὅρια τῶν σκηνῶν. Πιστὸς εἰς τὸ πολιτευμά του ἔψαλλε διηνεκῶς θέλγων καὶ τέρπων τοὺς ἀκούοντας· καὶ τὰ ᾄσματα αὐτοῦ ἐν γένει περιεστρέφοντο εἰς τὸν ἔπαινον τοῦ ἵππου.

Ἡ εἴδησις αὕτη ἔφθασε μετ' ὀλίγον εἰς τὰ ὦτα τοῦ πασᾶ, ὁ ὁποῖος ἦτο κατηφὴς, ἐπειδὴ ἀφ' ἧς ἡμέρας ὁ Χαμζᾶς εἶχε φέρει τὸν Κιρὰτ δὲν εἶχεν ἀκόμη ἀναβῇ αὐτόν, ἀλλ' ἔμενε δεδεμένος εἰς τὸ ἱπποστάσιον χωρὶς νὰ ἀνέχηται νὰ τὸν πλησιάσῃ τις, εἰμὴ μόνος ὁ Χαμζᾶ βέης. Ὁ σατράπης προσέταξε νὰ φέρωσι τὸν Κιόρογλου ἐνώπιόν του, καὶ ἀφοῦ τὸν ὑπεδέχθη μετὰ μεγάλης δεξιώσεως, τῷ ἐπέτρεψε νὰ μένῃ εἰς ταν σκηνήν του εἰπών.—Λέγεται ὅτι εἶσαι ἐπιτήδειος εἰς τὸ ἐγκωμιάζειν τοὺς ἵππους· ἦλθες ἐγκαίρως εἰς τόπον, ὅπου δύνασαι νὰ ἴδῃς ἱπποστάσιον ἀπαράμιλλον. Ὁ Κιόρογλου φοβούμενος μήπως ὁ Χαμζᾶ βέης τὸν προδώσῃ παρετήρησε, καί, ἰδὼν ὅτι αὐτὸς δὲν ἦτο ἐκεῖ, ἔψαλλε τὸν ἀκόλουθον ἔπαινον·

—Ἀφήτατέ με νὰ ψάλω τὸ ἐγκώμιον ἀραβικοῦ ἵππου. Αἱ χαῖται του πρέπει νὰ εἶναι ὡς νήματα μετάξης· οἱ πόδες του δὲν πρέπει νὰ ἦναι εὔσαρκοι· μόνον δέρμα περιβάλλει αὐτούς· αἱ ὁπλαί του φαίνονται τετορνευμέναι. Τὰ πέταλά του δὲν σταθμίζουν περισσότερον μιᾶς ὀκκᾶς ἀργύρου· θὰ εἶναι ῥωμαλαῖος καὶ ἀναστήματος μετρίου· ὁ λαιμός του εἶναι μικρός, λεπτὸς καὶ ὁμαλὸς ὡς ταινία. Ὅταν ἐκβαίνῃ ἐκ τοῦ ἱπποστασίου, σκιρτᾷ καὶ παίζει πολυτρόπως.—Εὖγε, ὦ Ἀσχίκ! ἀνέκραξεν ὁ πασᾶς, ποτὲ δὲν ἤκουσα νὰ ἐπαινῶσιν ἵππον τόσον τεχνικῶς. Ὁ περιβόητος Κιρὰτ τὸν ὁποῖον μὲ ἔφερεν ὁ Χαμζᾶ βέης, ἔχει ὅλα τὰ προτερήματα τὰ ὁποῖα ἀπαριθμήσας·—Ἀλλὰ τί με χρησιμεύει; Εἶναι τόσον κακὸς καὶ σκληραύχην, ὥστε δὲν ἠμπορῶ νὰ τὸν ἀναβαίνω.

Ὁ Κιόρογλου λέγει· πολυχρονημένος νὰ ἦναι ὁ πασᾶς! ὁ θυμοειδὴς ἵππος εἶναι ὁ καλλίτερος πρὸς ἱππασίαν.—Καὶ διατί;

Ὁ Κιόρογλου ἔψαλλε τάδε·

—Ἵππος εὐγενὴς βαδίζει εὐτόλμως, ὡς νὰ ἤθελεν ἀνατρέψει τὸν ἱππέα· σείει τὰ ὦτα καὶ ἔλκει τόσον ἰσχυρῶς τὰς ἡνίας, ὥστε ὁ ἱππεὺς πρέπει νὰ τὸν κρατῇ στερεῶς καὶ νὰ μὴ δίδῃ ἀνάπαυσιν εἰς τὰς χεῖράς του. Ὁ ἵππος τοῦ πολεμιστοῦ κριοῦ· θὰ εἶναι θυμοειδὴς ὡς ὁ κύριός του.

Ὁ πασᾶς καλέσας τοὺς ὑπηρέτας εἶπεν.—Ἂς ἔλθῃ ὁ Χαμζᾶ βέης ἐνώπιόν μου· θέλω νὰ ἀκούσῃ τὰ ὡραῖα ταῦτα ἐγκώμια τοῦ ἵππου.

Ὁ Χαμζᾶ βέης εἶχε νυμφευθῆ τὴν νεωτέραν θυγατέρα τοῦ πασᾶ, καὶ εἶχε ὑψωθῆ εἰς τὸν βαθμὸν μεγάλου βεζίρου.

Ἔρχεται φέρων πολυτελῆ μηλωτὴν καὶ ὡραιότατον καπαμίριον εἰς τὴν κεφαλήν.

Εἰσῆλθε καὶ μόλις νεύσας τὴν κεφαλὴν πρὸ τοῦ

(α) Λέξις διὰ τῆς ὁποίας ὁ μυλωθρὸς ἐπὶ τοῦ δώματος τοῦ μύλου ἱστάμενος ὀπλοῦ ὅτι δὲν ἔχει τίποτε πλέον διὰ νὰ ἀλέσῃ.

(β) Ὁ ψάλλων αὐτοσχεδίως.

πασᾶ ἐκάθισε, χωρὶς νὰ τῷ εἴπῃ τις νὰ καθίσῃ, καὶ ἐξιπλώθη εἰς τὸ θρανίον.

Ὁ Κιόρογλου ἐξεπλάγη μεγάλως βλέπων τόσην πολυτέλειαν καὶ σοβαρότητα εἰς ἄνθρωπον ὁ ὁποῖος πρὸ ἑξαμηνίας ἦτο παραμάγειρος. Ἐσηκώθη ταπεινῶς καὶ τὸν προσεκύνησε. Ἀνέφριξεν ὅλος· καὶ χαιρετήσας ἔβαλε τὴν χεῖρα ἐπὶ τῆς καρδίας του. Ἡ δὲ χειρονομία αὕτη ἐδήλου·—Χαμζᾶ βέη, ἐλέησέ με καὶ μὴ με προδώσῃς! Ὁ δὲ Χαμζᾶ βέης εἰς ἀπάντησιν ἔβαλε τὴν χεῖρα ἐπὶ τοῦ ὀφθαλμοῦ, τὸ ὁποῖον ἐσήμαινε·—Μὴ φοβεῖσαι καθόλου καὶ ἔχε ὑπομονήν (α).

Ὁ πασᾶς λέγει.—Δὲν ἀμφιβάλλω ὅτι ὁ Ἀσχὶκ οὗτος θὰ εἶναι καλὸς ἱππεύς· στραφεὶς δὲ πρὸς τὸν Κιόρογλου λέγει.—Ὦ ἀσχίκ, θὰ ἠμπορέσῃς νὰ ἀναβῇς τὸν ἵππον μου;—Ὁ Κιόρογλου ἤρχισε νὰ κλαίῃ καὶ νὰ παραπονῆται διότι ἤθελον, ἀναμφιβόλως, νὰ τῷ δώσουν ἵππον θυμοειδῆ ὁ ὁποῖος θὰ τὸν ἐφόνευε καὶ τὰ τέκνα του· θὰ ἄφινεν ὀρφανά. Λέγει ὁ πασᾶς·—Μὴ φοβεῖσαι· θὰ λάβῃς διακόσια τουμάνια· καὶ ἐὰν μὲν ὁ ἵππος σὲ φονεύσῃ, τὰ χρήματα θὰ μεταβιβασθῶσιν εἰς τὴν χήραν καὶ τὰ ὀρφανά σου, ὡς τίμημα τοῦ αἵματός σου· ἐὰν δὲ δυνηθῇς νὰ καταβῇς ζωντανός, θὰ σὲ τὰ δώσω ὡς ἀμοιβήν. Ὁ δὲ Κιόρογλου λέγει·—Εἴθε ὁ πασᾶς νὰ κολυμβᾷ εἰς τὴν εὐδαιμονίαν καὶ ἡ βασιλεία του νὰ εἶναι μακροχρόνιος! τὸν εὐχαριστῶ. Ἂν ἐγὼ ἀποθάνω, εἴθε νὰ ζῇς πολλὰς ἡμέρας, κύριε! Ὁ πασᾶς διέταξε τὸν βεζίρην νὰ φέρῃ τὸν Κιράτ.

Ὁ πανοῦργος Χαμζᾶς πάντοτε προβλεπτικὸς καὶ βλέπων ὅτι ὁ Κιόρογλου δὲν εἶχεν κανὲν ὅπλον, κατώρθωσεν, ἐπισάττων τὸν Κιράτ νὰ κρύψῃ ῥόπαλον ὑπὸ τὸ ἐπίσωτρον καὶ ἀνήρτησε σπάθην εἰς τὴν λαβὴν τοῦ ἐφιππίου. Ἔπειτα τὸν ἐχαλίνωσε καὶ ἐκόμβωσε τὴν οὐράν του. Ἐξ ἄνδρες μόλις ἤρκουν εἰς τὸ νὰ ἐκβάλλωσι τὸν Κιράτ ἔξω τοῦ ἱπποστασίου, τόσον εἶχε γείνῃ παχὺς καὶ ἀγριωθῆ μετὰ ἑξάμηνον ἀνάπαυσιν. Ἀφρὸς δ' ἔῤῥεεν ἐκ τῶν ῥωθώνων τοῦ. Ὁ Κιόρογλου δὲ ἅμα ἰδὼν ἔψαλεν.

— Ὦ σύ, ὁ ὁποῖος περιῆλθες εἰς τὰς χεῖράς μου κατὰ πρῶτον εἰς τὸ Τουρκιστάν, ἔλα, Κιράτ, ἔλα, εὐτυχία τῆς ζωῆς μου! Σὺ περιέπεσες εἰς τὰς χεῖρας ἀγρίων· ἔλα, Κιράτ, τὸ προσφελέστερον ὅλων τῶν ἐν τῷ βίῳ ὑπαρχόντων μου. ἔλα! Ἔχω διὰ σὲ κιμὸν ἐκ δεκαπέντε λιτρῶν σιδήρου. Ὅτε εἶσαι ὠργισμένος δὲν δέχεσαι τροφὴν ἐπὶ τρεῖς ἡμέρας, καὶ δὲν προσκόπτεις εἰς δρόμον τεσσαράκοντα μιλλίων. Ὦ Κιράτ, σύ, τὸ προσφελέστερον τῶν ἐν τῷ βίῳ ἀγαθῶν μου, ἔλα!

Ὁ πασᾶς εἶπεν· ὦ Ἀσχίκ, ἡ ὑπομονή μου ἐξηντλήθη· σὲ διατάσσω δὲ τώρα νὰ ἀναβῇς τὸν ἵππον τοῦτον.

Ὁ Κιόρογλου λέγει·—Εἶμαι βέβαιος ὅτι ὁ ἵππος οὗτος θὰ μὲ φονεύσῃ. Νὰ εἶναι εὐλογητὸν τὸ ἅλας τὸ ὁποῖον μοῦ ἔδωκας. ἔσο ὁ προστάτης τῶν παλαιπώρων ὀρφανῶν μου!...—Ἠμπορεῖς νὰ ἡσυχάζῃς· δὲν θὰ σὲ φονεύσῃ. Σὲ συνιστῶ εἰς τὴν προστασίαν τῶν τεσσάρων πρώτων καλιφῶν. Ἐν ᾧ δ' ἔλεγε ταῦτα ὁ πασᾶς ἔβαλεν εἰς τὸν κόλπον τοῦ Κιόρογλου τὸ ὑποσχεθὲν βαλάντιον μὲ τὰ διακόσια τουμάνια. Εἰπὼν δὲ ὁ Κιόρογλου·—Νὰ ἦναι μακροχρόνιος ὁ πασᾶς! παγαίνει πρὸς τὸν Κιράτ, τοῦ ὁποίου τὰς ἡνίας ὁ Χαμζᾶ βέης τῷ ἐξέτεινεν ἰδίαις χερσὶ καὶ τῷ εἶπε μὲ χαμηλὴν φωνήν·—Πολεμιστά, ὁ λόγος πολεμιστοῦ εἶναι εἷς λόγος. Τὴν ὑπόσχεσιν τὴν ὁποίαν πρὸ ἓξ μηνῶν σὲ εἶχα κάμει ἐξεπλήρωσα. Ὁ Κιόρογλου δὲ λέγει εἰς τὸ ὠτίον του.—Διὰ τὴν γεννναίαν σου ταύτην πρᾶξιν, σὲ ὁμνύω ὅτι ἐνόσῳ ἔχω τεμάχιον ἄρτου θὰ τὸ μοιράσω μὲ σέ. Ὁ Χαμζᾶ βέης λέγει·—Λάβε τὴν σπάθην τὴν ἀνηρτημένην εἰς τὸ ἐφίππιον καὶ προσάρτησε εἰς τὴν ζώνην σου, θὰ εὕρῃς δὲ ὡκαύτως καὶ ῥόπαλον ὑπὸ τὸ ἐπίσωτρον. Ὁ Κιόρογλου ἀνέβη τὸν Κιράτ, περιεζώσθη τὴν σπάθην, καὶ ἐκβαλὼν τὸ ῥόπαλον περιέστρεψεν αὐτὸ ὑπὲρ τὴν κεφαλήν του. Ὁ Χαμζᾶ βέης ἀποσυρθεὶς ὡς πεφοβισμένος ἐκρύφθη μεταξὺ τοῦ πλήθους. Ὁ Κιόρογλου ὅτε εἶδε τὸν Κιράτ ὑφ' ἑαυτὸν τόσον ἐχάρη, ὥστε ὀλίγον ἔλειψεν νὰ χάσῃ τὸν νοῦν του· ἐτριπόδιζε δὲ τὸν ἵππον καθ' ὅλας τὰς διευθύνσεις. Ὁ πασᾶς τὸν ἐκάλεσε ὀπίσω·—Ἀσχίκ, δόσε με τὸν ἵππον· μὲ φαίνεται πραότατος σήμερον τὸ πρωΐ· ἄφησε νὰ δοκιμάσω νὰ τὸν ἀναβῶ. Ὁ Κιόρογλου εἰπὼν καθ' ἑαυτόν·—Προτιμότερον εἶναι κατ' ἐμὲ νὰ ἀναβῇς εἰς τὸν ἴδιον λαιμόν μου· ἔπειτα ἐπιφέρει μὲ ὑψηλὴν φωνήν·—Ὦ πασᾶ, ἐπιτρεψόν με πρῶτον νὰ σὲ ψάλω ἄσμά τι· καὶ ἔπειτα καταβαίνω.

— Ὁ ἵππος οὗτος δύναται νὰ τρέξῃ εἰς μίαν ἡμέραν ἀπὸ Ἀρδιπίλ εἰς Καζγανί. Τί δὲ εἶναι ὁ σουλτάνος καὶ τί ὅλοι οἱ σατράπαι ὡς πρὸς ἐκεῖνον· ὁ ὁποῖος ἀναβαίνει τὸν ἵππον τοῦτον. Ὁ ἵππος οὗτος δὲν σταματᾷ εἰμὴ καθ' ἑκάστην τριακοστὴν παρασάγγην. Ὦ σύ, ἡ εὐτυχία τῆς ζωῆς μου, εἶσαι ἀκόμη ἰδικός μου.

— Ἐπήδησε μέγα ποταμόν· ἀνεγνώρισα τὸν τύπον τοῦ ποδός του· ὦ! θὰ φιλήσω ἑκάστην τῶν ὁπλῶν του, θὰ φιλήσω τοὺς δύο καίοντας ὀφθαλμούς σου· Εὐχαριστῶ τὸν Θεὸν διότι σὲ ἐπανεῖδον, ὦ Κιράτ μου, εὐτυχία τῆς ζωῆς μου. Εἶσαι ἀκόμη ἰδικός μου.

— Ὁ πασᾶς λέγει·—Ἀσχίκ, νὰ καλπάσῃς τὸν ἵππον ἔτι ἄπαξ, διότι φαίνεσαι ἐπιτήδειος ἱππεύς. Ὁ Κιόρογλου διέβη δὶς καλπάζων πλησίον τοῦ πασᾶ.—Καλά, τώρα δόσε μέ του, θέλω νὰ τὸν δοκιμάσω ὁ ἴδιος.—Ὦ πασᾶ, δὲν θὰ τὸν ἀναβῇς.

Ὁ πασᾶς στραφεὶς πρὸς τὸν Χαμζᾶ βέην εἶπεν.—Αὐτὸς ὁ ἀνόητος δὲν θέλει νὰ μὲ ἀποδώσῃ τὸν ἵππον· νὰ μὴ εἶναι ὁ ἴδιος ὁ Κιόρογλου;—Ὁ Χαμζᾶ βέης ἀπεκρίθη.—Καὶ ποῦ τὸ ἠξεύρω;—Δὲν τὸν εἶδες λοιπὸν κατὰ τὴν εἰς Χαμλὶ Πὲλ διατριβήν σου;—Δὲν τὸν εἶδα. Οἱ ὀφθαλμοί μου καὶ ὁ νοῦς ἐνησχολοῦντο εἰς τὸ πῶς νὰ ἠμπορέσω νὰ κλέψω τὸν Κιράτ. Ὁ Κιόρογλου οὗτος ἔχει χιλιάδας πολλὰς ἀνδρείας πολεμιστῶν ὡς αὐτός. Πῶς ἠδύνατο νὰ τοὺς γνωρίσῃ ὅλους;—Ὁ πασᾶς στραφεὶς πρὸς τὸν Κιόρογλου εἶπεν,—Ἔλα, φέρε ἐδῶ τὸν ἵππον, θέλω νὰ τὸν ἀναβῶ τώρα.—Ὁ Κιόρογλου λέγει.—Ἂς εἶναι καλὰ ὁ πασᾶς! ἐνεθυμήθην ἄσμά τι· ἄκουσέ με·

Δρόμος ἐπὶ ἵππου καστανοχρόου φέρει πάντοτε εὐτυχίαν καὶ εὐφραίνει τὴν καρδίαν τοῦ ἱππέως· Τὰ γόνατά του εἶναι μαῦρα, ὁ δὲ λαιμός του ἐνθυμίζει τὸν λαιμὸν τῆς καμήλου *παγιάρ* (1) καὶ εὐφραίνει τὴν καρδίαν τοῦ ἱππέως. Ὅταν βαδίζῃ τὸ βῆμά του εἶναι ὡς τὸ τῆς καμήλου *κοσὰγ* (Kotschakh) τουτέστι ταχύς, ταχύπους, δρομεὺς κτλ.)(2). Ὅταν ἔχῃ καλῶς ἡ ῥάχις του εἶναι πλατεῖα ὡς τὸ στῆθός του, καὶ τὸ μεταξὺ τῶν ὀπισθίων ποδῶν του διάστημα εἶναι τοσοῦτον, ὥστε τοξότης δύναται νὰ καθήσῃ μεταξὺ διὰ νὰ ἐκτείνῃ τὸ τόξον του. Τῇ ἀληθείᾳ εὐφραίνει τὴν καρδίαν τοῦ ἱππέως.

Ὁ πασᾶς εἶπε.—Γίνεσαι παραπολὺ τολμηρός, Ἀσχίκ· τώρα σὲ εἶπα ὅτι ἀρκοῦν αὐτά, κατάβα· θέλω νὰ ἀναβῶ ἐγὼ τὸν Κιράτ.—Ὁ Κιόρογλου δὲ μειδιάσας περιφρονητικῶς λέγει·

Ὦ ἄμυαλε πασᾶ! θὰ καλύψω τὴν κάραν σου μὲ βόρβορον! Πῶς διανοεῖσαι νὰ ἀναβῇς τὸν ἵππον μου; αὐτὸς εἶναι φρονιμότερός σου.—Ὁ Πασᾶς λέγει·—Χαμζᾶ βέη, εἰπέ τῳ νὰ καταβῇ.—Τῷ εἶπα· ἀλλὰ δὲν εἰσηκούσθη. Φοβοῦμαι μήπως αὐτὸς τῷ ὄντι εἶναι ὁ Κιόρογλου· διατί τῷ ἔδωσες τὸν ἵππον;—Ὁ πασᾶς λέγει·—Ἔλα, ταχέως κατάβα, Ἀσχίκ, εἶσαι κωφός;—Ὁ Κιόρογλου λέγει·—Ὦ πασᾶ, ἐνεθυμήθην ἄσμά τι· ἄκουε·

Ὁ ἵππος εἶναι ἰδικός μου· θὰ σκεπάσω τὴν πολύτιμον ῥάχιν του μὲ μετάξινα ἐπιστρώματα· θὰ τὸν λούσω εἰς ποταμὸν ὅλον οἴνου ἐρυθροῦ· εἶναι ὁ ἐκλεχθεὶς ὑπὸ τοῦ Κιόρογλου μεταξὺ πεντακοσίων ἵππων· καὶ εὐφραίνει τὴν καρδίαν τοῦ ἱππέως. Ὅταν ὁ ἀρχιπποκόμος Δελὶ Μιχτὰρ τὸν πλησιάζῃ, σηκόνεται ἐπὶ τοὺς ὀπισθίους πόδας, καὶ ὁ ἱπποκόμος διὰ νὰ τὸν τιμαρεύσῃ ἀναγκάζεται νὰ τὸν κτυπήσῃ εἰς τὸ στόμα μὲ ῥαβδίον.

— Ἀοιπὸν εἶσαι ὁ Κιόρογλου, ἀνέκραξεν ὁ πασᾶς· εὐχαριστῶ τὸν Θεόν! Σὲ ἐζήτησα εἰς τὸν οὐρανὸν καὶ σὲ ηὗρα εἰς τὸν γῆν. Ἔρχομαι νὰ σὲ καταχρεουργήσω ἐδῶ, ὥστε νὰ μὴ μείνῃ ἴχνος σου ἐπὶ τῆς γῆς.

Ὁ Χαμζᾶ βέης βλέπων ὅτι ἡ φιλονεικία ἐξήπτετο, καὶ ὅτι τὰ πράγματα κατὰ πᾶσαν πιθανότητα ἤθελον καταντήσει χειρότερα ἀκόμη, ἀπεσύρθη διὰ νὰ ἴδῃ ἀπό τινος ἀποστάσεως πῶς ἤθελον ἀποτελειώτει. Ὁ πασᾶς ἀνέκραξε· Χαμζᾶ βέη, ἔλα ἐδῶ, ἰδοὺ ὁ Κιόρογλου!—Ὁ Χαμζᾶ βέης ἀπεκρίθη·—Μάλιστα, σὺ τὸ λέγεις· ἀλλὰ τί ἠμπορῶ νὰ τῷ κάμω; Δὲν σὲ συνεβούλευσα νὰ μὴ παραδώσῃς τὸν ἵππον εἰς τὰς χεῖράς του;—Ὁ πασᾶς ἐροθήθη, ἀλλ' ἐξηκολούθησε καλῶν τὸν Κιόρογλου νὰ καταβῇ ἀπὸ τὸν ἵππον.—Ὁ Κιόρογλου δ' ἔψαλεν οὕτω·

— Χασὰν Πασᾶ, μὴ ἔχῃς μεγάλην πεποίθησιν εἰς τὴν δύναμίν σου. Ἔχω ὑπηρέτην ὁ ὁποῖος εἶναι ἀξιώτερός σου. Τί θὰ σὲ ὠφελήσῃ νὰ ἀναβῇς εἰς τὰ ὄρη καὶ τοὺς βράχους. Πίστευσέ με, ὁ ποῦς τοῦ ἵππου σου δὲν θὰ πατήσῃ ποτὲ τοὺς δρόμους μου. Ἀγάδες καὶ σουλτάναι, κυττάζετε τὴν ἀχανῆ ἔρημον· θέλω καλύψει τὰ σώματά σας ἀπὸ κεφαλῆς μέχρι ποδῶν μὲ τὴν ἀλουργίδα τοῦ αἵματος. Θὰ σᾶς φονεύσω ὅλους πρὶν νὰ ἐπανίδω τὸν Ἀϊδάζ. Οἱ ὑπηρέται μου φέρουσι βυρέα *δζεζίρια* (1) ἐπὶ ὤμων. Δείξατέ με τὸν ἥρωα τὸν δυνάμενον νὰ τείνῃ τὸ τόξον μου. Προχωρεῖτε, ἡρωϊκοὶ κριοί, ἂς ἴδωμεν ἐὰν δύνασθε νὰ προσβάλητε ἀσπίδα μὲ τὴν κεφαλήν σας. Δύναμαι νὰ μασσήσω τὸν σίδηρον καὶ νὰ τὸν πτύσω ὕψιστον πρὸς τὸν οὐρανόν. Εἶμαι ὁ κύριος τοῦ Σαμλὶ Πὲλ καὶ τῶν ὀρέων αὐτοῦ, τῶν ὁποίων αἱ κορυφαὶ ποικιλοχρόως καλύπτονται ὑπὸ χιόνος. Ἔχω χιλίους ἄνδρας ἐξ ἑκάστης φυλῆς ὑπὸ τὴν σημαίαν μου, καὶ μόνος ἐγὼ δύναμαι νὰ δείξω ἑκατὸν χιλιάδας σύφυῶν συμβόλων

Τότε ὁ πασᾶς διέταξε τοὺς ἀνθρώπους του νὰ τὸν συλλάβουν.—Ὁ δὲ Κιόρογλου ἀφοῦ ἀνέκραξεν·—Ὦ Ἀλλὴ, ἐλκύσας τὸ ξίφος ἐκ τῆς θήκης, ὥρμησε κατὰ τῶν νομάδων, ὡς λύκος πεινασμένος κατὰ ἀγέλης. Σωροὶ πτωμάτων ὑψώθησαν περὶ ἑαυτόν, ὁ δὲ πασᾶς ἐτράπη εἰς φυγήν·—Ὁ Κιόρογλου λέγει καθ' ἑαυτόν.—Ὁ Χαμζᾶ βέης μὲ προσέφερε τοιαύτας ἐκδουλεύσεις, ὥστε πρέπει καὶ ἐγὼ νὰ τῷ δείξω τὴν εὐγνωμοσύνην μου ἐκ τοῦ φανεροῦ πως. Ἂς φονεύσω τὸν πενθερόν του διὰ νὰ βασιλεύῃ αὐτὸς ἐφεξῆς τῆς φυλῆς τοῦ Χαννίς.—Τότε

(α) Ἡ διὰ νευμάτων συνδιάλεξις ἐπελεσιοποιήθη μεγάλως εἰς τὴν Περσίαν. Ἐνθυμοῦμαι ὅτι ὅτε ἐπισκέφθην ποτέ τινα βεγλέρβεην κηρυσσόμενον εἰς αὐτὸν ἔνοχον, ὁ ὁποῖος ἐπειδὴ δὲν ἤθελε νὰ ὁμολογήσῃ τὸ σφάλμα του, ὁ βεγλέρβεης προσέταξε νὰ φέρωσι μάστιγας καὶ φάλαγγα.—Ὁμνύω ὅτι εἶμαι ἀθῶος, ἀνέκραξεν ὁ ἐγκαλούμενος· σταυρώνων ἐπὶ τοῦ στήθους τὰς δύο του χεῖρας καὶ ἔχων τὸν ἕνα μόνον δάκτυλον προτεταμένον. Οἱ ἐκτελεσταὶ ἦσαν ἕτοιμοι ἀπελίζοντες τὸν βεγλέρβεην, προσκλαιόμενον ἔχοντα τοὺς ὀφθαλμοὺς εἰς τὸ στῆθος τοῦ κατηγορουμένου. Εἶσαι ἔνοχος, ποντρὲ' ἀνέκραξε.—Μὰ τὴν μακαρίαν σου κεφαλήν, εἶμαι ἀθῶος, ἀπεκρίθη ὁ κατηγορούμενος σταυρώνων τὰς χεῖρας ὡς πρότερον μὲ τὴν διαφορὰν ὅτι εἶχε δύο δάκτυλα ἀντὶ τοῦ ἑνὸς τοῦ προτεταμένου πρότερον. Οὕτω δ' ἐξηκολούθησαν, τοῦ κατηγορουμένου μετὰ πᾶσαν ἀπειλὴν σταυρώνοντος τὰς χεῖρας ἐπὶ τοῦ στήθους του μὲ περισσοτέρους πάντοτε προτεινομένους δακτύλους.

Τέλος, ὅτε μετὰ νέαν ἀκαρτερήσαν ἔβαλε τὰς χεῖρας ἐπὶ τοῦ στήθους του μὲ ὅλους τοὺς δακτύλους τεταμένους, ὁ βεγλέρβεης εἶπεν—ἄφετέ τον.—Ἴσως εἶναι τῷ ὄντι ἀθῶος. Ἐπανελθὼν εἰς τὴν οἰκίαν σου καὶ πρόσειχε νὰ μὴ ἀκούσῃ πλέον παράπονα κατὰ σοῦ. Ἐξελθὼν ἐκ τῆς οἰκίας τοῦ βεγλέρβεη παρετήρησα ὅτι οἱ ὑπηρέται μου γελῶντες ἐψιθύριζον πρὸς ἀλλήλους, καὶ ἔλαβον παρ' αὐτῶν τὴν ἐξήγησιν ταύτην· ὅτι ὁ κατηγορούμενος ἔνευσεν εἰς τὸν βεγλέρβεην κατ' ἀρχὰς μὲν ὅτι θὰ τῷ δώσῃ ἓν τουμάνιον, ἐὰν ἤθελε νὰ τὸν ἀπολύσῃ· ὕστερον δὲ τῷ ὑπεσχέθη δύο, τρία καὶ οὕτως ἐφεξῆς· ἐπέτυχε δὲ τὴν συγχώρησιν μόνον ὅτε ὑπεσχέθη ὅτι θὰ τῷ δώσῃ δέκα τουμάνια.

(1) Εἶδος καμήλου πολυτιμοτάτης παρὰ Πέρσαις.
(2) Ἕτερον εἶδος καμήλου.

(1) Πυροβόλον ὀνομαζόμενον καὶ shamial, ἐξακοντίζον εἰς μεγάλην ἀπόστασιν.

κεντήσας τὸν Κιράτ ἔφθασε τὸν πασᾶ, καὶ δι' ἑνὸς κτύπου τῆς σπάθης του συνεπίεσε τὸ κρανίον του ὡς κεφαλὴν μήκωνος.—Ὁ Χαμζᾶ βέης εἶδε τὴν τύχην τοῦ κυρίου του, καὶ ἐκβαλὼν τὴν τιάραν του ἐρρίφθη ὑπὸ τοὺς πόδας τοῦ Κιράτ, τὸ ὁποῖον ἐπήμαινε *παραδιδόμεθα εἴμεθα αἰχμάλωτοί σου.* Ὁ Κιόρογλου λέγει·—Χαμζᾶ βέη, ἐὰν ἐφόνευσα τὸν πασᾶ, τὸ ἔκαμα μόνον διὰ νὰ γείνῃς διάδοχός του. Ἐὰν ἐπιθυμῇς καὶ ἄλλο τί, εἰπέ μας, διὰ νὰ τὸ ἐκπληρώσω.

Ὁ Κιόρογλου καταστήσας τὸν φίλον του ἡγεμόνα ἀσφαλῆ ἐπὶ τὰς φυλὰς τοῦ Χαννίς, ἀνεχώρησεν εἰς τὸ Σαμλὶ Πέλ. Διερχόμενος δὲ διὰ στρατοπέδων ἀπωτάτων ἔρριψε βλέμμα πρὸς τὰ ἔνδον σκηνῶν τινων. Οἱ δ' εὐνοῦχοι ἐξῆλθον παρευθὺς καὶ ὡνείδισαν αὐτὸν ὡς τολμήσαντα νὰ ἐξετάσῃ τὰ ἔνδον σκηνῶν αἵτινες ἀπετέλουν τὸ *χαρέμιον* τοῦ Χασὰν πασᾶ. Ὁ Κιόρογλου ἠρώτησεν ἐὰν ἡ γυνὴ τοῦ Χαμζᾶ βέη ἦτο ἐκεῖ.—Μάλιστα, ἀπεκρίθησαν οὗτοι.—Πόσας θυγατέρας εἶχεν ὁ Χασὰν πασᾶς;—Ἑπτά· ἐκ τῶν ὁποίων ἡ μία συνεζεύχθη τὸν Χαμζᾶ βέην, αἱ δὲ λοιπαὶ ἐξ διατελοῦσιν ἄγαμοι.—Φέρετε αὐτὰς ἐδῶ, καὶ ἂς σταθῶσι κατὰ σειράν· θέλω νὰ τὰς ἴδω. Ἀφ' οὗ δὲ ἡ διαταγὴ αὕτη ἐξεπληρώθη, λέγει·—Αὐτὴ μόνη ἠμπορεῖ νὰ ἀναχωρήσῃ· εἶναι γυνὴ τοῦ Χαμζᾶ βέη, καὶ εἶναι δι' ἐμὲ θυγάτηρ, ἀδελφή.

Ἐκλέξας τὴν χαρισστέραν τῶν ἑπτὰ ἀδελφῶν, ἔθεσεν αὐτὴν ὀπίσω του ἐπὶ τὸ ἐφίππιον. Εἶπεν εἰς τὸν εὐνοῦχον·—Ἐὰν ὁ Χαμζᾶ βέης ἐρωτήσῃ τί ἔγεινεν ἡ θυγάτηρ τοῦ πασᾶ θὰ τῷ εἴπῃς ὅτι ὁ Κιόρογλου τὴν ἀπήγαγεν εἰς τὸ Σαμλὶ Πὲλ διὰ τὸν παλαιόν του κύριον τὸν Δελὶ Μιχτάρ.

Οὕτω δὲ πορευόμενος ἀπὸ κώμης εἰς κώμην ἔρθασεν εἰς τὴν οἰκίαν του. Ὅλοι οἱ λῃσταὶ ἦλθον εἰς προϋπάντησιν. Ὁ Κιόρογλου εἶπεν εἰς τὸν Ἀϊδάζ διὰ νὰ ἔλθῃ ὁ Δελὶ Μιχτὰρ ἐνώπιόν του καὶ νὰ πέμψῃ τὴν θυγατέρα τοῦ πασᾶ εἰς τὸ ἴδιον αὐτοῦ *χαρέμιον.* Ἅμα δὲ παρουσιασθέντος τοῦ Δελὶ Μιχτάρ, ὁ Κιόρογλου εἶπεν·—Ἀκουσέ με, ἐπποκόμη, ὠργίσθην κατὰ σοῦ διὰ τὸν Κιράτ· νὰ εἰρηνεύσωμεν· ἔφερα τὴν θυγατέρα τοῦ πασᾶ διὰ σέ. Τότε, στραφεὶς πρὸς τὸν Ἀϊδάζ, λέγει· νὰ μὴ γείνῃ φειδωλία περὶ τὴν δαπάνην.— Πρέπει νὰ ἑτοιμάσῃς γάμους μεγαλοπρεπεῖς· διότι αὕτη εἶναι θυγάτηρ ἐπισήμου ἀνδρός, καὶ πρέπει νὰ τιμηθῇ.

Αἱ πομπαὶ καὶ αἱ φωτοχυσίαι διήρκεσαν ἐπὶ ἑπτὰ ἡμέρας εἰς τὸ Σαμλὶ Πέλ. Εἰς τὸ τέλος δὲ τῆς ἑβδόμης ἡμέρας ἡ νέα γυνὴ τοῦ Δελὶ Μιχτὰρ ἐφέρθη εἰς τὸ οἴκημά του.

ΣΥΝΑΝΤΗΣΙΣ ΕΒΔΟΜΗ.

Ἡ ἱστορία τοῦ Χαμζᾶ βέη ὑπῆρξε μακρὰ ὁπωσοῦν· ἀλλ' ἐνομίσαμεν ὅτι ἐὰν ἡ σουλτάνα Σχεχεραζὰδ ἤθελε τὴν διηγηθῇ εἰς τὸν σουλτὰν Σχαριάρ, δὲν ἤθελεν οὗτος παραπονεθῇ δι' αὐτήν, καὶ δὲν ἤθελε κόψει τὴν γύνιμον κεφαλὴν τῆς ὡραίας ῥαψῳδοῦ πρὶν νὰ ἴδῃ τοὐλάχιστον τί ἀπέγεινεν ἡ φλακρὰ κεφαλὴ τοῦ Χαμζᾶ. Ἤδη ὁ Κιόρογλου καταν-

τῷ εἰς ἐπεισόδιον τοῦ βίου του, διακρινόμενον ὅλων τῶν ἄλλων διά τε τὴν βραχύτητα καὶ τὸ ἀποτρόπαιον αὐτοῦ. Ὑπάρχει κακούργημά τι εἰς τὸν βίον τοῦ ἥρωος τούτου, καὶ ἀπὸ ἐκείνης τῆς ὥρας φαίνεται τὸ σημεῖον τῆς θείας ὀργῆς ἐγειρόμενον εἰς τὸν ὁρίζοντά του καὶ ἀμαυροῦν κατὰ μικρὸν τὴν λαμπρότητα τοῦ οὐρανοῦ του. Ὁ ῥαψῳδὸς δὲν κάμνει τὴν περὶ τούτου παρατήρησιν· δὲν δογματίζει· φαίνεται μάλιστα ὅτι διηγεῖται ἄνευ σχημάτων καὶ ἄνευ εὐαρέστων μεταφορῶν, ὡς λυπούμενος καὶ ὑπὸ φόβου κατεχόμενος, τὸ κακούργημα τοῦ ἥρωός του. Ἀλλ' ὅμως τὸ θαυμάσιον φιλοσοφικὸν ἔνστιγμα τὸ ὄντως ἐνυπάρχον εἰς τὴν συνείδησιν τῶν δημοτικῶν ποιητῶν ἀποκαλύπτεται εἰς τὴν σειρὰν τῶν συμβάντων τοῦ Κιόρογλου. Ἂς μὴ νομίσωμεν λοιπὸν ὅτι ταῦτα εἶναι ἐπεισόδια εἰλημμένα τυχαίως ἐκ τῆς ἰδιοτρόπου μυθιστορίας τοῦ πλάνητος βίου του. Ὄχι· ἡ μνήμη τοῦ λαοῦ εἶναι τεχνίτις εὐφυής, ποιητὴς μὴ στερούμενος ἐμβριθείας. Κατὰ πρῶτον ἐνομίσαμεν ὅτι ὁ βίος τοῦ Κιόρογλου εἶναι διήγημα ἁπλοῦν ἡρωϊκοκωμικὸν· ἀλλὰ φθάσαντες εἰς τὴν ἑβδόμην συνάντησιν καὶ ἰδόντες ἔπειτα τὴν σειρὰν τῶν τελευταίων αὐτοῦ κατορθωμάτων, ἔπειτα τὰς ἀσυνεσίας τὰ ἀτυχήματα, καὶ τὰς βαθείας λύπας του, τέλος δὲ πάντων τὰς δυστυχίας του μέχρι τοῦ ἀξιοθρηνήτου θανάτου του, ἀνεγνωρίσαμεν ὅτι εἶναι ἀληθινὸν ποίημα ἔχον τὴν φιλοσοφικὴν ἔννοιαν αὐτοῦ, τὴν ἠθικὴν διδασκαλίαν καὶ ἐκπροσωποῦν τὸν ἄνθρωπον, ἴσως δὲ καὶ φυλὴν ὅλην. Οὐδεμία ἀμφιβολία ὅτι ὁ Κιόρογλου ὑπῆρξε, καὶ ὅτι ἡ βάσις τῆς ἱστορίας του εἶναι ἀληθής· εἶναι ὁ Ναπολέων τῆς νομαδικῆς φυλῆς· καὶ ἐὰν ἤδη κατήντησε μυθώδης, τοῦτο συνέβη διότι εἰς τοὺς ἀγραμμάτους δύο αἰῶνες ἰσοδυναμοῦσιν ἴσως μὲ δύο χιλιάδας ἐτῶν. Ἀλλ' ἡ παράδοσις κάμνει τὴν ἱστορίαν κατὰ τοὺς αὐτοὺς ἠθικοὺς κανόνας τοὺς ὁποίους οἱ μεγαλοφυεῖς ἄνδρες φυλάττουσι γράφοντες. Ἐννοεῖ ὅτι ἥρως εἶναι ἐνσάρκωσις πλουσιωτέρα τοῦ νοὸς ὁ ὁποῖος ἐμψυχόνει τοὺς συγχρόνους του· δὲν τῷ ἀποδίδει λοιπὸν οὔτε ἀρετάς, οὔτε κακίας, οὔτε δυνάμεις μὴ ἐχούσας σχέσιν μὲ τὰς τοῦ γένους ἢ τῶν χρόνων του. Ὁ Κιόρογλου διερχόμενος τὸ βάραθρον καὶ τοὺς ποταμοὺς ἔφιππος σφάζων μόνος στρατὸν ὅλον, τρώγων καὶ πίνων ὡς οἱ ὁμηρικοὶ ἥρωες, εἶναι ἐν τῷ μέσῳ τοῦ φανταζοῦ τούτου κόσμου ἄνθρωπος πραγματικός, χαρακτὴρ ἀληθέστατα διαγεγραμμένος.

Ὁ Κιόρογλου γεννώμενος ἔφερε σημεῖόν τι μεγαλείου. Ἤμελλε νὰ πράξῃ μεγάλα καὶ δι' ἑαυτὸν καὶ διὰ τὸ γένος του· νὰ ἐκδικήσῃ τὸν θάνατον τοῦ πατρός του καὶ νὰ ἀπαλλάξῃ τοὺς ἀνδρείους συγχρόνους του ἀπὸ τὸν ζυγὸν τῶν ἀσεβῶν σουννιτῶν. Ἀλλ' ὡς οἱ ἀνδρεῖοι σύγχρονοί του εἶναι φύσει θρασὺς καὶ ὑπερήφανος. Σφοδρὰ περιέργεια, κρυφία κενοδοξία τὸν ἐστέρησαν μέρους τῶν προτερημάτων τὰ ὁποῖα ὁ μάγος πατήρ του τῷ εἶχε προμηθεύσει. Ὁ πατὴρ οὗτος, ὁ μάγος οὗτος, ὡς εἴπομεν ἤδη, (ὁ ὁποῖος, τῇ ἀληθείᾳ μὲ φαίνεται ὅτι εἶναι προ-

σωποίησις τῆς Τύχης, κραταιοτάτης καὶ τυφλῆς ὡς οὗτος), τῷ εἶχεν ἑτοιμάσει διὰ πῶν σοφῶν ἐπῳδῶν τοῦ ἵππον ὁ ὁποῖος ἠδύνατο νὰ τὸν φέρῃ ἕως τοῦ οὐρανοῦ· διότι εἶχε πτέρυγας, δι' ἓν δὲ βλέμμα ἀκαταμαχήτου περιεργείας τοῦ Κιόρογλου ἔπεσον αἱ πτέρυγες αὗται ἐκ τῶν φωτεινῶν πλευρῶν του. Ὁ Κιράτ ὅμως ὁπωσδήποτε θὰ εἶναι ὁ πρῶτος ἵππος τοῦ κόσμου, εἶπεν ὁ πατήρ· ἀλλὰ δὲν θὰ εἶναι πλέον Πήγατος καὶ οἱ ταχεῖς πόδες του εἶναι διὰ παντὸς δεδεμένοι εἰς τὴν γῆν.

Δευτέρα ἀσυνεσία τοῦ Κιόρογλου προκαλεῖ τὴν αἰώνιον λύπην καὶ τὸν θάνατον τοῦ πατρός του. Εἴπομεν ὅτι μέλλων νὰ τῷ φέρῃ ἐντὸς ἀγγείου τὸν ἀφρὸν μυστηριώδους πηγῆς, ὀρέγεται καὶ πίνει αὐτόν, ὁ δὲ πατὴρ δὲν θὰ ἴδῃ πλέον τὸ φῶς τοῦ οὐρανοῦ.—Ἀπὸ τῆς ἡμέρας ταύτης δὲν θὰ ὀνομάζησαι πλέον Ῥουσάν, λέγει ὁ μάγος, ἀλλὰ Κιόρογλου, ὁ υἱὸς τοῦ τυφλοῦ, τουτέστιν ὁ υἱὸς τῆς Τύχης καὶ τὸ ὄνομα τοῦτο θὰ προξενήσῃ καὶ τὴν φήμην καὶ τὴν καταδίκην σου. Ἐξεδικήθης τὸν πατέρα σου ἀλλὰ καὶ τὸν ἔφερες εἰς τὴν ἀπώλειαν. Θὰ εἶσαι ὁ μεγαλείτερος πολεμιστὴς τοῦ αἰῶνός σου, ἀλλὰ θὰ εἶναι καὶ κατηραμένος· θὰ τιμωρηθῇς ἕνεκα τῆς ὑπερηφανείας σου ἐντὸς τῶν εὐτυχιῶν σου, καὶ ὡς ὁ πατήρ σου θὰ τελευτήσῃς ἀθλίως.

Μέχρι τοῦδε εἴδομεν εὐδοκιμούσας, ὡς ἐκ θαύματος, τας αὐθάδεις ἀποπείρας τοῦ Κιόρογλου. Συνήθροισε χιλίους ἄνδρας ἐξ ἑκάστης φυλῆς, ἔκτισε φρούριον τὸ ὁποῖον κανεὶς κυριάρχης δὲν τολμᾷ νὰ προσβάλῃ. Ἥρπασε τὸν Ἀϊδάζ καὶ τὸν Νιχάραν, τὰ δύο ταῦτα ἀντικείμενα τῆς στοργῆς του· ἀλλ' ὁ Ἀϊδάζ θὰ τὸν προδώσῃ, καὶ ἡ Νιχάρα, ὡς καὶ αἱ ἑπτακόσιαι ἑβδομήκοντα ἑπτὰ γυναῖκές του, δὲν θὰ τῷ δώσῃ τὴν χαρὰν καὶ τὴν ὑπερηφάνειαν τοῦ πατρός. Ἑκάστη τῶν ἐπιχειρήσεων θέλει ἐπιτύχει κατὰ τὸ φαινόμενον, καὶ θέλει τιμωρηθῆ εἰς τὴν μυστηριώδη ἁρμονίαν τοῦ βίου του διὰ σφοδρῶν λυπῶν. Θέλομεν ἴδει μετ' ὀλίγον, (καὶ δὴ καὶ ἔγνωμεν διὰ τῆς ἐνδομύχου φωνῆς ἥτις διέφυγεν αὐτὸν ἐν τῷ μέσῳ τῶν ἀπειληπικωτέρων αὐτοσχεδιασμῶν *ὁ βίος εἰς ἐμὲ εἶναι βάρος*), ὅτι προκισθέντα τὴν εἰμαρμένην εἰς ὅλα του τὰ βήματα. Ἡ ὑπερηφάνεια εἶναι ὁ κακὸς ἄγγελός του, ἡ ὑπερηφάνεια θὰ τὸν ἀπολέσῃ, ἡ ὑπερηφάνεια τὸν καθιστῷ ἔνοχον, ἡ ὑπερηφάνεια αὕτη θὰ τιμωρηθῇ. Αἱ μεγάλαι δυνάμεις του, μᾶλλον δὲ εἰπεῖν ἵνα εἰσδύσωμεν εἰς τὸ πνεῦμα τῆς φυλῆς ἣν ψάλλει, *αἱ μεγάλαι ἀρεταί του* ἡ κενοδοξία, ἡ ἀπληστία, ὁ δόλος, ἡ ἡδυπάθεια, ἡ ἀκράτεια, τὸ αἱμοχαρές, πᾶν ὅ,τι τὸν κατέστησε μέγαν καὶ εὐτυχῆ μεταξὺ τῶν ἡρώων τῆς φυλῆς του, τὸν ἐγκατέλιπον κατὰ μικρόν, ὡς κατεχραθέντα τὰ οὐράνια ταῦτα δῶρα· διότι λαλῶ ὡς ῥαψῳδὸς τουρκομάνος, καὶ κάμετε τὴν χάριν νὰ μὲ ἀκούσητε ὡς ἀγαθοὶ Τουρκομάνοι· ναί, ταῦτα ἦσαν δῶρα οὐράνια! Ἦτο ἀπατεὼν μέγιστος· αἰσχὸς εἰς αὐτόν. Θὰ κατασταθῇ πιστὸς καὶ εἰλικρινής· διότι ἅπαξ ἔκαμε κακὴν χρῆσιν τοῦ δόλου καὶ φρονήσεώς του. Ἔστηνε παγίδας, καὶ ὁ ἐχθρὸς δὲν ἔλειπε ποτὲ νὰ πίπτῃ εἰς αὐτάς· δόξα εἰς αὐτόν. Ἀλλ' ἅπαξ ἔστησε τὰς παγίδας εἰς ἐκεῖνον τὸν ὁποῖον ὤφειλε νὰ σεβασθῇ, καὶ ἐφεξῆς θὰ συλληφθῇ εἰς τὰς παγίδας του. Οὐαὶ εἰς αὐτόν! Ἦτο ληστὴς καὶ φονεύς, τίποτε ὀλιγώτερον! Ἅπαξ ἔγεινε δολοφόνος· τοῦ λοιποῦ θὰ εἶναι πάντοτε ἡ μάχαιρα ὑψωμένη ἐπ' αὐτοῦ. Οὐαὶ εἰς τὸν υἱὸν τοῦ τυφλοῦ!

Ἰδού, νομίζω, ὁ συλλογισμὸς τὸν ὁποῖον πρέπει νὰ ὑποθέσωμεν ἐν τῷ ῥαψῳδῷ διὰ νὰ ἐννοήσωμεν τὴν ἑβδόμην συνάντησιν καὶ τὰς λοιπὰς ἡμέρας τοῦ βίου τοῦ Κιόρογλου. Ἂς ἀνακαλέσωμεν τὸ παράδειγμα πρὸς ἐπικύρωσιν τοῦ λεχθέντος.

Ὁ Κιόρογλου εἶχεν, ὡς γνωστόν, τὴν ἀθώαν συνήθειαν τοῦ νὰ ληστεύῃ τοὺς ἐμπόρους ὅσοι ἦσαν ἐπὶ τοσοῦτον ἄφρονες ἢ αὐθάδεις, ὥστε νὰ τὸν ἀρνηθῶσι τὸν μέτριον φόρον τῶν πεντακοσίων τουμανίων διερχόμενοι διὰ τῶν γαιῶν του. Ἀλλὰ δὲν ἐλάμβανε πολλάκις τὸν κόπον τοῦτον, διότι οἱ πλούσιοι διαβάται μανθάνοντες τὰ κατ' αὐτόν, προελάμβανον τὰς ἐπιθυμίας του, καὶ δὲν περιέμενον νὰ κατναγκασθῶσιν εἰς ἐκπλήρωσιν αὐτῶν. Ὁ Κιόρογλου εἶχε τόσον θάρρος, ὥστε ἐπορεύετο μόνος, μετημφιεσμένος ὡς ἐπιτοπλεῖστον ὡς *ἀσχίκ*, εἰς τὸ μέσον τῆς συναδίας· καὶ ἀφοῦ ἔπαιζεν ὀλίγον μὲ τὴν ἄγνοιαν τῶν ξένων· ἀφοῦ τοὺς κατεφόβιζε μὲ τὸ ὄνομα τοῦ Κιόρογλου· ἀφοῦ τοὺς ἔλεγε, κύριοι, προσέχετε! Ὁ Κιόρογλου εἶναι πάντοτε ἐκεῖ ὅπου δὲν τὸν ἐλπίζεις καθόλου· ἴσως τώρα εἶναι μεταξύ σας· ἀλλὰ βεβαίως θὰ εἶναι μετ' οὐ πολύ. Τότε ὁ συκοφάντης βλέπων αὐτοὺς ὠχριῶντας ἐνεπήγνυε τὴν κιθάραν καὶ ὕψουε τὸ ῥόπαλον καὶ ἔκραζε μὲ τὴν στεντόρειον φωνήν του· — Ἰδού ὁ Κιόρογλου! Παρευθὺς οἱ ἔμποροι ἤρχιζον νὰ τῷ προσπίπτωσι, νὰ τύπτωσι τὰ στήθη, νὰ ἀποσπῶσι τὰ γένειά των καὶ νὰ ζητῶσι χάριν! Πολεμιστά, ἔλεγον, γνωρίζομεν ὅτι ὥρισες τὸν φόρον σου εἰς πεντακόσια τουμάνια· ἀλλὰ καὶ τὸ διπλάσιον ἐὰν ἀπαιτήσῃς θὰ δώσωμεν, ἀρκεῖ μόνον νὰ μὴ ἴδωμεν τὸ πρόσωπον τοῦ Δελὶ Χασάν. Γνωστὸν ὅτι ὁ Δελὶ Χασὰν οὗτος, ἀρχαῖος ὢν αὐτὸς ἀρχιληστής, ἡττηθεὶς ὑπὸ τοῦ Κιόρογλου προσεκολλήθη εἰς αὐτὸν εὐγνωμοσύνῃ κινούμενος, νύξησε τὸν στρατὸν αὐτοῦ διὰ πολλῶν στρατολογιῶν καὶ διεκρίθη εἰς ὅλας του τὰς ἐπιχειρήσεις. Ἀλλὰ φαίνεται ὅτι ἡ ὠμότης του ἦτο ὑπερβάλλουσα. Ἀροῦ δὲ ὁ Κιόρογλου, πάντοτε πιστὸς εἰς τοὺς νόμους τοὺς ὁποίους ἐθέσπισε, ἀπεκρίθη εἰς τοὺς ἐμπόρους· ὦ, ὄχι! τόσον ἀρκεῖ! ἐπανῆλθε πρὸς τοὺς συντρόφους. Ὁ δὲ Δελὶ Χασὰν ὁ ὁποῖος τὸν περιμένει εἰς τοὺς πρόποδας τοῦ ὄρους περιλείχων τὰ μυστάκιά του ὡσεὶ τίγρις διψῶσα, ζητεῖ ἄδειαν παρ' αὐτοῦ διὰ νὰ δοκιμάσῃ τὴν ἀκμὴν τῆς σπάθης του ἐπὶ τῶν ἐλεεινῶν ἐκείνων διὰ νὰ ἀποσπάσῃ ἐξ αὐτῶν βαρέλιά τινα οἴνου. Ἀλλ' ὁ Κιόρογλου τὸν ἀπεκρίνετο· ἠξεύρεις τὴν ἀραβικὴν παροιμίαν, *ἡ δικαιοσύνη ἡμισυ θρησκείας*! Καὶ ἐμβαίνει εἰς τὸ Σαμλὶ Πὲλ πλήρης ἔχων τοὺς κίλπους χρυσίου, τὴν δὲ καρδίαν ἀγαθῶν αἰσθημάτων.

Ἀλλά, φεῦ! ἔφθασεν ἡ ἀποφρὰς ἡμέρα αὕτη, καθ' ἣν ὁ ἥρως θὰ ὑποστῇ τὴν σκληροτέραν δοκιμασίαν, καὶ καθ' ἣν ἡ ματαιότης του θέλει ἐπισύρει καθ' ἑκυτοῦ τὰς κατάρας τὰς ἐπικρεμαμένας ἐπὶ τῆς κεφαλῆς του. Ὅθεν ἀνάγκη νὰ ἐξακολουθήσωμεν τὴν διήγησιν ταύτην κατὰ τὸ πρωτότυπον.

Μίαν ἡμέραν ὁ Μοχαμὲτ βέης, ἐκ τῆς φυλῆς τῶν Κατζάρων, ἦλθεν εἰς ἐπίσκεψιν τοῦ Κιόρογλου μὲ δωδεκακισχιλίους ἱππεῖς, καὶ διέμειναν εἰς τὸ Σαμλὴ Πέλ πίνοντες καὶ εὐωχούμενοι ἑωσοῦ τὰ ὀψοφυλάκια καὶ τὰ μαγειρεῖα τοῦ Κιόρογλου ἐξενώθησαν εἰς τὸ παντελές. Ὁ σκευοφύλαξ καὶ ὁ μάγειρος ἦλθον ὁμοῦ διὰ νὰ τὸ ἀναγγείλωσιν εἰς τὸν Κιόρογλου καὶ εἶπον· « Οἱ ξένοι σου ἔφαγον καὶ ἔπιον πᾶν ὅ,τι εἴχομεν, καὶ δὲν ἔμεινε πλέον οὔτε ψιχίον ἄρτου, οὔτε ὑποστάθμη οἴνου.

Ὁ Κιόρογλου ἔστειλε τοὺς φύλακάς του διὰ νὰ περιστρέφωνται εἰς τὰ πλησιόχωρα, καὶ μετ' ὀλίγον τῷ ἀνήγγειλαν συνοδίαν τινά. Ἐπισάξας δὲ τὸν Κιρὰτ καὶ ὁπλισθεὶς ἐκ κεφαλῆς μέχρι ποδῶν διευθύνθη πρὸς τὸν λειμῶνα.

Παρατηρήσας δὲ εἶδε συνοδίαν μεγάλην καταλύσασαν ἐπὶ τῶν νομῶν του. Τὸ πᾶν ἀνήγγειλεν ὅτι ὁ ἔμπορος ἦτο πλουσιώτατος. Εἰς μίαν δὲ τῶν σκηνῶν δύο Τοῦρκοι ἐκύβευον. Ὁ Κιόρογλου προχωρήσας μέχρις αὐτῶν λέγει· *Σελὰμ*! ὁ εἷς ἐκ τῶν Τούρκων ἀναβλέψας λέγει· ἄνθρωπε, κατάβα ἐκ τοῦ ἵππου! — Ὄχι δὲν θέλω νὰ καταβῶ. — Πόθεν ἔρχεσαι; — Καὶ πῶς! δὲν ἠμπορέσατε ἀκόμη νὰ γνωρίσησε τὸν Κιόρογλου; — Τότε ἄλλως ἔχει τὸ πρᾶγμα. Ὁ Κιόρογλου εἶναι μέγας ἀνήρ· θὰ τῷ πληρώσωμεν φόρον ὡς διατρίβοντες εἰς τὰς γαίας του. Ὁ Κιόρογλου ἐνόμισεν ὅτι ὁ ἔμπορος σκοπὸν εἶχε νὰ τὸν ἀπαλλαχθῇ δι' ἀστεϊσμοῦ· διότι δὲν εἶχεν ἐγερθῆ ἀκόμη πρὸς ἀπόδειξιν σεβασμοῦ προφέρων τὸ ὄνομα τοῦ Κιόρογλου, Ἀποσυρθεὶς λοιπὸν καὶ κατασχασθεὶς μετὰν λόγχην του τὸν Τοῦρκον ὁ ὁποῖος διετέλει καθήμενος, ἀνώρθωσε τὸν ἵππον. Ὁ Τοῦρκος τῷ λέγει τότε μετὰ ψυχρότητος· κράτησε τὴν χεῖρά σου, Κιόρογλου. Ἡ αἰχμὴ τῆς λόγχης εἶχεν ἤδη παραθίξει τὸ στῆθός του· ἀλλ' ὁ Κιόρογλου ἐμποδίσας τὸν ἵππον ἐστάθη. Ὁ Τοῦρκος λέγει· ἔπρεπε νὰ σκεπάσῃς μὲ κάλυμμα γυναικεῖον τὸ πρόσωπόν σου· δὲν ἁρμόζει εἰς ἄνδρας νὰ πράττωσι τοιαῦτα· ἤκουσα λεγόμενα πολλὰ περὶ σοῦ, ἀλλὰ σὲ εἶδα τώρα καὶ ἐγνώρισα ὅτι δὲν ἀξίζεις τὴν φήμην σου. Ὁ ἀνδρεῖος δίδει εἰς τὸν ἀντίπαλόν του καιρὸν προφυλάξεως. Τὸ νὰ μάχηταί τις χωρὶς νὰ εἰδοποιῇ καὶ νὰ φονεύῃ δι' ἀπάτης εἶναι πάντη γυναικεῖον. Δόσε με τοὐλάχιστον τὸν καιρὸν τοῦ νὰ τελειώσω τὸ παιγνίδιόν μου, νὰ ὁπλισθῶ μετὰ ταῦτα, καὶ νὰ ἀναβῶ τὸν ἵππον μου· καὶ τότε ἂς μονομαχήσωμεν. Καὶ ἐὰν μὲν ἐγὼ σὲ φονεύσω καὶ ἀπαλλάξω τὸν λαιμὸν τοῦ κόσμου ἀπὸ τὴν σφίγξιν σου τὴν ἁρπακτικήν, δεήσεις ὑπὲρ τῆς ψυχῆς σου θὰ γείνουν. Ἐὰν δὲ τοὐναντίον κατορθώσῃς σὺ νὰ μὲ φονεύσῃς, θὰ λάβῃς ὅλα τὰ ἐνταῦθα πλούτη καὶ ἐμπορεύματα.

Ὁ Κιόρογλου ἤκουσεν ὑπομονητικῶς καὶ ἀνεγνώρισε τὴν ὀρθότητα τῶν λόγων τούτων. Περιέμεινε λοιπὸν ἕως ὅτου νὰ δόξῃ τῷ ἐμπόρῳ νὰ ὁπλισθῇ καὶ νὰ ἀναβῇ τὸν ἵππον του. Τούτου δὲ γενομένου ὁ Τοῦρκος λέγει· — Κιόρογλου, σὺ πρέπει νὰ ἀρχίσῃς· εἶσαι ἐλεύθερος ὁπωσδήποτε, καὶ μὲ ὁποιονδήποτε ὅπλον θέλῃς νὰ μὲ προσβάλῃς.

Ὁ Κιόρογλου ἔφερε δεκαεπτὰ ὅπλα, καὶ τὸν προσέβαλε κατὰ διαφόρους τρόπους· ἀλλ' αὐτὸς ἢ ἐξέκλινεν, ἢ ἀπέκρουσεν ὅλας τὰς προσβολάς.

Ὁ Τοῦρκος ἀνέκραξεν· — Ἔλα πλησιέστερον, πλασέ με ἀπὸ τὴν ὀσφὺν καὶ κύτταξε ἐὰν δύνασαι νὰ μὲ καταβιβάσῃς ἐκ τοῦ ἵππου. Ἐπιθυμῶ νὰ δοκιμάσω τὴν ῥώμην σου. Ὁ Κιόρογλου πιάσας τὸν ἔμπορον ἀπὸ τὴν ὀσφὺν προσεπάθησε νὰ τὸν καταβάλῃ· ἀλλ' ὁ Τοῦρκος ἐκρατεῖτο τόσον σταθερῶς ἐπὶ τοῦ ἐφιππίου ὡς νὰ ἦτο ῥαμμένος.

Ὁ Τοῦρκος λέγει· — Τώρα εἶναι ἰδική μου σειρά· ἄφησέ με νὰ δοκιμάσω τὴν δύναμίν μου· καὶ πιάσας ἀπὸ τὴν ὀσφὺν τὸν Κιόρογλου τὸν ἔσεισε τόσον σφοδρῶς, ὥστε ὀλίγον ἔλειψε νὰ πέσῃ· καὶ μάλιστα εἷς τῶν ποδῶν του εἶχεν ἐξέλθει ἐκ τοῦ ἀναβολέως.

Ὁ Τοῦρκος, ὡς καταφρονῶν τὸ νὰ ὠφεληθῇ ἀπὸ τὴν νίκην, ἀπέλυσε τὴν ὀσφὺν τοῦ Κιόρογλου, ἀφῆκε τὰ ὅπλα καὶ καταβὰς ἐκ τοῦ ἵππου προσεκάλεσε τὸν Κιόρογλου εἰς τὴν σκηνὴν νὰ ξενιτευθῇ παρ' αὐτῷ.

Ὁ Κιόρογλου κατέβη εὐπειθῶς ἐκ τοῦ Κιράτ, παρεισέδυ εἰς τὴν σκηνὴν ὡς ποντικός, καὶ ἐκάθισε ταπεινῶς. Συνησθάνετο τόσην αἰσχύνην, ὥστε μόλις ἐτόλμα νὰ ἀναπνέῃ. Ὁ Τοῦρκος δὲ κλίνας τὴν κεφαλήν, καθὼς πρότερον, ἤρχισε νὰ κυβεύῃ μὲ τὸν σύντροφόν του. Ὁ Κιόρογλου εἶδεν ὅτι ὁ Τοῦρκος ἦτο ἀνὴρ πλήρης γενναιότητος καὶ εὐγενείας. Πιστὸς εἰς τὴν συνήθειάν του νὰ λέγῃ κατὰ πρόσωπον εἰς τὸν ἀνδρεῖον ὅτι εἶναι ἀνδρεῖος, εἰς δὲ τὸν δειλὸν ὅτι εἶναι δειλός, διώρθωσε τὸν *ταμπουρᾶν* του καὶ ἔψαλεν εἰς τὸν ἔμπορον τὸ ἑπόμενον ᾆσμα·

— Πρώτησα περὶ αὐτοῦ τοὺς δούλους καὶ τοὺς ὑπηρέτας του, ποῖος εἶναι· καὶ ὅλοι μὲ ἀπεκρίθησαν· εἶναι ὁ κύριος τῶν κυρίων, ἔμπειρος πολεμιστής. Ἔχει χρυσὸν περισσότερον, ἢ ὅσος εὑρίσκεται εἰς Χαλὲπ ἢ εἰς Δαμασκόν. Εἶναι ὁ λέων τῆς ἐρήμου. Ὁ ἵππος του εἶναι κεκαλυμμένος μὲ δορὰν λεοπάρδου. Δὲν καταδέχεται νὰ ῥίπτῃ βλέμμα εἰς τὸν ἐχθρόν ἢ εἰς τὸν φίλον του. Ἐκέντησα τὸν ἵππον μου κατ' αὐτοῦ, ὕψωσα τὸ ῥόπαλόν μου ἐπὶ τὴν κεφαλήν του· ὁ δ' ἔμπορος τότε ἀνεκράξας ἀνεπήδησεν.

Ὁ Τοῦρκος ἐμειδίασε καὶ ἐκύτταξε τὸν συμπαίκτορα μὲ τρόπον σημαντικὸν (διότι ἦτο φανερὸν ὅτι ὁ ἀοιδὸς ἐψεύδετο καθ' ἕξιν τοῦ νὰ περιαυτολογῇ. Ὁ Κιόρογλου εἰπὼν καθ' ἑαυτόν· ὁ κατηραμένος μὲ ἐμπαίζει, ἐπανέλαβεν οὕτως·

— Ὦ θεέ μου, σὺ τὸν ἔπλασες ἀνευμελαττώματος. Δὲν εἶναι δοῦλος, εἰμὴ σοῦ μόνου· ἀλλ' εἰς ὅλον τὸν λοιπὸν κόσμον εἶναι δεσποτικὸς καὶ ὀκερᾶν

φανος. Συνεπεσώρευσε βουνὰ ἐμπορευμάτων καὶ ἀνεπαύθη. Ἔρριψε βλέμμα εἰς τὸν σύντροφόν του καὶ ἐχαμογέλασεν· ἔκλινε τὴν κεφαλὴν καὶ ἐκύβευεν.

Ὁ Τοῦρκος εἶπε· — Πολεμιστὰ Κιόρογλου, διὰ τὴν ποίησίν σου θὰ σὲ πληρώσω φόρον πεντακοσίων τουμανίων. Ὁ Κιόρογλου δ' ἐνόμιζεν ὅτι δὲν θὰ λάβῃ τίποτε παρὰ τοῦ ἀνθρώπου τούτου, ὁ ὁποῖος τὸν εἶχε νικήσει. Ἅμα δὲ ἤκουσεν αὐτὸν λαλοῦντα περὶ πεντακοσίων τουμανίων, ἀνέλαβε τὰς εὐθύμους του καὶ περιχαρὴς ὅλος ἔψαλεν οὕτως·

Ἔθεσεν ἐπὶ τῶν ὤτων του πέτασον *δερβίσου*, ἐπὶ τῶν ὤμων φέρει μανδύαν βασιλικόν· τῷ ἔψαλα ἓν ᾆσμα· ὁ δ' ἔμπορος μὲ ἔδωσε πεντακόσια τουμάνια ἀμοιβήν.

Ὁ Τοῦρκος ἀφοῦ κατέβαλε τὰ χρήματα ἐνώπιον τοῦ ἀοιδοῦ, εἶπεν· — Ἰδοὺ ὁ φόρος μου ἐκ πεντακοσίων τουμανίων. Ἐὰν δέχεσαι τὴν πρόσκλησίν μου, δόξα τῷ Θεῷ, δὲν μᾶς λείπει οὔτε οἶνος, οὔτε κεπὰπ (ψητόν). Ἔχομεν διάφορα φαγητὰ ἕτοιμα· ἐὰν δὲ δὲν θέλῃς νὰ ἔλθῃς καὶ προτιμᾷς ν' ἀναχωρήσῃς, εἶσαι ἐλεύθερος. Ὁ Κιόρογλου λέγει· προτιμῶ νὰ ἀναχωρήσω, ἐὰν μὲ τὸ ἐπιτρέπῃς.

Ὁ Κιόρογλου, ἀφοῦ ἔβαλε τὰ χρήματα εἰς τὸν κόλπον του, ἀποχαιρετήσας ἐπέστρεψεν εἰς τὸ Σαμλὶ Πέλ. Οἱ λησταὶ ἰδόντες τὰ χρήματα τὸν συνεχάρησαν διὰ τὴν νίκην. Ὁ Κιόρογλου λέγει·—Μὴ μὲ ὑβρίζετε, σκυλία· αὐτὰ δὲν εἶναι τουμάνια, ἀλλὰ μᾶλλον σταγόνες τοῦ ἰδίου μου αἵματος. Ὁ ἄνθρωπος οὗτος μὲ ἐνίκησεν, ἀλλὰ δὲν ἠθέλησε νὰ μὲ φονεύσῃ, καὶ ἐκ περισσοῦ μὲ ἐπλήρωσε τὸ αἷμά μου μὲ ταῦτα τὰ χρήματα.

Προσέταξε τοὺς σκοπούς του νὰ ἐπιτηρῶσι τὸν καιρὸν τῆς ἀναχωρήσεως τοῦ ἐμπόρου καὶ νὰ τὸν εἰδοποιήσωσιν.

Ἔκτοτε ὁ Κιόρογλου ἤρχισε νὰ ἐλαττόνῃ τὴν περὶ τῆς ἰσχύος του πεποίθησιν, καὶ δὲν τολμᾷ πλέον νὰ ἐξέρχηται μόνος. Ὅταν ἔρχηται ὁ Ἀϊβὰζ καὶ τῷ λέγει· δὲν θέλεις νὰ κάμῃς ἐκδρομήν τινα, κύριε; Εἴμεθα εἰς τὸ τέλος τοῦ φθινοπώρου· ἐὰν ἡ χιὼν πέσῃ τὴν νύκτα ταύτην, αἱ ὁδοὶ θὰ ἀποκλεισθοῦν καὶ δὲν θὰ εὕρωμεν πλέον ὁδοιπόρους νὰ τοὺς ἀπογυμνώσωμεν· καὶ ὅμως τὸ ταμεῖόν σου καὶ τὸ ἀρτοδοχεῖον εἶναι κενόν· βλέπω συνοδίαν, ἂς πηγαίνωμεν. Ὁ Κιόρογλου λέγει· ἄπελθε· ὁ πρῶτος ἔμπορος φρόνιμος ὢν δὲν ἠθέλησε νὰ μὲ φονεύσῃ, ἀλλ' ἄλλος τις δύναται νὰ εἶναι ἀνόητος.

Ὁ Κιόρογλου δὲν ἠθέλησε νὰ ὁμολογήσῃ ἐνώπιον τῶν ἀνθρώπων ὅτι ἀκαταπαύστως ἐθλίβετο διὰ τὴν ὑπεροχὴν τοῦ νικήσαντος αὐτὸν Τούρκου. Ἀποφασίσας λοιπὸν νὰ ἴδῃ ἔτι ἅπαξ τὸν εὐτυχῆ ἀντίπαλόν του, μετὰ πολλὰς ἐρεύνας ἔμαθε τὴν ἡμέραν καθ' ἣν ὁ ἔμπορος ἔμελλε νὰ ἀναχωρήσῃ ἐξ Ἐρζερούμ (Θεοδοσιουπόλεως). Προπορευθεὶς δὲ αὐτοῦ ἐστάθη εἰς δίοδον ὁδοῦ ἐκ τοῦ ἄλλου μέρους τῆς πόλεως, ὅθεν διήρχετο ἡ ὁδός. Ὁ Τοῦρκος ἦτο μόνος, ἔφιππος, καταλιπὼν τὴν συνοδίαν ὀπισθέν του εἰς ἀρκετὴν ἀπόστασιν. Ὁ Κιόρογλου τότε ὡς μαινόμενος ἐκίνησε τὸν ἵππον του κατὰ τοῦ ἐμπόρου, καὶ ῥίψας αὐτὸν ἐκ τοῦ ἵππου ἀπεκεφάλισε *τὸν καταβεβιβασθέντα ἄνδρα*. Ἐπεθάνθη μετὰ μικρὸν τὴν λύσσαν του καταπραθυμούμενον, καὶ μετανοῶν διὰ τὴν πρᾶξίν του ἔψαλεν οὕτω·

Βεΐδες, ἀκούσατέ μου! εἰς τὴν ὁδὸν τοῦ Χαλὲπ ἀπήντησα ἔμπορον, ἀπήντησα λέοντα πεινασμένον· ἔπνεον ὡς ἡ αὔρα ἡ πρωϊνή. Τὸν ἐνήδρευσα καθ' ὁδὸν οὐ μακρὰν τῆς Ἐρζιρούμ. Ἔκοψα τὴν κεφαλήν του εἰς Ἐρζιγκάν. Ἀπήντησα ἔμπορον.

Ἀπεκδύσας δὲ ὁ Κιόρογλου αὐτὸν τῶν φορεμάτων του, εἶδεν ὅτι δὲν ἦτο Τοῦρκος, ἀλλ' Ἀρμένιος καὶ ἔψαλεν·

Ὁ θάνατός σου μὲ ἀπήλλαξεν ἀπὸ μυρία κακά· τὸν ἐδέχθην ἄσμενος ὡς δέσμην ῥόδων. Τὸν ἐξεγύμνωσα καὶ εἶδα ὅτι ἦτο Ἀρμένιος. Ὦ! τὰ ὄρη νὰ καλυφθῶσιν ἀπὸ ὁμίχλην, χείμαῤῥοι νὰ ῥεύσωσιν ἐκ τῶν κορυφῶν των (α). Κιόρογλου, νὰ ξηρανθῇ ὁ βραχίων σου! ἀπήντησα ἔμπορον.

Ἡ τελευταία αὕτη στροφή, τόσον σύντομος καὶ τόσον παράξενος, μᾶς φαίνεται ἡ ὡραιοτέρα, ὡς ἡ ἀληθινωτέρα τῶν αὐτοσχεδιασμῶν τοῦ Κιόρογλου, ἔχουσα τὴν μυστηριώδη συντομίαν τοῦ Γραικοῦ ὕφους. Ἡ ἔνοχος ψυχὴ ἀποκαλύπτεται ἐνταῦθα θέλουσα νὰ κρύψῃ τὸ αἶσχος καὶ τὸν φόβον ὑπὸ μεταφορᾶς. Ἡ προσβεβλημένη ὑπερηφάνεια, ἡ ὀργή, τὸ φιλέκδικον τὸ ἀείποτε ζωηρὸν εἰς τὴν καρδίαν τοῦ φονέως, τονίζουσι τὸ θριαμβευτικὸν ᾆσμα· τὰ κακὰ πάθη δέχονται τὸν θάνατον τοῦ δικαίου καὶ γενναίου ἀνδρὸς ὡς *δέσμην ῥόδων*. Ἔπειτα παρευθὺς ἡ ἀπελπισία τοῦ κατηραμένου πνίγει τὸν ἀσεβῆ ὕμνον. *Ὦ! τὰ ὄρη νὰ καλυφθῶσιν ὑπὸ ὁμίχλης!* Ἡ νὺξ καταβαίνει ἐπὶ τοὺς ὀφθαλμοὺς τοῦ Κάτιν. *Κιόρογλου, νὰ ξηρανθῇ ὁ βραχίων σου!* Ἤδη ἀνόητος καὶ ἀπαιδία ἐπῳδὴ· *ἀπήντησα ἔμπορον*· ἐμπεριλαμβάνει τὸ ἐπιμύθιον τοῦ ὅλου δράματος. Γνωρίζομεν ἐπῳδὰς τινας τῶν νεωτέρων ᾆσμάτων αἵτινες μιμοῦνται τὸ φρικῶδες καὶ τὸ ἀπλοϊκὸν τῶν δημοτικῶν τούτων τύπων. Κανὲν δὲν μ' ἔκαμεν ἐτύπωσιν ὅσον τὸ *ἀπήντησα ἔμπορον*, κείμενον τόσον καταλλήλως, ἀνακεφαλαιοῦν τόσον καλῶς

(α) Διὰ νὰ ἐκπλήρωσε τὴν ἀτιμίαν τοῦ ἐπιβούλου ἄνευ ἀμύνης προσβληθέντος ἀνδρός. Οἱ Πέρσαι ἕνεκα θρησκευτικῶν πόνων διαφορῶν, μισοῦσι τοὺς σουννίτας Τούρκους πολὺ περισσότερον παρὰ τοὺς Χριστιανούς, εἰ δυνατόν· ὥστε ὁ Κιόρογλου παραμυθεῖται ὑπὸ τῆς ἰδέας ὅτι ὁ κατηχήσας αὐτοῦ δὲν ἦτο σουννίτης, ἀλλ' Ἀρμένιος.

Ὁ Ἀρμένιος οὗτος προδότης εἶναι τὸ μεγαλύτερον πρόσωπον τῆς μυθιστορίας τοῦ Κιόρογλου· καί, ὄν εἶναι ἀξιοσημείωτον, ὥστε ὁ ἥρως οὗτος, τόσον ὑπέρτερος καὶ τοῦ Κιόρογλου αὐτοῦ διὰ τῆς ἀταραξίας, τῆς ἀνδρίας, τῆς ῥώμης καὶ τῆς γενναιότητός του, νὰ μένῃ Χριστιανὸς εἰς τὴν φανταστικὴν των βεβαιότητα; Ἆρά γε μόνον ἐξ ὑπερβολῆς κατὰ τῶν σουννιτῶν μίσους ἀποδίδεται τόσον μεγάλη σημαντικότης εἰς αὐτόν; Ἀλλαχοῦ εἴδομεν τὴν ἥρωιν Ἀϊδὰ Κιχάραν ἐπὶ τοσοῦτον συγκινηθεῖσαν, ὥστε νὰ θελήσῃ καὶ νὰ θανατώσῃ ἑαυτὴν δι' Εὐρωπαῖον περιηγητὴν ἀπειλούμενον μανιωδῶς ὑπὸ τοῦ Κιόρογλου. Φαίνεται ὅτι παρὰ τοῖς ποιηταῖς τῆς Ἀσίας ὁ χριστιανὸς εἶναι ὄν ὑπέρτερον, καὶ τοι μιαινόμενος ὑπὸ τοῦ φανατισμοῦ.

τὴν μνήμην πράξεως, τὴν ὁποίαν δὲν θέλει αὐθορμήτως νὰ ὁμολογήσῃ, καὶ τὸ ὁποῖον μὴ ἐπιτηδευόμενον, μήτε τὸ ἁπλοϊκόν, μήτε τὸ φρικῶδες, ἐπιτυγχάνει ἑκάτερα πρὸς μέγα αἶσχος τῶν συγχρόνων ἡμῶν τεχνητῶν. Ὁ Κιδρογλου ἦτο, φαίνεται, μέγας ποιητής· δὲν ἐσυλλογίζετο εἰμὴ τὴν ὁμοιοκατληξίαν, καὶ τὸ εὕρισκεν. Ἀλλ' εἶναι γνωστὸν ὅτι τὴν σήμερον ἡμεῖς κάμνομεν τὸ ἐναντίον.

Ἀπὸ τῆς ὥρας ταύτης ἡ Εἰμαρμένη ἠμβλύνθη ἐπὶ τοῦ Κιδρογλου. Μετά τινας ἀνδραγαθίας ὅπου ὀλίγον ἔλειψε νὰ ἀπολεσθῇ, καὶ ὅπου ἤθελε πέσει ἄνευ τῆς ἡρωϊκῆς τοῦ Ἀϊδᾶζ καὶ τῶν συντρόφων του συνδρομῆς, αἰχμαλωτεύεται, σύρεται δεμένος εἰς τὴν οὐρὰν ἵππου, τρεφόμενος ἐξ ὀστέων ῥιπτομένων εἰς αὐτὸν ὡς εἰς σκύλον, καὶ ἐπὶ τέλους προσκεκολλημένον εἰς πάταγρον διὰ νὰ ἀποθάνῃ ὑπὸ τὴν μάστιγα καὶ τὴν ῥάβδον. Διέφυγεν ὅμως τὴν φρικτὴν ταύτην βάσανον· ἀλλ' εὗρε τὸ Σαμλὴ Πὲλ εἰς ἐπανάστασιν· ὁ Ἀϊδᾶζ τὸν ἐμίσησε καὶ κατηράσθη ὡς τύραννον, οἱ δὲ πιστότεροί του φίλοι τὸν προέδοσαν καὶ ἐγκατέλιπον. Ἡ μάχη τὴν ὁποίαν ἐδέησε νὰ συγκροτήσῃ πρὸς αὐτοὺς εἶναι ὑψηλή τις ἐπικὴ ποίησις· ἡ λόπη, ὁ διὰ τὸν Ἀϊδᾶζ ἔρως του, ἡ ἀγανάκτησίς του, μετεωρίζονται ἐνίοτε εἰς μέγα λόγου ὕψος. Τελευταῖον ὁ Κιδρογλου, γεραιὸς ἤδη, ἁλίσκεται ἀκόμη ὑπὸ τοῦ ἔρωτος ἡγεμονίδος ξένης καὶ θέλει νὰ τὴν ἁρπάσῃ. Ληφθεὶς δ' ἐπ' αὐτοφώρῳ καὶ βληθεὶς εἰς φρέαρ, τόσον ἐπαχύνθη, (τὸ ὁποῖον δι' ἄνθρωπον ὁποῖος αὐτὸς εἶναι ὁ ὑπέρτατος βαθμὸς χαμερπείας καὶ αἴσχους), ὥστ' ἐξήχθη ἐκ τοῦ βαράθρου καὶ διεσώθη μετὰ πολλοῦ κακοῦ· ἀλλ' ὁ νοῦς τοῦ μεγάλου ἀνδρὸς ἐξησθένησε. Συλληφθεὶς δὲ ὑπὸ τῶν ἐχθρῶν του ἀπέθανε δοῦλος καὶ τυφλὸς ὡς ὁ Σαμψών, ἀφοῦ εἶδε τὸν Κιράτ φονευόμενον πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν του· καὶ ἔκτοτε ὁ θάνατος εἶναι εὐεργέτημα δι' αὐτόν. Τὰ τελευταῖα ἄσματα τῆς ἀγωνίας του ἔχουν ἀκόμη τὸ μεγαλεῖον καὶ τὸν δεικνύουν ἰσχυρὸν καὶ καρτερικόν.

Μετάφρασις

Α. ΚΟΥΣΗΝΟΠΟΥΛΟΥ.

ΠΕΡΙ ΟΙΚΟΣΗΜΩΝ.

—ooo—

Τὸ ὑπὸ στοιχ. Α' οἰκόσημον ἀνήκει τῇ ἐν Θήρᾳ οἰκογενείᾳ Σιρίγω (Sirigo) ἧς ὁ ἀρχηγέτης νυμφευθεὶς συγγενῆ τινα τοῦ τελευταίου Δουκὸς Κρεσπῆ, ἐχρημάτισεν ἐπ' αὐτοῦ καὶ τοῦ ἑβραίου Δουκὸς Νάξη, Τοπάρχης (capitano), πιθανῶς τῆς νήσου Θήρας. Τὸ δὲ ὑπὸ στοιχ. Β' ἀνήκει τῇ οἰκογενείᾳ Πίντῳ (Pinto) (*).

Α'.

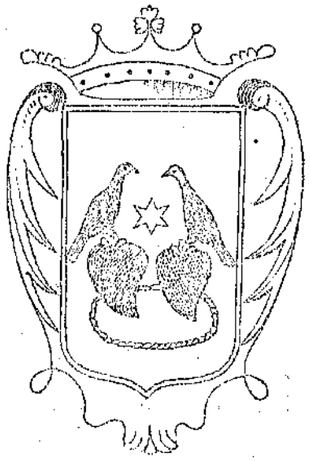

Β'.

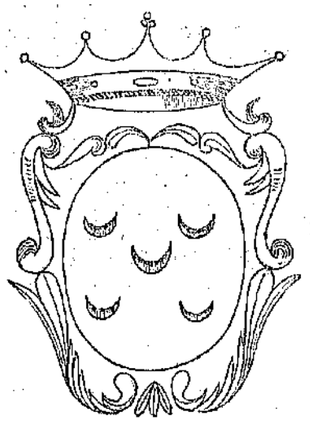

ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΑΛΟΗΦΥΛΛΟΥ ΥΟΥΚΑΣ.

(Yucca aloifolia Linn.)

—ooo—

Ἐν τῶν ὡραιοτέρων κοσμημάτων τῶν κήπων μας κατέστη σήμερον ἡ *Ἀλοήφυλλος Γούκα*, καλλύνουσα αὐτοὺς διὰ τοῦ παραδόξου καὶ ζωηροῦ αὐτῆς φυλλώματος, καὶ διὰ τῆς πληθύος τῶν ἐκλευκων ἀνθῶν της.

Τὰ γνωστὰ εἴδη ἐκ τοῦ γένους τούτου τῶν φυτῶν εἶναι σχεδὸν δέκα. Ἅπαντα δὲ βλαστάνουσιν εἰς τὰ παράλια ἢ καὶ μεσόγεια μέρη τῆς μεσημβρινῆς καὶ βορείου Ἀμερικῆς, ὅθεν καὶ μετεκομίσθησαν διὰ τῶν περιηγουμένων Βοτανικῶν ἐν Εὐρώπῃ.

(*) Πιντός τις ἐχρημάτισε Ἀρχιππότης ἢ Μέγας Μάστρος τοῦ ἐν Μελίτῃ Ἱεροσολυμικοῦ Τάγματος τῶν Ἱππότων.

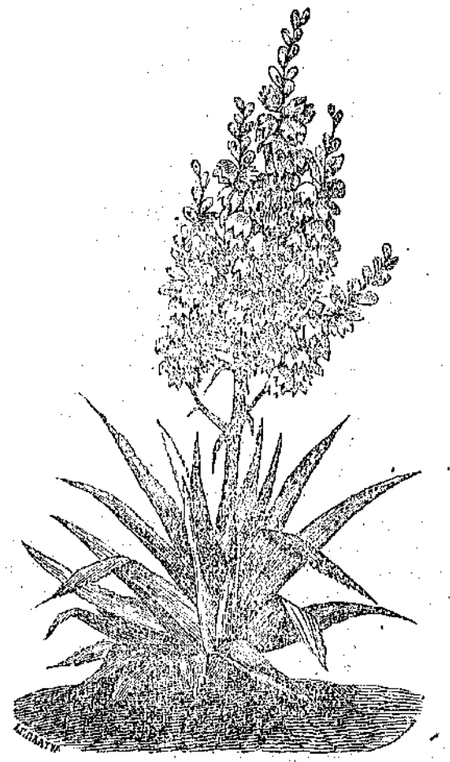

Τὸ γένος Γούκα ὑπάγεται ἐπιστημονικῶς εἰς τὸν διακλαδισμὸν τῶν Μονοκοτυληδόνων, τὴν κλάσιν τῶν Λειριοειδῶν καὶ τὴν οἰκογένειαν τῶν Κρίνων. Χαρακτηρίζεται δὲ ὑπὸ περιανθίου κωδωνοειδοῦς, ἑξαμεροῦς χρωματισμένου, οὗ τὰ μέρη συνενοῦνται πρὸς τὴν βάσιν· στημόνων ἕξ, ὧν τὰ νήματα βραχέα, παχέα, καὶ οἱ ἀνθῆρες μικροί· ὠοθήκης τριπλεύρου, τριχώρου, ὑπερβαινούσης τοὺς στήμονας, στερουμένης στύλου, ἐχούσης δὲ τρία στίγματα ἐπιφυᾶ κύλακωτά· φερούσης δ' ἐν ἑκατέρῳ τῶν χώρων δύο σειρὰς ὠαρίων.

Ὁ καρπὸς εἶναι κάψα τις ὑποσαρκώδης, τρίχωρος, τρίθυρος, πολύσπερμος. Τὰ δὲ σπέρματα πεπιεσμένα, δίστιχα, ἐπικείμενα.

Τὸ γένος τοῦτο τῶν φυτῶν συγγενεύει καὶ κεῖται τρόπον τινὰ μεταξὺ *Τολίπης* (Tulipa) καὶ *Ἀλόης* (aloe)· ὁμοιάζον κατὰ μὲν τὸν ὀργανισμὸν τῶν ἀνθῶν μετὰ τῆς πρώτης, κατὰ δὲ τὸ φύλλωμα καὶ τὴν φυσιογνωμίαν μετὰ τῆς δευτέρας.

Ἡ *Ἀλοήφυλλος Γούκα*, ἀνθεῖ ἐν Ἑλλάδι κατὰ μῆνα Μάϊον καὶ Ἰούνιον· φέρει δὲ πληθὺν ἀνθῶν ἐπὶ εὐρείας καὶ μεγίστης ἀνθήλης, ἧς τὸ μέγεθος πολλάκις ὑπερβαίνει ἓν γαλλικὸν μέτρον. Ἡ ἀνθήλη αὕτη φέρει ὑπὲρ τὰ τρισχίλια ἄνθη, τὰ ὁποῖα διὰ τὴν σύγχρονον σχεδὸν ἀνάπτυξίν των καὶ τὸ κρινοειδὲς ἔκλευκον χρῶμά των ἐπισύρουσι τὸν θαυμασμὸν τῶν ὁρώντων. Ὁ κορμὸς αὐτῆς ὅταν γεράσῃ διακλαδοῦται μόνον πρὸς τὴν κορυφήν, καὶ τότε φέρει τόσας ἀνθήλας, ὅσοι εἰσὶν οἱ κλάδοι αὐτοῦ. Τὰ φύλλα αὐτῆς εἰσι στερεὰ λογχοειδῆ, γραμμώδη εἰς κέντρον ὀξὺ καὶ ἰσχυρὸν ἀπολήγοντα, παχέα, ὑποσαρκώδη, χονδρώδη δὲ καὶ ὑποπριονώδη κατὰ τὰ δύο αὐτῶν πέρατα.

Τὸ ὡραῖον τοῦτο φυτὸν πολλαπλασιάζεται εὐκόλως διὰ παραφυάδων, ἃς συχνάκις πρὸς τὴν βάσιν τοῦ καυλοῦ γεννᾷ, καὶ διὰ κλάδων. Εὐδοκιμεῖ εἰς πᾶν εἶδος γῆς, πρὸ πάντων δὲ τέρπεται εἰς τὴν κοινὴν γῆν, καὶ δὲν ἀπαιτεῖ κανὲν εἶδος περιποιήσεως. Τὸ δὲ ψῦχος τῶν Ἑλληνικῶν χειμώνων δὲν ἔχει καμμίαν ἐπ' αὐτοῦ ἐπιρροήν· διὸ καὶ εἴδομεν τὰς Γούκας καὶ κατ' αὐτὸ τὸ 1850 (τοῦ ὁποίου ὁ χειμὼν διὰ τὰς διπλᾶς ζηρίας μένει ἀνεξάλειπτος ἐκ τῆς Ἑλληνικῆς μνήμης) νὰ μὴ ὑποφέρωσιν οὐδόλως, ἂν καὶ αὗται αἱ ἐλαῖαι καὶ τὰ χαρακτηρίζοντα τὴν Ἑλληνικὴν βλάστησιν φυτά, μεγάλως ἔπαθον.

Δι' ὅλα ταῦτα τὰ πλεονεκτήματά του ἤθελεν εἶσθαι ἀφιλοκαλία ἐὰν πᾶς οἰκοδεσπότης ἔχων κηπάριον δὲν καλλιεργεῖ ἐν τῷ κέντρῳ αὐτοῦ μίαν Γούκαν, ἣν δύναται εὐκόλως νὰ πορισθῇ ἔκ τε τοῦ Βοτανικοῦ κήπου καὶ ἐκ τοῦ καταστήματος τοῦ Κ. Βοττέρου.

Ο.

ΒΙΒΛΙΑΚΑ.

(Συνέχεια. Ἴδε φυλλάδ. 202, 203, 205 καὶ 20....)

—ooo—

60. Βιβλίον ἱστορικόν, περιέχον ἐν συντόμῳ διαφόρους καὶ ἐξόχους ἱστορίας, ἀρχόμενον ἀπὸ κτίσεως κόσμου μέχρι τῆς ἁλώσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ ἐπέκεινα, συλλεχθὲν μὲν ἐκ διαφόρων ἀκριβῶν ἱστοριῶν καὶ εἰς τὴν κοινὴν γλῶσσαν μεταγλωττισθὲν παρὰ τοῦ ἱερωτάτου Μητροπολίτου Μονεμβασίας κυρίου Δωροθέου. Ἔτι δὲ καὶ περὶ τῶν νῦν γεγονότων πολέμων καὶ Βασιλέων καὶ Πριγκίπων, τῶν παρὰ ταῖς ἄλλαις μὴ ὄντων, σύντομος διήγησις αὐτῷ προστεθεῖσα, περιέχον καὶ πίνακα πλουσιώτατον πάντων τῶν ἀξιομνημονεύτων πραγμάτων. Νεωστὶ μετὰ πλείστης ἐπιμελείας διορθωθὲν καὶ μετατυπωθὲν καὶ ἀφιερωθέν. Ἐνετίησιν, 1681. Παρὰ Νικολάῳ τῷ Σάρῳ. ᾳχπά.—Εἰς 8ον. φυζ'.

61. Ὁ πόλεμος τῶν ποντικοβατράχων, ἐκ τοῦ Ὁμήρου μεταγλωττισθεὶς καὶ αὐξυνθεὶς παρὰ τοῦ αἰδεσιμωτάτου καὶ λογιωτάτου Δὸν Γεωργίου Ὁ στοβῆκ εἰς ἁπλῶν ὁμοιοτάτην του (sic) φράσιν. Ἐνετίῃσι, 1746. Παρὰ Νικολάῳ Γλυκεῖ.—Εἰς 8ον. Σελ. 48.

Μετὰ τὴν Βατραχομυομαχίαν ἕπεται ἕτερο ποίημα, συγκείμενον ἐξ 8 σελίδων καὶ ἐπιγραφόμενον *Στοιχειομαχία*, ἤτοι ἀλληγορικὴ περιγραφὴ τῶν τεσσάρων στοιχείων καὶ τῆς μάχης αὐτῶν, ποίημα Τ. Ρ. Μ. τοῦ Βυζαντίου.

62. Σύνοψις τῶν ἀναμεταξὺ Ῥωσσίας καὶ Πόρτας κατὰ καιροὺς καὶ τελευταίων συνθηκῶν ταῖς ὁποίαις προσετέθησαν καὶ τὰ Μανιφέστα ἢ αἰτιολογήματα τῆς Ῥωσσίας καὶ Πόρτας περὶ τοῦ κινήματος τοῦ τελευταίου πολέμου, εἰς χρῆσιν κοινὴν καὶ μάλιστα τῶν περὶ τὴν πραγματείαν καταγινομένων. Φιλοτίμῳ σπουδῇ καὶ δαπάνῃ Μαρκίδων Πούλιου τῶν Σιατισταίων 1792.—Εἰς 8ον. Σελ. 87.

63. Ἐγχειρίδιον περὶ διαθέσεως Σχολείων Ἑλληνικῶν, εἰς ὀκτὼ κεφάλαια, παρὰ Νεοφύτου Δούκα, ἐν εἴδει ἐπιστολῆς πρὸς φίλον αἰτήσαντα. Ἐν Βιέννῃ, ἐν τῇ Ἑλληνικῇ τυπογραφίᾳ Γεωργίου Βενδώτη. 1805.—Εἰς 8ον. Σελ. 79.

64. Διδασκαλία ἐντελὴς συστηματικὴ ἁπάσης τῆς ἐμπορικῆς ἐπιστήμης πρὸς χρῆσιν τῶν ἐμπόρων, ἐξαιρέτως δὲ τῶν ἐμπορικῶν Σχολείων. Ἐκ τῶν Γερμανικῶν πρωτοτύπων ἑρμηνευθεῖσα καὶ τισι προσθήκαις πλουτισθεῖσα, τύποις δὲ ἐκδοθεῖσα. Ἐν Ἰασίῳ, ἐν τῷ Ἑλληνικῷ τυπογραφείῳ 1817,—Εἰς 8ον. Σελ. 245.

65. Κατήχησις πολιτικὴ εἰς χρῆσιν τῶν Ἑλλήνων, συντεθεῖσα μὲν Ἰταλιστὶ ὑπὸ τοῦ φιλέλληνος Κ. Α. Π. μεταφρασθεῖσα δὲ παρὰ Νικολάου Γ. Παγκαλάκη. Ἐκ τῆς ἐν Ὕδρᾳ τυπογραφίας. 1825. —Εἰς 8ον. Σελ. 101.

Σημ. Συγγραφεὺς εἶναι ὁ Κόμης Ἀλερ. Πάλμας

66. Ἐπιτετήτου Ἐγχειρίδιον, Κέβητος Πίναξ, Κλεάνθους Ὕμνος, ἐκδόντος καὶ διορθώσαντος Α. Κ. καὶ Γαλλιστὶ μεθερμηνεύσαντος τὰ δύο πρῶτα τοῦ F. TH. καὶ τὸ τρίτον, ἑτέρου. Ἐν Παρισίοις. Ἐκ τῆς τυπογραφίας Τ. Μ. Ἐβερέρτου 1826.—Εἰς 8ον. Σελ. ιϛ'. καὶ 174.

Τῶν Παρέργων τῆς Ἑλληνικῆς Βιβλιοθήκης τοῦ Κοραῆ τόμος ἕβδομος.

67. Στοιχεῖα τῆς Λατινικῆς γραμματικῆς τοῦ κυρίου Δομόνδου, μεταφρασθέντα ἐκ τοῦ Γαλλικοῦ εἰς τὴν καθομιλουμένην μας γλῶσσαν ὑπὸ Π. Ι. Χαλικιοπούλου, μαθητοῦ τῆς Ἰονίου Ἀκαδημίας. Κερκύρᾳ, ἐν τῇ τυπογραφίᾳ τῆς Διοικήσεως, 1828. —Εἰς 8ον. Σελ. 98.

68. Περὶ ὠφελείας καὶ ἐκτάσεως τῶν πολιτικῶν ἐπιστημῶν Γεωργίου Ἀθανασίου, μέλους τῆς ἀντιθαλασσίου δικαστηρίου ἐπιτροπῆς, λόγος πρὸς τὴν Νεολαίαν τῆς Βλαχίας. Ἐν Αἰγίνῃ, ἐν τῇ ἐθνικῇ τυπογραφίᾳ διευθυνομένῃ ὑπὸ Γ. Ἀποστολίδου Κοσμητῆ 1838 εἰς 8ον.

69. Συνοπτικὴ Ἱστορία τῶν τριῶν ναυτικῶν νήσων Ὕδρας, Πετζῶν καὶ Ψαρῶν, καθ' ὅσον συνέπραξαν ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας τῆς ἀναγεννηθείσης Ἑλλάδος τὸ 1821 καὶ πρῶτον ἔτος τῆς Ἑλληνικῆς αὐτονομίας, μετὰ παραρτήματος διαφόρων ἐπιστολῶν καὶ ἄλλων ἐπισήμων ἐγγράφων πρὸς ἀπόδειξιν τῆς ἀληθείας. Συγγραφεῖσα ὑπὸ Π. Σ. Ὀικονόμου καὶ ἀφιερωθεῖσα πρὸς τοὺς κατοίκους τῆς νήσου Πετζῶν. Ἐν Ναυπλίᾳ, ἐκ τῆς τυπογραφίας Σ. Ἀντωνιάδου 1831, εἰς 8ον. Σελ. ιά. 15 καὶ ΔΔΔΔΠ;

70. Σύγγραμμα περὶ τῶν ἀπὸ τὴν Κωνσταντινούπολιν Πριγκίπων τῆς Βλαχομολδαβίας, τῶν λεγομένων φαναριωτῶν· ἡ ἔκθεσις τῆς ἐπιῤῥοῆς αὐτῶν εἰς τὸ Ὀθωμανικὸν βασίλειον κατὰ τῶν Γραικῶν, καὶ τοῦ κινδύνου ἂν εἰσαχθῶσιν εἰς τὴν Κυβέρνησιν τῆς ἀναγεννωμένης Ἑλλάδος· παρὰ τοῦ Μάρκου Φιλίππου Ζαλλώνη, μέλους τῆς λεγεῶνος τῆς τιμῆς, Ἰατροφιλοσόφου, ποτὲ Ἰατροῦ τοῦ μεγάλου Βιζήρη (τοῦ καὶ μονοφθάλμου), τοῦ εἰς Σχοῦμλαν στρατεύματός του, πολλῶν Πασσάδων, Μουφτίδων, Οὐλεμάδων τῶν Σουλτάνων καὶ διαφόρων Πριγκίπων Ὀσπαδάρων Φαναριωτῶν, κ.τ.λ. μέλους δὲ κατ' ἀλληλογραφίαν τῆς βασιλικῆς Ἀκαδημίας καὶ τῆς Ἑταιρίας τῆς πρακτικῆς ἰατρικῆς τῶν Παρισίων, καὶ μέλους τοῦ συμβουλίου τῆς ὑγειονομίας, καὶ τῆς φιλελληνικῆς ἐπιτροπῆς τῆς Μασσαλίας. Ἀφιερωθὲν εἰς τὸν Βασιλέα τῶν Γάλλων καὶ μεταφρασθὲν παρὰ Ν. Ἠδαιεφάβ (*)· προσετέθη δὲ καὶ ἡ εἰκὼν τοῦ συγγραφέως. Ἐν Παρισίοις, ἐκ τῆς τυπογραφίας Κ. Ἐβκράρτου 1831. εἰς 8ον. Σελ. 190.

71. Αὐτοσχέδιον πόνημα τῆς Ἑλληνικῆς γλώττης περὶ, ὅπερ τὸ τῆς δευτέρας τάξεως βραβεῖον ἐχαρίσθη πονηθὲν ὑπὸ Ἀνδρέου Θεοτόκου καὶ εὐγνωμόνως προσφωνηθὲν τῷ Ἄγγλῳ καὶ φιλέλληνι εὐλαβεστάτῳ ἐν Ἱερεῦσι Οὐίλλιαμ Τζῶεττ. Κερκύρᾳ· Ἐν τῇ τυπογραφίᾳ τῆς διοικήσεως 1817. εἰς 4ον. Σελ. 15.

72. Ὕμνος εἰς τὴν ἐλευθερίαν. Ἔγραψεν Διονύσιος Σολομὸς Ζακύνθιος τὸν Μάϊον μῆνα 1823. Inno alla Liberta. Dionisio Solomos da Zacindo, serisse il mese di Maggio 1823. Volgarizzato in prdsa Italiana. da G.Grasseti Prof di Setteve Italiane e Latine in Zante. Edizione III. Ἐν Μεσολογγίῳ. Ἐκ τῆς Τυπογραφίας Δ. Μεσθενέως. 1825.

Εἰς 8ον. Σελ. 68.

73. Κατήχησις Γεωγραφίας ἤτοι εὔκολος εἰσαγωγὴ διὰ τὴν γνῶρισιν τοῦ κόσμου καὶ τῶν ἐγκατοίκων του. Μεταγραασθεῖσα ὑπὸ τὴν Ἀγγλικὴν γλῶσσαν μὲ προσθήκας πρὸς χρῆσιν τῆς Νεολαίας ὑπὸ νέου τινὸς φιλοπάτριδος. Κερκύρᾳ, ἐν τῇ τυπογραφίᾳ τῆς Διοικήσεως 1828. Εἰς 8ον. Σελ. 176.

(Ἕπεται τὸ τέλος)

(*) Ἀνατρεψαμματισμὸς τοῦ ὀνόματος Βαφεάδη.

ΙΕΡΟΓΛΥΦΙΚΗ ΕΠΙΓΡΑΦΗ.

—ooo—

Ἡ παρατιθομένη ἐπιτάμβιος ἐπιγραφὴ εὑρεθεῖσα ἐν Ἀλεξανδρείᾳ μετεφράσθη ὑπὸ τοῦ ὁμογενοῦς Κ. Γερούτσου, καὶ ἐδόθη ἡμῖν παρὰ τοῦ πρόην ἐν Αἰγύπτῳ νῦν δὲ ἐν Δακίᾳ Γ. προξένου τῆς Ἑλλάδος Κ. Χαραλάμπους.

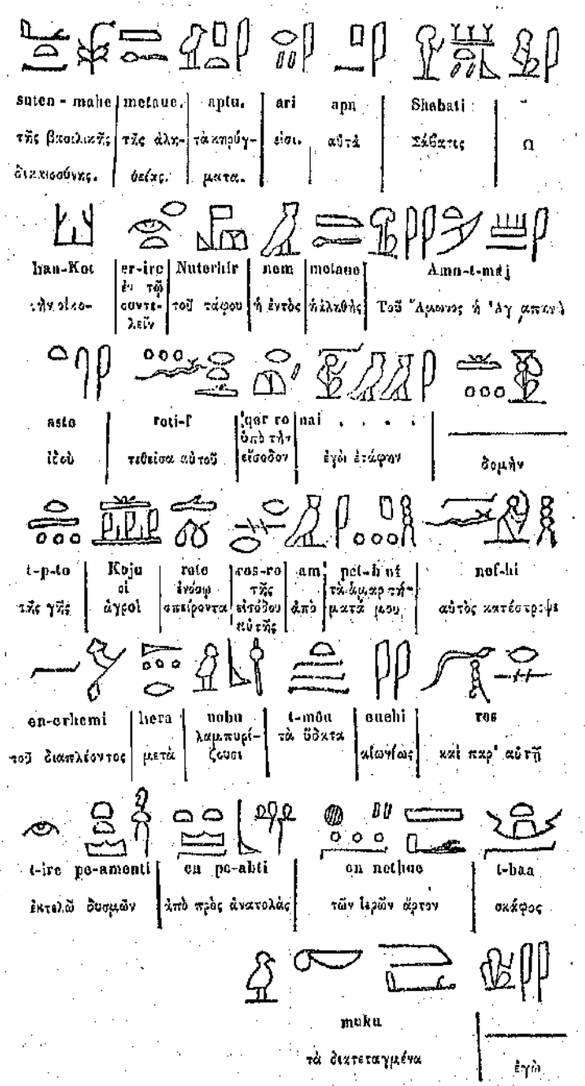

Ὦ Σάβατις! αὐτὰ εἰσὶ τὰ κηρήγματα τῆς ἀληθείας καὶ βασιλικῆς δικαιοσύνης.—«Τοῦ Ἄμωνος ἡ ἀγαπητὴ ἡ ἀληθὴς (μακαρῖτις) ἡ ἐντὸς τοῦ τάφου κειμένη, ὅταν ἐτελείωσα τὴν οἰκοδομὴν ἐτάφην ὑπὸ τὴν εἴσοδον αὐτῆς·—Ἰδοὺ αὐτὸς (ὁ τάφος) κατέστρεψε τὰ ἁμαρτήματά μου, ἀπὸ δὲ τῆς εἰσόδου μου, ἐνόσῳ σπείρονται οἱ ἀγροὶ τῆς γῆς, καὶ παρ' αὐτῇ αἰωνίως τὰ ὕδατα λαμπυρίζουσι μετὰ τοῦ ἐν αὐτοῖς διαπλέοντος σκάφους τῶν ἱερῶν ἄρτων ἐκ δυσμῶν πρὸς ἀνατολὰς, ἐγὼ ἐκτελῶ τὰ διατεταγμένα.»

ΓΛΩΣΣΑΡΙΟΝ ΤΗΣ ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΗΣ.

(Συνέχεια)

—ooo—

Ὀχ. Καὶ *ἀχ.* Ἡ ἀπὸ πρόθεσις. Ἐν Κρήτῃ, ἂν δὲν ἀπατῶμαι, σώζεται ἡ ἐκ.

Θε. Μόριον σημαντικόν, ὡς καὶ παρ' ἀρχαίοις, τῆς ἀπὸ τόπου κινήσεως. Ἑνοῦται πάντοτε μετ' ἐπιρρημάτων. *Ἐδῶθε,* (καὶ *ἐδώθενε*) *ἐκεῖθε* (καὶ *ἐκείθενε*) *μέσαθε, ὄξωθε, πέραθε,* κτλ.

Ρέω. Ὁ μέσος ὅρος τοῦ *Στάζω* καὶ *Τρέχω.—Ρέε:* τὸ *λογκάρι,* οὔτε στάζει οὔτε τρέχει. Καὶ κατάρα *Ὦ, ποῦ νὰ ῥέψῃς!*

Ἄστα. Κατὰ συγκοπὴν ἐκ τοῦ *Ἀνάστα.* Ἐγέρθητι.

Βουλιῶμαι. Τῶν ἀρχαίων τὸ *Βούλομαι.* Ἄλλο τὸ *Θέλω,* μολονότι εἰς τὰ σχολεῖα καὶ τὰ λεξικά μας ἐξηγήθη πάντοτε τὸ ἓν διὰ τοῦ ἄλλου.

Βαρυομάου. (βάρος—γέμω). Τὸ ἐνδομύχως τήκεσθαι δι' ὕβριν ἢ καταφρόνησιν ἢ ὁτιδήποτε σοβαρὸν αἴτιον δυσαρεσκείας; ἔλαβέ τις παρ' ἄλλου.

Εἴδα. Καὶ ὅλα τὰ ἀπ' αὐτοῦ. Ἀντὶ *Εἶδα,* διὰ τοῦ διγράμματος, τὸ ὁποῖον ὅμως εἶναι τώρα μαλακώτερον ἀφ' ὅτι εἰς ἄλλας εἴδομεν περιπτώσεις. Δύναμαι ἰδέαν τινὰ νὰ δώσω εἰς τὸν ἀναγνώστην ἂν τὸ γράψω οὕτω πως. *Εἶδα.* Πολὺ τολμηρὸς θὰ φανῶ, πλὴν ἀδιάφορον· μήπως ἐδῶ ἀνακαλύπτομεν τὴν ἀλήθειαν παρ' ἀρχαίοις προφορὰν τῆς *ει* δεφθόγγου;

Καθίκλα. Καὶ *σκαμνί.* Ἡ καρέγλα.

Ἀμμοῦζα. Γῆ ἀμμώδης.

Κλόνα. Καὶ *κλονά,* καὶ *ῥάμμα.* Ἡ κλωστή.

Ἀποκορύγομαι. Οὕτως ἤκουσα ἐσχάτως προφερόμενον ἐν Κερκύρᾳ τὸ παρ' ἡμῖν *Ἀποκαρύγομαι.* Τώρα καὶ μετὰ θόρυβον δύναμαι νὰ τὸ ἐτυμολογήσω ἐκ τῆς ἀπὸ καὶ *κόρος.* Καὶ ῥῆμα παρ' ἀρχαίοις *Ἀποκορέννυμι,* ταὐτόσημον τοῦ ὑμετέρου *Ἀποχορταίνω.*

Παντρολογιῶμαι. Τεκταίνονται ἢ καὶ ἁπλῶς ἄδονται τὰ περὶ ὑπανδρείας μου. Καὶ μεταβ. *παντρολογάω.*

Γκαλίζομαι. Ἀντὶ *καθρεφτίζομαι.*

Σωφρονίζομαι. Γίνομαι σώφρων, *βάνω γνῶσι.* Καὶ ὡς μεταβ. *σωφρονίζω.*

Ξεσγαρλίζομαι. Ἐκδέρομαι. *Ἔκεσα, κ' ἐξεσγαρλίστηκα.*

Καταβρίχτομαι. Καταφρανῶ ἐμαυτὸν ταπεινούμενος ἐνώπιον ἄλλου.

Ὠρω[illegible] [illegible] Κερκύρᾳ. Ταλαντεύομαι, προκειμένου [illegible] τινος, μὴ γινώσκων ἂν τὸ μὲν ἢ τὸ [illegible] ἀποφασίσω.

Δροσιά. Παρ[illegible] βόρειος, ἡ στάκτη. Κατ' εὐφημισμόν.

Δηοκίκια. Τὰ ἐναπομένοντα τῶν ἐλαιῶν πίτυρα μετὰ τὴν ζύμωσιν καὶ πίεσιν αὐτῶν ἐν τῷ ἐλαιοτριβείῳ. Ἐν Κερκύρᾳ, *λιόστα.*

Ὀσπρίατα. Ἀντὶ *ὄσπρια* ὡς καὶ *προσώπατα,* ἀντὶ *πρόσωπα.* Αὔξησις τοιαύτη ἀπαρκλλάκτως ἀπαντᾶται καὶ εἰς τοὺς ἀρχαίους ποιητάς. Τὰ ὄσπρια ἐν Ζακύνθῳ ὀνομάζονται *κουκκερικά.*

Καταλαχοῦ. Ἐπίρρ. Κατὰ τύχην.

Καταδίκη. Πλῆθος πραγμάτων. *Κόσμος καταδίκη*=πλῆθος ἀνθρώπων. *Καταδίκη γέννημα,* κτλ.

Ἀρίλογος. Τὸ κόσκινον τὸ διὰ τὸν σῖτον.

Πυκνάδα. Τὸ κόσκινον τὸ διὰ τὰ ὄσπρια, ὀρύζιον, καὶ λοιπά.

Σῆττα. Τὸ κόσκινον τοῦ ἀλευριοῦ.

Κόσκινο. Περιληπτικὸν ὄνομα ὅλων τῶν ἀνωτέρω.

Συνεφέρνω. Τὸ *συνέρχομαι* (ἴδ. Λεξ. Βυζ.) εἰς μεταβατικὴν σημασίαν. Κάμνω ἄλλον νὰ συνέλθῃ.

Συνεργάου. Συνεργῶ.

Πασκάου. Πασχίζω. Καὶ *πάσκω.*

Πασκηντεύω. Ἐπιμένω προσπαθῶν νὰ καταπείσω τινά. *Μίαν ὥραν τονὲ πασκηντεύω, μὰ δὲ μ' ἀκούει.*

Πασκάζω. Κάμνω πάσκα; παύω τὴν νηστείαν.

Καταφέρνω. Ἐπὶ ἀνθρώπων μὲν, ἀντὶ καταπείθω τινά, τὸν σύρω στὰ νερά μου, ὡς κοινῶς λέγομεν, ἐπὶ ἄλλων δὲ, ἀντὶ φέρω τὸ περὶ οὗ ὁ λόγος ἐκ θέσιν ἢ εἰς κατάστασιν ὁποίαν ἐγὼ ἐπιθυμῶ.

Θάλασσα. Πολλάκις ἀντὶ *φουσκοθαλασσά·* πολλάκις δὲ, καὶ ἀντὶ *ἄρμη.*

Θαλασσοπτίγομαι. Ναυαγῶ. Συχνάκις, καὶ ὡς ὑπερβολή. *Ὅσο κάρτω, ἐθαλασσοπτίγηκα*= ἐκινδύνευσα νὰ ναυαγήσω, ἢ ἁπλῶς, ὑπέφερα ἀπὸ τρικυμίαν ἢ ἀπὸ θάλασσαν.

Καλουγκακοῦ. (καλοῦ κακοῦ). Ἐπίρρ. Διὰ κάθε ἐνδεχόμενον.

Τοῦ κάκου. Ἐπίρρ. Εἰς μάτην.

Ὑπάκουγος. Ὁ ὑπακούων.

Ξέχωρο. (ἔξω—χώρα). Ἡ ἐξοχή. Καὶ *ξεχωρίτης,* ὁ κάτοικος τῆς ἐξοχῆς.

Χωραΐτης. Ὁ κάτοικος τῆς πόλεως.

(*Ἕπεται συνέχεια.*)

ΝΕΚΡΟΛΟΓΙΑ.

Καὶ δεύτερον ἀνίατον τραῦμα κατέφερεν ὁ θάνατος εἰς τὸ ἡμέτερον Πανεπιστήμιον κατὰ τὸ ἔτος τοῦτο, ἁρπάσας τὴν ἐκ Μακεδονίας Θεόδωρον Μανούσην, καθηγητὴν τῆς Ἱστορίας ἐκ τῶν ἐγκριτοτέρων. Εὐεργετήσας οὗτος τὸ ἔθνος διὰ τῆς διδασκαλίας αὐτοῦ ἀπὸ τῆς ἱδρύσεως τοῦ Πανεπιστημίου, ἠθέλησε νὰ διαιωνίσῃ τὴν εὐεργεσίαν, διαθεὶς τὴν ἰδίαν περιουσίαν ὑπὲρ τοῦ καταστήματος τοῦ τοῦ καὶ ὑπὲρ ἄλλων κοινωφελῶν καταστημάτων, καὶ προνοήσας ὑπὲρ ἐκπαιδεύσεως ἀπόρων μαθητῶν. Ἡ πρόνοια αὕτη ἀποδεικνύει τὸν ἔνθερμον πατριωτισμὸν τοῦ ἀνδρὸς οὗτινος θρηνοῦμεν τὴν στέρησιν, καὶ ὃν εὐγνωμονοῦν κατατάσσει τὸ ἔθνος μετὰ τῶν λοιπῶν αὐτοῦ εὐεργετῶν.